

บทที่ 3

ความคิดทางการเมืองในเจ้าผู้ปกครอง

3.1 ความนำ

โลกตะวันตก (occidental) สามารถแบ่งรัศมีทับซีกโลกตะวันออก ได้เพราะชาวยุโรปได้รับมรดกทางความคิดส่วนหนึ่งมาจากปวงปรัชญากรีก และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ อย่างดีเยี่ยม ในวิทยาการหลายสาขา ไม่ว่าจะเป็นด้านวิทยาศาสตร์ ศิลปะวัฒนธรรม หรือโดยเฉพาะด้านความคิดทางการเมือง การปกครอง ที่มีมรดกเป็นวรรณกรรมที่ได้รับสืบทอดมาจากนักปรัชญา ซึ่งเขาผู้รักในความรู้เหล่านั้นมีวิธีการคิดอย่างมีเหตุผล เพื่อสามารถที่จะหาคำตอบให้กับปัญหาต่าง ๆ การใช้เหตุผลทำให้เกิดการแสวงหาเพื่อที่จะเข้าใจธรรมชาติ เสนอแนวคิดทางการเมือง ซึ่งเป็นแนวทางในการศึกษาหาความรู้ของชาวตะวันตกในสมัยต่อมา มรดกจากอารยธรรมทางความคิดของกรีกนั้น ได้ผ่านเข้าไปในยุโรปตะวันตกหลายทาง โดยเฉพาะอาณาจักรโรมัน ที่อยู่บริเวณคาบสมุทรอิตาลี อารยธรรมโรมันได้รับอิทธิพลจากกรีกหลายด้านแล้วนำมาปรับให้เข้ากับการดำเนินชีวิตของชาวโรมัน จนถึงขั้นสูงสุดของอารยธรรมสมัยโบราณ ความเจริญทางด้านอารยธรรมนี้ได้ส่งผ่านต่อมายังยุโรป โดยเฉพาะประเทศอิตาลี สเปนและฝรั่งเศส โลกตะวันตกในยุคแรกนั้นศาสนาเป็นแคว้นประกอบให้กับการเมือง แต่ในยุคกลางหรืออาจเรียกว่ายุคมืด (middle or dark ages) ศาสนาครอบงำการเมืองและเป็นตัวกำหนดความชอบธรรมทางการเมือง การดำรงอยู่ของสังคมต้องอิงอยู่กับความศรัทธาทางศาสนาที่ทุกคนต้องมีร่วมกัน ในยุคกลางมีความเชื่อเรื่องบาปแรกเริ่มของมนุษย์ (original sin) ทำให้พวกพระในคริสตศาสนาสรุปว่า การที่ต้องมีอำนาจ (อันชอบธรรม) ทางการเมืองก็สืบเนื่องมาจากความเลวในธรรมชาติมนุษย์ อำนาจทางการเมืองมีไว้เพื่อทรงแท้และแก้ไขบาปของมนุษย์ ทฤษฎีในการมองเรื่องการเมืองแบบนี้ ตรงกันข้ามกับความคิดในยุคคลาสสิกของเพลโต (Plato) และ อริสโตเติล (Aristotle) ต่างมองว่า การปกครองและการเมืองเป็นเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ และเป็นสิ่งที่ช่วยให้มนุษย์พบกับความสมบูรณ์ของมนุษย์¹ คริสตจักรจึงขยายอำนาจเข้าไปดำเนินการเกี่ยวกับกิจกรรมทางสังคมการเมือง โดยเฉพาะจัดการเกี่ยวกับกิจกรรมของรัฐมากกว่าที่เคยเป็นอยู่เดิม ดังนั้นในสังคมยุโรปตะวันตกยุคกลางจึงเข้มงวดในเรื่อง

¹ไชยันต์ ไชยพร, “ทฤษฎีการเมือง (ภาคสอง),” เอกสารประกอบการสอน ภาควิชาปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, มิถุนายน 2536. (อัดสำเนา), หน้า 1-2.

ระเบียบวินัย ควบคุมตนเอง ระวังความสุขสำราญทางกาย รูปแบบที่เป็นอยู่ในสังคมจึงค่อนข้างอยู่ในกฎเกณฑ์ ได้มีการแบ่งรูปแบบชนชั้นทางสังคมอย่างเคร่งครัด ลักษณะของสถาบันทางศาสนามีรูปแบบการบริหารการปกครอง กล่าวคือ มีสถาบันของจักรพรรดิ มีทาส มีสันตะปาปา และประชาชน ในช่วงท้ายศตวรรษที่ 12 และในศตวรรษที่ 13 การเมืองในยุโรปแบ่งออกเป็นสองรูปแบบ คือ²

1. การเมืองแบบเยอรมันกับอิตาลี รูปแบบการเมืองของประเทศทั้งสองนี้อำนาจของทางราชสำนักตกอยู่ภายใต้การควบคุมของสันตะปาปาในกรุงโรม และ เจ้า ของเยอรมัน
2. การเมืองในรูปแบบของฝรั่งเศส สเปน อังกฤษ และสแกนดิเนเวีย ซึ่งรูปแบบการเมืองของประเทศในกลุ่มดังกล่าว ยึดถืออำนาจการปกครองจากส่วนกลางโดยใช้หลักการแตกต่างกันไป

สถาบันย่อยต่าง ๆ ในสังคมยุคกลางนั้นนับถือในพระเจ้า ต่อมาบทบาทของศาสนจักรเริ่มตกต่ำลง ได้มีแนวคิดใหม่ว่าอำนาจทางโลกถือเป็นอำนาจสูงสุด โดยเฉพาะในอิตาลีเกิดการเปลี่ยนแปลงในเรื่องศาสนา เพราะชาวอิตาลีอยู่ใกล้ซิดและรับรู้ถึงการประพติ การปฏิบัติอันเสื่อมทรามของสันตะปาปา แนวคิดใหม่นี้จึงกระทบต่อสังคมการเมือง มีการก่อตั้งสำนักศึกษาที่มุ่งให้ความรู้เรื่องทางโลก ซึ่งเป็นความสนใจของชาวอิตาลีต่อการเรียนรู้แบบใหม่หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าศูนย์กลางของอำนาจในประเทศชาติ ควรอยู่ที่กษัตริย์หรือผู้ปกครองของตนมากกว่าอยู่ที่สันตะปาปา ผู้ที่อยู่ในวงการศาสนาไม่ควรไปยุ่งเกี่ยวหรือมีความสัมพันธ์กับรัฐ จนกระทั่งถึงยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการ (renaissance) * เป็นสมัยที่ชาวยุโรปเริ่มสร้างสรรค์ความรู้ต่าง ๆ มองปัญหาที่เกิดขึ้น แตกต่างไปจากยุคกลางและมีเจตจำนงแน่วแน่ที่จะฟื้นฟูเอาคุณค่าทางความคิด การศึกษาด้านวิทยาการต่าง ๆ ของอารยธรรมคลาสสิกกรีกมาใช้ แนวคิดเรื่องการฟื้นฟูนั้นเริ่มจากนักคิด นักเขียนของอิตาลี ซึ่งสนใจในเรื่องปัญหาของมนุษย์ และพวกนี้มักถูกเรียกว่านักมนุษยนิยม (humanist) กล่าวคือ แนวคิดแบบนี้ได้ยึดมนุษย์เป็นหลักมาตรฐาน (man as the measure) เน้นการใช้เหตุผลในระดับมนุษย์ที่เป็นไปตามสัญชาตญาณ ขบธรรมเนียมประเพณี แทนที่จะใช้เหตุผลตามมาตรฐานที่สูงส่ง แนวคิดนี้จะเน้นถึงสิ่งที่เป็นไปได้

² ธนู แก้วโอภาส, ยุโรป 1 (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ชาติเศรษฐกิจ, 2535), หน้า 106-107.

* มาจากคำว่า revival หมายถึง การฟื้นฟู หรือ rebirth คือการเกิดใหม่ ซึ่งหมายถึงยุคใหม่ในประวัติศาสตร์อารยธรรมของตะวันตก เริ่มต้นตรงสมัยช่วงสุดท้ายของยุคกลางจนถึงสมัยใหม่ โปรดดู ธนู แก้วโอภาส, ยุโรป 1, หน้า 246.

มากกว่า สิ่งที่ควรจะเป็น³ ทำให้สามารถนำแนวคิดนี้มาปฏิบัติได้ จนสามารถพูดได้ว่าอิตาลี เป็นแหล่งกำเนิดของยุคฟื้นฟู และเมืองฟลอเรนซ์ก็เป็นศูนย์ประสาท (nerve centre) หรือ ศูนย์รวมของนักปรัชญาสมัยยุคฟื้นฟู⁴

3.2 บริบททางการเมืองของมาคิอาเวลลี

สถานการณ์ทางสังคมการเมืองในอิตาลีนั้น มีการร่วมมือกันอย่างหลวม ๆ เมือง กลายสภาพเป็นนครรัฐในช่วงศตวรรษที่ 13 มีการปกครองแบบสาธารณรัฐ และปกครองหัว เมืองที่ขึ้นอยู่กับนครรัฐ สำนักงานปกครองทุกแห่งประกอบด้วยประชาชน ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันปฏิบัติหน้าที่อยู่ในช่วงเวลาสั้น ๆ ถ้าหากจำเป็นต้องพิจารณาเรื่องการเข้าเป็นทหาร ประชาชนจำนวนมากในชุมชนมีส่วนร่วมด้วย ยิ่งกว่านั้นนครรัฐ ซึ่งมีการปกครองแบบสาธารณรัฐ ยังมีขนาดเล็ก เมืองฟลอเรนซ์ (Florence) ซึ่งเป็นนครรัฐใหญ่ที่สุดมีประชากรประมาณ 100,000 คน และในช่วงต้นศตวรรษที่ 14 เป็นตัวเงื่อนไขให้เกิดการพัฒนาด้านภูมิปัญญาใหม่ การต่อสู้เป็นเวลายาวนานระหว่างสันตะปาปากับจักรพรรดิในช่วงนั้น ทำให้ทั้งสองฝ่ายเสีย บัณฑิตหลายอย่างในการต่อสู้ไปจนหมดสิ้น ทำให้อิตาลีซึ่งเป็นเวทีสำคัญของการต่อสู้เช่นนี้ตก อยู่ในสถานการณ์ใหม่ ในขณะที่บริเวณอื่น ๆ ของตะวันตก ลัทธิศาสนากำลังเริ่มเปลี่ยนแปลง ไปเป็นระบบการปกครองจากส่วนกลางของกษัตริย์ ในขณะที่อิตาลีมีรัฐอิสระหลายแห่ง บาง แห่งมีอายุเก่าแก่ บางแห่งเป็นรัฐอิสระเปิดใหม่ บางแห่งเป็นสาธารณรัฐ บางแห่งปกครองโดย คณะทหาร แต่ทุกรัฐเป็นอิสระจากการถูกรอบงำด้วยอำนาจเหนือกว่าจากแห่งอื่นในรัฐเหล่านี้ เมื่อคำนึงเฉพาะเรื่องอำนาจอย่างเดียว⁵ นครรัฐของอิตาลีมีอิสระที่จะแสวงหาแนวทางและเป้าหมายของตนเองในขอบเขตของทรัพยากรที่ตนมีอยู่ และในการแสวงหาเป้าหมายเช่นนี้สิ่งที่ หลีกเลี่ยงไม่ได้ก็คือ การแสวงหาความมั่นคงและอำนาจของแต่ละนครรัฐ ทำให้เกิดการเผชิญหน้ากับรัฐต่างเพื่อนบ้าน การทำสงครามระหว่างกันก็ระบาดแพร่หลาย เนื่องจากต้นทุนของการทำสงครามมีสูงโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อใช้กองทัพรับจ้างแทนทหารประจำการ รัฐจึงต้อง หาทรัพยากรใหม่ ๆ เป็นรายได้ และหาวิธีสร้างความเชื่อถือในการหาเงินเชื่อจากประชาชน

³ โกวิท วงศ์สุวรรณ, รัฐศาสตร์กับการเมือง (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ตะเกียง, 2534), หน้า 19-20.

⁴ S.N.C.Rao, Political Thinkers (Gadag : Devadas Printing Press, 1974), pp.129-135.

⁵ ธนู แก้วโอภาส, ยุโรป 1, หน้า 249.

ดังนั้นจึงต้องมีเจ้าหน้าที่ทางการมาเป็นผู้จัดการรายได้เหล่านี้ รวมทั้งรวบรวมข้อมูลและการจัดทำบันทึก นครรัฐจึงมีหน้าที่มากมายที่จะต้องปฏิบัติ คาบสมุทรอิตาลีเริ่มเต็มไปด้วยความวุ่นวายของการปฏิวัติ การทำสงครามและการเปลี่ยนแปลงพันธมิตร ซึ่งเหตุผลสำคัญของความวุ่นวายเช่นนั้นก็คือนครรัฐฟลอเรนซ์ กับมิลาน มารวมตัวกันต่อสู้การขยายตัวของนครรัฐเวนิซ ในยุคสมัยเดียวกันนั้นนครรัฐฟลอเรนซ์ ก็เป็นเมืองที่ล้าหน้ามากที่สุดของอิตาลีทางศิลปะวิทยาการ และได้กลายเป็นศูนย์กลางใหญ่ ทางอุตสาหกรรมและการเงินมาแล้วเป็นเวลาสองศตวรรษ⁶

ตลอดศตวรรษ 14 และต้นศตวรรษที่ 15 นครฟลอเรนซ์อยู่ใต้การปกครองของกลุ่มพ่อค้าและนายธนาคารใหญ่ อย่างไรก็ตาม นับแต่ปี ค.ศ.1387 อิทธิพลของครอบครัวใหม่ตระกูลหนึ่งซึ่งไม่ได้อยู่ในกลุ่มพ่อค้า ชนชั้นปกครองเก่าก็เริ่มฉายแสง หัวหน้าครอบครัวนี้คือซิลเวสเตอร์เดอ เมดิชิ (Sylvestre de Medicis)⁷ และในช่วงเวลานี้มาคิอาเวลลี ซึ่งมีชื่อเต็มว่านิโคโล ดิ เบร์นาโด มาคิอาเวลลี (Niccolo di Bernardo Machiavelli)⁸ นักคิดทางการเมืองที่ยิ่งใหญ่ได้กำเนิดขึ้นในปี ค.ศ.1469 ที่เมืองฟลอเรนซ์ ประเทศอิตาลี (Italy)⁹ อันเป็นปีที่โลเร็นโซ เดอ เมดิชิ ขึ้นมีอำนาจ บิดาของเขาชื่อ แบร์นาโด มาคิอาเวลลี (Bernardo Machiavelli) แม้ว่าจะสืบเชื้อสายมาจากชนชั้นสูง (a noble family) แห่งทัสคานี (Tascani) เป็นนักกฎหมาย (lawyer) และเป็นดุษฎีบัณฑิตทางกฎหมาย (doctor of laws)¹⁰ แต่ก็เพียงนักกฎหมายผู้ยากจนและใช้ชีวิตอย่างสมถะ ส่วนมารดาของเขา คือบาร์โตโลเมอา เนลลี (Bartolomea Nelli) นั้นว่ากันว่าเป็นกวีทางศาสนา¹¹ ในวัยเด็กนั้นเขาได้รับการศึกษาและเรียนรู้ภาษาลาติน (ซึ่งเป็นภาษาของผู้รู้และภาษาของศาสนจักร) อีกทั้งประวัติศาสตร์โรมันกับเปาโล ดา รอนซีกลีโอเน (Paolo Da Ronciglioni) ซึ่งเป็นครูสอนภาษาลาตินที่มีชื่อเสียง

⁶ พงศ์เพ็ญ ศกุนตาทัย, ทฤษฎีการเมืองยุคใหม่ (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมพ์อักษร, 2536), หน้า 1.

⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 1.

⁸ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, ปรัชญาการเมืองสมัยใหม่ (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2541), หน้า 213.

⁹ Michael H. Hart, The 100 : A ranking of the most influential persons in history (Australia : Wilke and Co.ltd.), p.461.

¹⁰ ประยงค์ สุวรรณบุบผา, รัฐปรัชญา แนวคิดตะวันออก-ตะวันตก (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2541), หน้า 125.

¹¹ นิโคโล มาคิอาเวลลี, เจ้าผู้ปกครอง, สมบัติ จันทรวงค์, แปลและเขียนความนำ, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.), หน้า 1.

ในปี ค.ศ.1480 มาคิอาเวลลีก็ได้มีโอกาสเข้าฟังคำบรรยายของ มาร์เซลโล อาดริอานี (Marcello Adriani) ที่มหาวิทยาลัยฟลอเรนซ์ และต่อมาเขาก็ได้มีโอกาสเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยฟลอเรนซ์¹² ในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 14 นครฟลอเรนซ์ได้เปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองมาเป็นระบบสาธารณรัฐ และในที่สุดก็ตกอยู่ในกำมือของพระนิกายโดมินิกัน (moine dominicain) คือ เจโรม ซาโวนาโรลา (Jerome Savonarola) ซึ่งไม่ได้มีตำแหน่งหน้าที่อย่างเป็นทางการเขาผู้นี้ได้จัดตั้งประชาธิปไตยเทวะขึ้น (democratie theocratique) ระบอบการปกครองของซาวานาโรลา ได้จบลงด้วยเหตุการณ์อันน่าสยดสยอง คือ เขาถูกแขวนคอและถูกเผาพร้อมกับสานุศิษย์สองคน เมื่อ ค.ศ.1498 โดยชาวเมืองฟลอเรนซ์ต่างก็ทอดทิ้งเขาหมด¹³ บาทหลวงนักเทศน์นี้เป็นผู้นำทางการเมืองคนสำคัญคนหนึ่ง นโยบายของเขา คือ การปกครองฟลอเรนซ์ด้วยความคิดแบบประชาธิปไตย โดยใช้จริยธรรมของคริสต์ศาสนาเป็นกรอบ ประชาชนต้องมีชีวิตที่เรียบง่ายในฐานะคริสต์ศาสนิกชน ละทิ้งความหรูหรา ฟุ่มเฟือยและอบายมุขต่าง ๆ ซาวานาโรลา ปกครองด้วยความเข้มงวดกวดขัน ห้ามแม้กระทั่งงานฉลองร้องรำตามประเพณี มีผู้ไม่เห็นด้วยยอมตามเป็นจำนวนมาก แต่ผู้ที่ไม่พอใจก็มีไม่น้อย ซาวานาโรลาเคร่งครัดและเชื่อมั่นในตนเอง จนกล่าวประณามสันตะปาปาอเล็กซานเดอร์ที่ 6 ว่าเป็นตัวการของความทุจริตในศาสนจักร¹⁴ ผลก็คือศัตรูทางการเมืองฉวยโอกาสกำจัดเขาได้สำเร็จ* ในปีเดียวกันนี้ ขณะที่มาคิอาเวลลีมีอายุเพียง 29 ปี ก็ได้เริ่มชีวิตเข้ารับราชการในรัฐบาลชุดใหม่ โดยมีตำแหน่งเป็นเลขานุการฝ่ายยุติธรรม (secretary to the seccond chancery)¹⁵ แห่งสาธารณรัฐ

¹² ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, ปรัชญาการเมืองสมัยใหม่ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์กราฟิการ์ต, 2527), หน้า 213.

¹³ พงศ์เพ็ญ ศกุนตาทัย, ทฤษฎีการเมืองยุคใหม่. หน้า 3.

¹⁴ ทศนีย์ นาควิระ, วรรณกรรมเอกยุโรป ยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539), หน้า 129.

* มาคิอาเวลลี ได้พูดถึงซาโวนาโรลา ในเจ้าผู้ปกครอง และเชื่อว่าซาโวนาโรลา เป็นศาสดาไร้อาวุธคนหนึ่ง ประกาศว่าจะปกครองฟลอเรนซ์ด้วยกฎของพระเจ้า แต่คำพูดอันทรนอานุภาพไม่สามารถปกป้องคุ้มครองชีวิตซาโวนาโรลาไว้ได้ มาคิอาเวลลี ได้กล่าวว่า ระหว่างใครสักคนหนึ่งที่ดีอาวุธ กับใครสักคนหนึ่งที่ไม่ดีอาวุธนั้น ไม่มีความสมดุใด ๆ เลย และเป็น การไม่ชอบด้วยเหตุผล ที่ผู้ซึ่งดีอาวุธจะเชื่อฟังอย่างเต็มใจต่อผู้ที่ไม่ดีอาวุธ หรือผู้ที่ไม่ดีอาวุธจะมีความมั่นคงอยู่ได้ท่ามกลางข้ารับใช้ที่ดีอาวุธ โปรดดู นิโคโล มาคิอาเวลลี, เจ้าผู้ปกครอง. หน้า 132, 215.

¹⁵ W.T. Jones, Master of Political Thought (Pomona College, California : George G. Harrap Co.,Ltd, 1963), p.23.

ฟลอเรนซ์ และเมื่อปี ค.ศ.1502 มาคิอาเวลลี ได้แต่งงานกับมาเรียตตา ลูโดวิโค คอร์ซินี มีบุตรธิดารวม 6 คน หลังจากนั้นไม่นานนักมาคิอาเวลลี ก็ได้ทำงานอีกตำแหน่งหนึ่งโดยได้เป็นเลขานุการคณะมนตรีแห่งเสรีภาพและสันติภาพ คณะมนตรีนี้มาจากการเลือกตั้งทำหน้าที่บริการสาธารณะหลายอย่างด้วยกัน ที่สำคัญได้แก่หน้าที่ในด้านการติดต่อกับทูตแห่งฟลอเรนซ์ในต่างประเทศ มาคิอาเวลลีดำรงตำแหน่งเลขานุการคณะมนตรีนี้จนถึงปี ค.ศ.1512¹⁶ ในระหว่างที่ มาคิอาเวลลีอยู่ในตำแหน่งราชการนั้น โดยหน้าที่แล้วมาคิอาเวลลี จะต้องไปสังเกตการณ์เกี่ยวกับภารกิจต่าง ๆ ทางทูตอยู่บ่อย ๆ (various diplomatic mission) เขาจึงได้เดินทางทั้งภายในและภายนอกอิตาลีอย่างกว้างขวาง ที่จริงแล้วเขาได้ไปยังเมืองสำคัญ ๆ ทุกเมืองในอิตาลี และราชสำนักอิตาลีหลายแห่ง เขามีโอกาสได้พบกับบุคคลสำคัญ ๆ ทางการเมืองในขณะนั้นหลายคน¹⁷ และได้พบปะรู้จักคุ้นเคยกับบุคคลสำคัญทางการเมืองทั้งผู้ปกครอง (princes) และสันตะปาปา (pope) หลายครั้ง เช่น แคทารีนา สฟอร์ซ่า (Caterina Sforza) แพนดอลโฟ เพตรุสซี (Pandolfo Petrucci) เผด็จการแห่งเซียนา (tyrant of Siena) ฟอร์ดินานด์แห่งอาร์กอน (Ferdinand of Aragon) พระเจ้าหลุยส์ที่ 12 แห่งฝรั่งเศส (Louis XII of France) จักรพรรดิแมกซิมิเลียน (Emperor Maximilian) สันตะปาปาอเล็กซานเดอร์ที่ 6 (Pope Alexander VI) สันตะปาปาจูเลียสที่ 2 (Pope Julius II) และซีซาร์ บอร์เจีย (Cesare Borgia) ซึ่งในภารกิจทางการทูตของเขาทำให้มองเห็นถึงความขัดแย้งระหว่างนครฟลอเรนซ์และนครรัฐอื่น ๆ เช่น เวนิช ปิซา มิลาน และเนเป็ล¹⁸ เป็นต้น นอกจากนั้นมาคิอาเวลลียังได้สังเกตและศึกษาการบริหารงานของรัฐบาลของรัฐต่าง ๆ ได้สัมผัสกับชีวิตและสภาพของสังคมหลากหลายทั้งในดินแดนที่มีเสถียรภาพและไร้เอกภาพ

สภาพการณ์ทางการเมือง ในระยะเวลาของการฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรม นั้นเป็นช่วงเวลาของความโหดร้าย รัฐต่าง ๆ ในยุโรปได้ก่อตัวขึ้น และรูปแบบการสู้รบในยุคกลางก็เปลี่ยนไปในแนวทางใหม่ กล่าวคือ เป็นบรรยากาศของการต่อสู้เพื่ออำนาจ ไม่มีคำถามเกี่ยวกับศีลธรรม ความดี ความชั่ว สิ่งเดียวที่แสวงหาก็คืออำนาจ และผู้ที่จะได้มาซึ่งอำนาจนั้นจะต้องมีความรู้ ความสามารถ และเล่ห์เหลี่ยมต่าง ๆ ภายในประเทศอิตาลีก็มีความวุ่นวาย เพราะมีการทำสงครามกันระหว่างนครรัฐทั้ง 5 รัฐ ซึ่งได้แก่ นครรัฐมิลาน (Milan) ฟลอเรนซ์ (Florence) เวนิช (Venice) รัฐศาสนจักร (Church State) และนครรัฐเนเป็ล (Naples)

¹⁶ พงศ์เพ็ญ ศกุนตาภัย, ทฤษฎีการเมืองยุคใหม่, หน้า 3.

¹⁷ นิโคโล มาคิอาเวลลี, เจ้าผู้ปกครอง, หน้า 2.

¹⁸ Robert B. Downs, Books That Changed The World (second edition).

รัฐที่มีอำนาจและเป็นปึกแผ่นที่สุดคือ นครรัฐเวนิซ¹⁹ ส่วนรัฐศาสนจักรเป็นรัฐของสันตะปาปาปกครองกันด้วยกำลังอำนาจ นครรัฐต่าง ๆ เหล่านี้แตกแยกกันเพราะมีกำลังอำนาจพอ ๆ จึงต้องใช้วิธีต่าง ๆ ในการถ่วงดุลอำนาจ เช่น การรวมตัวกันระหว่างรัฐข้างเคียงเพื่อต่อต้านรัฐที่มีอำนาจเหนือกว่า ทำให้อิตาลีอ่อนแอลงไม่สามารถรวมตัวกันเป็นเอกภาพได้ โดยเฉพาะในรัฐที่สันตะปาปาปกครอง ไม่มีอาณาเขตหรือดินแดนที่แน่นอน จึงเป็นรัฐที่เข้มแข็งและต้องการขยายอำนาจออกไปทั่วอิตาลี แต่ก็ไม่เข้มแข็งพอที่จะรวมอิตาลีเป็นหนึ่งได้ด้วยกำลัง ในขณะที่เดียวกันนั้นรัฐต่างประเทศเช่น ฝรั่งเศส สเปน และอังกฤษ กลับเป็นรัฐที่มีเอกภาพ ทั้ง ๆ ที่อิตาลีมีความเจริญทางอารยธรรมมากกว่า²⁰ การไม่มีเอกภาพและอำนาจอันเป็นหนึ่งเดียวของอิตาลี นำมาซึ่งปัญหาในรูปของการถูกรุกราน โดยกองกำลังชาวฝรั่งเศส สเปน สวิส และเยอรมัน ซึ่งไม่มีรัฐใดในอิตาลีสามารถขับไล่กองกำลังต่างชาติให้พ้นออกนอกประเทศได้ นอกจากนี้นครรัฐต่าง ๆ ก็ยังไม่มีมาตรการระเบียบกองทัพของตนแต่อย่างใด ทหารที่ทำการรบในสงครามแต่ละครั้งนั้นส่วนใหญ่จะเป็นทหารรับจ้าง (condottieri) ซึ่งเป็นที่นิยมในขณะนั้น การใช้กำลังทหารรับจ้างเป็นกำลังหลักในการปกป้องดินแดนนั้น ถือเป็นปัญหาที่มีความสำคัญอย่างมาก ในการที่จะทำความเข้าใจความคิดทางการเมืองของมาคิอาเวลลี เพราะในสมัยนั้นปัญหาทหารรับจ้างเป็นปัญหาที่นักคิดร่วมสมัยของมาคิอาเวลลี เชื่อว่าสุดท้ายจะเยียวยารักษาได้ เนื่องจากมีอุปสรรคอยู่สองประการคือ

ประการแรก ไม่มีสาธารณะใด หรือนครราช (seigneurie) ใดจะยอมสละอำนาจเพื่อจัดตั้งรัฐใหญ่ขึ้นมารัฐหนึ่ง

ประการที่สอง เป็นเรื่องยากลำบากมากที่จะสร้างกองทัพแห่งชาติให้แข็งแกร่งขึ้นมาได้ภายในช่วงระยะเวลาไม่กี่ปี²¹

มาคิอาเวลลี ได้วิเคราะห์สถานการณ์ของอิตาลีแล้ว จึงเสนอการรวมอำนาจของชาติโดยมีผู้ปกครองที่เข้มแข็ง มีอุดมการณ์มั่นคง และความมุ่งมั่นในอุดมการณ์นี้จะต้องไม่ลดน้อยไปเพราะคำนึงถึงเรื่องมนุษยธรรม ศีลธรรม ความดี ความชั่ว ซึ่งประเด็นนี้สำคัญมากในการที่จะเข้าใจความคิดของเขา มาคิอาเวลลีมีความเชื่อว่าสามารถที่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ เจ้าผู้ปกครองที่เกิดจากความคิดของมาคิอาเวลลีก็น่าจะมีแต่ความรักชาติ ที่ขณะนั้นไร้กำลัง ไม่มีเอกภาพ อีกทั้งถูกแทรกแซงจากอำนาจภายนอก มาคิอาเวลลี จึงคิดหาวิธีที่จะเอาชนะสิ่งเหล่านี้

¹⁹ Ibid., p.164.

²⁰ Michael H. Hart, The 100 : A ranking of the most influential persons in history. p.461

²¹ พงศ์เพ็ญ ศกุนตาทัย, ทฤษฎีการเมืองยุคใหม่. หน้า 3.

สิ่งเหล่านี้ส่วนหนึ่งเกิดจากสิ่งที่มาคิอาเวลลี เรียกว่า โชคชะตา (fortuna) และโชคชะตาที่เราสามารถเอาชนะได้บ้างโดยการใช้คุณธรรม (virtú) และหากสำเร็จก็จะทำให้ตนเองกับอิตาลีเป็นอิสระจากโชครวนของโชคชะตาได้ สิ่งนี้คือความเหนือชั้นของมาคิอาเวลลี ที่มีต่อนักคิดชาวอิตาลีอื่น ๆ ในบริบทเดียวกัน ในขณะที่นั้นผู้ที่ประสบความสำเร็จเป็นอย่างมากในอิตาลี ก็คือ ซีซาร์ บอร์เจีย ผู้บุกตะลุยไปทั่วอิตาลี และโดยอาศัยกำลังและการหลอกลวงก็รวบรวมดินแดนของศาสนจักรเข้าด้วยกันได้ มาคิอาเวลลี ได้มีโอกาสพบกับซีซาร์ เบอร์เจีย หรือที่คนทั่วไปเรียกดูควาเลนติโน ที่อโม่ลาและเออร์บีโน มาคิอาเวลลี ประทับใจซีซาร์ บอร์เจียมาก²² เนื่องจากซีซาร์ บอร์เจีย ได้ใช้ความเข้มแข็งความทะเยอทะยานของตนก้าวขึ้นสู่อำนาจ ในอิตาลีภาคกลางอย่างรวดเร็วจนอาจเป็นภัยต่อเมืองฟลอเรนซ์ * เห็นได้ว่ามาคิอาเวลลี มีประสบการณ์ทางด้านการเมือง การปกครองขณะเมื่อเดินทางไปปฏิบัติหน้าที่ การที่ได้เห็น ได้รู้สิ่งต่าง ๆ ทำให้มาคิอาเวลลีเรียนรู้ถึงความสำเร็จและล้มเหลว ความผิดพลาดต่าง ๆ ในการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองของเจ้าผู้ปกครองของรัฐต่าง ๆ ประสบการณ์ที่มาคิอาเวลลีได้รับมีอิทธิพลต่อวรรณกรรมของมาคิอาเวลลีมาก เนื่องจากมาคิอาเวลลีมีลักษณะเป็นคนช่างสังเกต มีไหวพริบ จึงได้จดจำแง่มุมต่าง ๆ ที่น่าสนใจทางการเมืองมาวิเคราะห์ ในช่วงต้นศตวรรษที่ 15 อิตาลี มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครอง ทำให้ปิแอร์โร โซเดอริินี (Pietro Soderini) ขึ้นมามีอำนาจทางการเมือง โดยมีตำแหน่งหัวหน้าผู้บริหารตลอดชีพ ของนครฟลอเรนซ์ (Gonfalonier) และโซเดอริินี เป็นผู้โปรดปรานและยกย่อง มาคิอาเวลลี ดังนั้น เมื่อมาคิอาเวลลี เสนอให้ฟลอเรนซ์ใช้กองทหารแห่งชาติ แทนกองทหารรับจ้างในปี ค.ศ.1506 โซเดอริินียินยอมทำตาม ซึ่งทำให้มาคิอาเวลลีพบกับปัญหาและอุปสรรคหลายประการ อีกทั้งถูกต่อต้านและไม่ให้ความร่วมมือจากฝ่ายต่าง ๆ แต่มาคิอาเวลลีก็จัดตั้งกองกำลังดังกล่าวขึ้นได้ กองทหารแห่งชาติที่มาคิอาเวลลีจัดตั้งขึ้น ได้เข้าสู่สงครามครั้งแรกเมื่อเกิดสงครามกับปิซา ในปี ค.ศ.1509 กองทหารแห่งชาติที่มาคิอาเวลลีจัดตั้งขึ้น มีชัยชนะเหนือปิซา (Pisa) และปิซา ยอมกลับคืนมาเป็นรัฐในอารักขาของฟลอเรนซ์อีกครั้ง ผลของชัยชนะเหนือปิซา ทำให้อิทธิพลของมาคิอาเวลลีพุ่งขึ้นถึงจุดสุดยอด และทำให้ชื่อเสียงของมาคิอาเวลลีเริ่มเป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวาง²³ ต่อมาในปี ค.ศ.1512 สันตะปาปาจูเลียสที่ 2 กับสเปน ได้โจมตีฟลอเรนซ์ และ

²² นิโคโล มาคิอาเวลลี, เจ้าผู้ปกครอง, หน้า 3.

* มาคิอาเวลลี ได้ศึกษาลักษณะนิสัยและวิธีการของซีซาร์ บอร์เจีย อย่างชื่นชม แต่อาจไม่ได้หมายความว่ามาคิอาเวลลีนิยมนิสัยและวิธีการดังกล่าว โปรดดู นิโคโล มาคิอาเวลลี, เจ้าผู้ปกครอง, หน้า 142.

²³ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, ปรัชญาการเมืองสมัยใหม่, หน้า 214.

กองกำลังของฟลอเรนซ์ฝ่ายแพ้ ข้อแม้ของสันติภาพที่สันตะปาปาจูเลียสที่ 2* กำหนดให้ ฟลอเรนซ์ คือ ฟลอเรนซ์จะต้องกลับไปอยู่ภายในการปกครองของพวกตระกูลเมดิชี ซึ่งเคยมี อำนาจปกครองฟลอเรนซ์มาก่อน โฆเดอริรีนียอมรับข้อเสนอละเนรเทศตัวเองไปจาก ฟลอเรนซ์ เพื่อหลีกเลี่ยงการนองเลือด มาคิอาเวลลียังคงหวังที่จะได้ปฏิบัติหน้าที่ของตนอยู่ ต่อไป โดยเขาเขียนจดหมายถึงเมดิชีผู้ครอบครองอำนาจไปในทำนองแนะนำตนเองไปในทางที่ดี แต่ก็สงวนท่าทีคือไม่ใช่ลักษณะประจบประแจง หรือเป็นการปฏิเสธสิ่งที่ได้เกิดขึ้นมาแล้วในอดีต แต่อย่างไร อย่างไรก็ตามมาคิอาเวลลีก็ถูกปลดออกจากตำแหน่ง เมื่อเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1512 และถูกตัดสินให้ต้องโทษกักบริเวณแค่ฟลอเรนซ์เป็นเวลา 1 ปี แต่เคราะห์ร้ายของมาคิอาเวลลีไม่ได้หมดไปแต่เพียงแค่นี้ เทพีแห่งโชคชะตาได้เล่นตลกกันเขาก็ก่อต่อไป ในเดือน กุมภาพันธ์ ปี ค.ศ.1513 แผนการของเปียโตร เปาโล มอสโคลี และอะกอสตีโน คับโปนี ที่จะ โค่นอำนาจของผู้ปกครองใหม่ตระกูลเมดิชี ถูกจับได้ และในรายชื่อบุคคลที่พวกก่อการอาจจะขอ ความร่วมมือด้วยนั้น ก็ปรากฏมีชื่อของมาคิอาเวลลีรวมอยู่ด้วย มาคิอาเวลลี ถูกจับกุมไปจำคุก และทรมาน แต่เพราะไม่ได้ทำผิด จึงได้รับการปลดปล่อยเมื่อวันที่ 11 มีนาคม ค.ศ.1513²⁴ มาคิอาเวลลี พยายามจะหางานจากจูเลียโน เดอ เมดิชี (Guiliano de Medici) ซึ่งมีท่าทีจะเป็น ผู้อุปถัมภ์แต่ไม่สำเร็จ มาคิอาเวลลี จึงหมดโอกาสทางการเมือง และถูกขับออกนอกเมือง มาคิอาเวลลีพร้อมครอบครัวได้ไปอยู่ชนบท ใกล้กับซาน คาสซิอาโน (San Casciano)²⁵ ซึ่งอยู่ทาง ตอนใต้ของฟลอเรนซ์ มาคิอาเวลลีอยู่ชนบทโดยการดำเนินชีวิตอย่างสงบเงียบ ห่างไกลจาก กิจกรรมทางการเมืองทุกอย่าง เนื่องจากถูกตัดขาดจากหน้าที่การงานทุกชนิดที่เขาได้ทุ่มเทให้ ด้วยชีวิตและจิตใจ สิ่งที่เขาพอประโลมใจเขาได้บ้างก็คือ การใช้เวลาแต่ละวันในการปลูกต้นไม้ พุด คุยเล่นหัวกับชาวบ้าน สอบถามความเป็นไปของบ้านเมืองกับเพื่อน ๆ ยามค่ำคืนมาคิอาเวลลีจะ อ่านหนังสือคลาสสิกต่าง ๆ ศึกษาไตร่ตรอง พิจารณาหาข้อสรุปเป็นบทเรียนจากความรู้ที่ได้จาก

* สันตะปาปาจูเลียสที่ 2 เป็นผู้ที่มาคิอาเวลลี ชื่นชมอีกคนหนึ่ง เนื่องจากเป็นผู้ทรง ศीलที่ถืออาวุธ และเข้มแข็งมฤทษะลู ได้รับสมญาว่า ผู้นำกลัว ทรงสร้างฐานอำนาจให้พระองค์เอง อย่างมั่นคงจนมีอิทธิพลกว้างขวางและนำอำนาจฝ่ายอาณาจักรมาอยู่ในความควบคุมของศาสน จักร ซึ่งมาคิอาเวลลีอาจเปรียบเทียบกับซาโวโนโรลา ซึ่งเป็นนักบวชที่ใช้ศีลธรรมจรรยาแต่ไม่ ประสบความสำเร็จ และไม่สามารถช่วยตนเองได้ ศาสตราผู้มีอาวุธ จึงสามารถควบคุมชะตา กรรมของตนเองได้ ในขณะที่ศาสตราไร้อาวุธไม่สามารถที่จะทำได้ โปรดดู นิโคโล มาคิอาเวลลี, เจ้าผู้ปกครอง, หน้า 132, 137, 138, 215.

²⁴ นิโคโล มาคิอาเวลลี, เจ้าผู้ปกครอง, หน้า 5.

²⁵ Robert B. Downs, Books That Changed The World, p.164.

ประสบการณ์ และตำรา²⁶ ด้วยหวังว่างานเขียนของเขาจะเป็นที่ยอมรับและได้กลับไปรับราชการได้อีก* ขณะเดียวกันมาคิอาเวลลีเชื่อมั่นมากขึ้นว่า การจัดตั้งรัฐที่ทรงพลังและการมีกองทัพแห่งชาติเท่านั้นที่จะปลดปล่อยอิตาลี จากการรุกรานของต่างชาติได้ แต่ก็ต้องอาศัยบุคคลที่สามที่มีพลังความคิดสร้างสรรค์ ความคิดในส่วนนี้เกิดจากแรงบันดาลใจในความรักชาติ และผู้ที่เขาหมายตาไว้ว่ามีคุณธรรม ความสามารถจะทำให้ความคิดทางการเมืองตรงนั้นบังเกิดผลดี ก็คือ จูเลียโน เดอ เมดิชี เนื่องจากตระกูลเมดิชีได้ครอบครองฟลอเรนซ์อยู่ มาคิอาเวลลีได้เขียนหนังสือในรูปคำสอน ด้วยความหวังว่าจะช่วยทำให้ความคิดและความเชื่อของเขาเป็นผลขึ้นมา ตำราทางการเมืองหรือคำสอนที่ว่านี้ก็คือ เจ้าผู้ปกครอง (The Prince) ซึ่งเดิมมาคิอาเวลลีต้องการเขียนคำอุทิศให้กับจูเลียโน เดอ เมดิชี แต่เนื่องจากจูเลียโน เดอ เมดิชี เสียชีวิตโดยกะทันหัน มาคิอาเวลลีจึงได้เปลี่ยนเขียนคำอุทิศเสียใหม่ให้แก่ โลเรนโซ เดอ เมดิชี (Lorenzo de Medici) เจ้าผู้ปกครองนครฟลอเรนซ์²⁷ ซึ่งเป็นผู้สืบทอดอำนาจต่อมา หากพิจารณาถ้อยความในคำอุทิศแก่ โลเรนโซ เดอ เมดิชี ที่กล่าวว่า

...และในบางครั้งถ้า ๕พัน๕ ทานผู้ประเสริฐ จากจุดสุดยอดของความสูงของเขา จะขายดาของเขาไปยังสถานที่อันต่ำต้อยเหล่านี้ เขาก็จะรู้ว่าข้าพเจ้าต้องอดทนต่อความร้ายกาจอันใหญ่หลวง และไม่ขาดสายของโชคชะตา อย่างไม่สมควรอย่างไรบ้าง²⁸ ...

โดยนัยแล้วอาจตีความได้ว่ามาคิอาเวลลีได้เขียนเจ้าผู้ปกครองให้โลเรนโซ เมดิชี เพื่อประโยชน์ส่วนตัว กล่าวคือ มาคิอาเวลลีคาดหวังที่จะได้รับตำแหน่งเข้าไปรับราชการโดยรับใช้ฟลอเรนซ์อีกครั้ง แต่หนังสือของเขาก็ไม่ได้รับความสนใจ เขาจึงไม่ได้เข้ารับตำแหน่งใด ๆ เพียงแต่ได้รับการดูแลจากพวกเมดิชี โดยได้รับเงินค่าเลี้ยงดูจำนวนหนึ่งสำหรับงานเขียนประวัติศาสตร์แห่งฟลอเรนซ์ (The History of Florence) ซึ่งถือว่าเป็นงานเล็กไม่มีความสำคัญอะไรมากนัก แต่เราก็ยังไม่สามารถยืนยันได้อย่างเต็มที่ว่า มาคิอาเวลลี เขียนเจ้าผู้ปกครองเพื่ออุทิศให้แก่ โลเรนโซ เดอ เมดิชี เพียงคนเดียวเพื่อประโยชน์ส่วนตัวของเขา เนื่องจากมาคิอาเวลลี

²⁶ ทศนิยม นาควิชระ. วรรณกรรมเอกยุโรปยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการ. หน้า 127.

* มาคิอาเวลลี เขียนไว้ในจดหมายของเขา ถึงอดีตเพื่อนร่วมงานชื่อ Francesco Vettori ในโรม เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม ค.ศ.1513 อ้างถึงใน ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, ปรัชญาการเมืองสมัยใหม่. หน้า 214.

²⁷ Robert B. Downs, Books That Changed The World, p.165.

²⁸ นิโคล มาคิอาเวลลี, เจ้าผู้ปกครอง. หน้า 78.

ได้เขียนไว้ว่า

...เพราะข้าพเจ้ารู้ว่ามิหลายคนแล้วที่ได้เขียนเรื่องนี้ ข้าพเจ้าจึงเกรงว่าข้าพเจ้าจะถูกมองว่าถือดีที่เขียนเกี่ยวกับเรื่องนี้อีก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ข้อที่ข้าพเจ้าเห็นจากระเบียบแบบแผนของคนอื่น ๆ ในข้อโต้แย้งเรื่องนี้ แต่เนื่องจากเป็นความตั้งใจของข้าพเจ้าที่จะเขียนสิ่งที่เป็นประโยชน์สำหรับเขาผู้ซึ่งเข้าใจ ข้าพเจ้าเห็นว่าการเข้าไปเบื้องหลังให้ถึงความจริงที่มีผลของเรื่องนี้ เป็นการได้ประโยชน์มากยิ่งขึ้นกว่าการไปถึงจินตนาการของสิ่งนั้น²⁹ ...

ข้อความที่มากิอาเวลลีเขียนข้างต้น อาจหมายความว่าเขาต้องการสื่อถึงใครบางคน ซึ่งเป็นผู้เข้าใจความหมายและเจตนาที่แท้จริงของมากิอาเวลลี ก็เป็นสิ่งที่ไปได้ ต่อมาในปี ค.ศ. 1527 เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในฟลอเรนซ์ กลุ่มผู้ต่อต้านการปกครองของตระกูลเมดิชี สามารถขับไล่ตระกูลเมดิชีออกไปจากฟลอเรนซ์ได้สำเร็จ แล้วจัดตั้งมหาชนรัฐฟลอเรนซ์ขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง มากิอาเวลลีหมตหวังที่จะได้รับการเกื้อกูลจากระบอบที่ได้จัดตั้งขึ้นมาใหม่อีกครั้ง ทั้งนี้เนื่องจากเคยมีความสัมพันธ์ทำงานให้กับตระกูลเมดิชีมาก่อน อีกทั้งเขาเป็นผู้เขียนเจ้าผู้ปกครอง ซึ่งเป็นผลงานที่ทำขึ้นเพื่ออุทิศหรือรับใช้พวกเมดิชี ซึ่งขณะนั้นถือได้ว่าเป็นทรราชย์ และเมื่อมีการแต่งตั้งเลขานุการคณะมนตรีแห่งเสรีภาพและสันติภาพขึ้นใหม่ ผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งจึงไม่ใช่เป็นมากิอาเวลลี ภายใต้อาณัติหนึ่งเดือนหลังจากการสถาปนาสาธารณรัฐ ในปีเดียวกันมากิอาเวลลี ได้ถึงแก่กรรม รวมอายุได้ 58 ปี โดยที่มากิอาเวลลีไม่มีโอกาสได้รับรู้ถึงผลของงานเขียนของตัวเองเลย

3.3 หนังสือเจ้าผู้ปกครอง (The Prince)

ในบรรดาวรรณกรรมต่าง ๆ ของมากิอาเวลลีนั้น ส่วนใหญ่เกิดจากความรู้สึกสูญเสียอำนาจทางการเมืองและการปกครอง ซึ่งเป็นผลมาจากความผันผวนทางการเมืองที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา เนื่องจากตำแหน่งหน้าที่ราชการของมากิอาเวลลีที่ทำอยู่ งานเขียนซึ่งมีอยู่มากนั้น อาจแบ่งอย่างหยาบ ๆ ออกได้เป็นสามประเภทคือ งานเขียนซึ่งเป็นผลมาจากการงานในหน้าที่อันได้แก่บรรดารายงานต่าง ๆ เช่น Reports on The Florentine Republic's Efforts to Suppress the Pistoia Factions, Of the Methods of Dealing with the Rebels of the

²⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 221.

Valdichiana, Discourses on Florentine Military Preparation, Description of the Affairs of France, Report on the Affair of Germany. อีกประเภทหนึ่งได้แก่งานเขียนซึ่งเกิดหลังจากที่ มาคิอาเวลลีพ้นจากตำแหน่งราชการแล้ว ผลงานที่สำคัญ ๆ ของมาคิอาเวลลี ปรากฏออกมาในช่วงนี้มากมาย เช่น The Prince (ค.ศ.1513), The Discourses on the Ten Books of Titus Livius (ค.ศ.1512-1516), The Art of War (ค.ศ.1520), The Life of Castruccio Castracani (ค.ศ.1520), The History of Florence (ค.ศ.1520-1525) งานเขียนประเภทที่สามคืองานเขียนซึ่งเป็นบทกวีหรือบทละครตลก เช่น The Golden Ass, L'Andria Clizia และ Mandragola³⁰ งานเขียนเรื่องเจ้าผู้ปกครองของมาคิอาเวลลี ถือได้ว่าเป็นงานเขียนเกี่ยวกับการเมือง การปกครองที่ทรงอิทธิพลและดีที่สุดในของมาคิอาเวลลี ซึ่งจะได้กล่าวรายละเอียดต่อไป

เราอาจกล่าวได้ว่าความคิดทางการเมืองในหนังสือเจ้าผู้ปกครองนั้น ส่วนใหญ่ได้มาจากประสบการณ์และการสังเกต และพิจารณาใคร่ครวญปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างที่มาคิอาเวลลีรับราชการ ไม่ว่าจะเป็นกรณีของซาโวนาโรลา หรือความสามารถของซีซาร์ บอร์เจีย และสันตะปาปาจูเลียส ซึ่งมาคิอาเวลลีได้พิจารณาอย่างถี่ถ้วนในงานเขียนเจ้าผู้ปกครอง ถือได้ว่าบุคคลเหล่านี้เป็นบุคคลร่วมสมัยกับมาคิอาเวลลี และทำให้เขาได้ความคิดในเรื่องของความสามารถ ความจำเป็น คุณธรรม และโชคชะตา ซึ่งจะพิจารณาในหัวข้อต่อไป จากการสังเกตการณ์ท่ามกลางความผันผวนทางการเมืองและสังคม ของอิตาลีในยุคของมาคิอาเวลลี ซึ่งขณะนั้นเป็นยุคที่มีแต่การทุจริตและประพฤติมิชอบ (corruption) การทรยศ การฆาตกรรม การขายชาติ (treachery) รัฐมีแต่ความยุ่งเหยิง โครงสร้างทางการเมืองของอิตาลีจึงอ่อนแอลง จนรัฐอื่น ๆ รุกรานได้ สภาพความเสื่อมถอยเช่นนี้ถือได้ว่าเป็นช่วงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมครั้งยิ่งใหญ่ (a great social revolution) เกี่ยวกับระบบศักดินา เศรษฐกิจ วัฒนธรรมที่ถูกเปลี่ยนแปลงโดยสังคมเมือง ซึ่งการเปลี่ยนแปลงครั้งนี้ใช้ระยะเวลายาวนาน อย่างไรก็ตาม ช่วงเวลาดังกล่าวนับว่าเป็นจุดหักเหของมาคิอาเวลลีกับการค้นพบโลกใหม่ ซึ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระดับชาติ³¹ มาคิอาเวลลี ต้องการที่จะเสนอความคิดที่เป็นประโยชน์ต่อบ้านเกิดเมืองนอน โดยคาดหวังว่าฟลอเรนซ์จะเจริญรุ่งเรืองและเป็นศูนย์กลางอำนาจของอิตาลี แต่ต้องมีผู้ปกครองที่มีอุดมการณ์ดังที่กล่าวมาแล้ว และต้องไม่ปล่อยให้ศีลธรรมจรรยามาเป็นอุปสรรคการแสดงออกทางความคิด ในประเด็นปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างการเมืองกับศีลธรรมจรรยาจะชัดเจนมาก ในตัวบทวรรณกรรมเรื่องเจ้าผู้ปกครอง แต่อย่างไรก็ตามผู้เขียนเรื่องเจ้าผู้ปกครอง

³⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 6-7.

³¹ James Burnham, The Machiavellians : Defenders of Freedom (New York : Regnery, Gateway Inc., 1987), p.91.

ก็มีใช้เจ้าผู้ปกครองที่ประสบความสำเร็จ เพราะมาคิอาเวลลีไม่เคยประสบความสำเร็จในการเป็นผู้นำทางการเมืองเลย เป็นเพียงข้าราชการของรัฐคนหนึ่ง อีกทั้งมิได้มีความผูกพันกับผู้ปกครองหรือผู้มีอำนาจทางการเมืองใดเป็นการส่วนตัว การแสดงออกทางงานเขียนเจ้าผู้ปกครอง ของมาคิอาเวลลีจึงเกิดขึ้นจากความคิดทางปัญญาของนักมนุษยนิยมคนหนึ่ง ได้มีผู้กล่าวกันว่ามาคิอาเวลลี ได้สร้างรัฐศาสตร์ขึ้นมาใหม่ ทำนองเดียวกับที่กาลิเลโอพบธรรมชาติวิทยาใหม่ ข้อวินิจฉัยเช่นนี้สมบูรณ์ด้วยเหตุผลหลายประการ แนวความคิดของมาคิอาเวลลีเป็นเรื่องเกี่ยวกับทางโลกแท้ ๆ ศาสนากับองค์การคริสต์ได้รับการพิจารณาถึงเฉพาะเท่าที่เกี่ยวข้อกับเรื่องเอกภาพในทางโลกเท่านั้น มาคิอาเวลลีปฏิเสธพื้นฐานทางศาสนาในการปกครองอันเคยเป็นส่วนประกอบของความคิดยุคกลางมา เขาจะเลยกฎหมายธรรมชาติและไม่ใส่ใจกับเรื่องความรับผิดชอบ ของผู้ปกครองต่อประชาชน³² อาจกล่าวได้ว่ามาคิอาเวลลีเป็นผู้นำเอาทฤษฎีการเมืองพ้นจากกรอบของศาสนาในยุคคนั้น

3.3.1 อิทธิพลของหนังสือเจ้าผู้ปกครอง

ในบรรดาวรรณกรรมของมาคิอาเวลลีที่มีหลากหลายนั้น งานเขียนเรื่อง เจ้าผู้ปกครอง ได้สร้างอิทธิพลและเป็นงานเขียนที่มีชื่อเสียงไปทั่วโลก งานเขียนเรื่องเจ้าผู้ปกครองนี้ถูกเขียนขึ้นในปี ค.ศ.1513 ซึ่งเป็นระยะเวลาที่เขาถูกให้พักราชการ หนังสือเล่มนี้เดิมมาคิอาเวลลีให้ชื่อเป็นภาษาละตินว่า De Principatibus ตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ ค.ศ.1532 สี่ปีหลังจากที่ มาคิอาเวลลีถึงแก่กรรม โดยการอนุญาตของสันตะปาปาเคลเมนต์ที่ 7 (Pope Clement VII) มีชื่อขึ้นปกเป็นภาษาอิตาเลียนว่า Il Principe³³ หรือที่แปลเป็นภาษาไทยว่า เจ้าผู้ปกครอง วรณกรรมชิ้นนี้ แรกไม่ปรากฏว่ามีความตื่นเต้น หรือได้รับความสนใจ แต่เริ่มมีชื่อเสียงเมื่อมีการพิมพ์จำหน่ายมากขึ้นเรื่อย ๆ เจ้าผู้ปกครองนี้ได้ชื่อว่ามีอิทธิพลต่อโลก ตลอดระยะเวลาเกือบ 500 ปีที่ผ่านมา ไม่ว่าจะป็นในแง่ร้ายหรือดีก็ตาม เมื่อก้าวถึงเจ้าผู้ปกครอง ซึ่งมักจะถูกเรียกว่า คู่มือสำหรับผู้เผด็จการ (a handbook for dictators)³⁴ หรือจะถูกเรียกว่า เป็นหนังสือ

³² เอ็ม เจ. ฮาร์มอน, ความคิดทางการเมืองจากเพลโตถึงปัจจุบัน, เสน่ห์ จามริก, แปล, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2515), หน้า 222.

³³ ทศนีย์ นาควัชร, วรรณกรรมเอกยุโรปยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการ, หน้า 132.

³⁴ Michael H. Hart, The 100 : A ranking of the most influential persons in history, p.463.

ที่เลวร้าย (a wicked book) ไม่มีคุณธรรม ทำให้เกิดความรู้สึกเกลียดชัง³⁵ และส่วนใหญ่จะนึกถึง รูปแบบหรือวิธีการของมาคิอาเวลลี (machiavelian) ซึ่งผู้ที่มีลักษณะดังกล่าวมักถูกมองว่า เป็นคนที่ไม่คำนึงถึงข้อจำกัดใด ๆ ทางศีลธรรมจรรยา เป็นคนเจ้าเล่ห์ หน้าไหว้หลังหลอก อันเนื่องมาจากความเห็นแก่ตัวที่สุดของเขาผู้นั้นที่จะรักษาอำนาจนั้นไว้ด้วยวิธีการใด ๆ ในปี ค.ศ.1564 สภาเตรินท์ (Council of Trent) ก็มีมติยืนยันโองการของสันตะปาปาที่ออกมาตั้งแต่ปี ค.ศ.1559 ในการกำหนดให้ The Prince มีชื่ออยู่ในรายชื่อของหนังสือต้องห้าม (prohibited books) และก็มีใครต่อใครอีกหลายคน รวมทั้งพระเจ้าเฟรดเดอริกที่ 2 (Frederic II) แห่งปรัสเซียด้วย ที่ไม่ละเลยโอกาสที่จะเขียนอะไรออกมาในนามของตนเอง เพื่อต่อต้านและโจมตีมาคิอาเวลลี³⁶ โดยเห็นว่าเป็นหนังสือที่ทำลายศีลธรรม สังฆราชแห่งแคนเตอเบอรี (canterbury) เรจินาลด์โพล (Reginald Pole) ก็ลงความเห็นว่าเป็นหนังสือที่เขียนโดยมือของปีศาจ ในปี ค.ศ.1557 พระสันตะปาปาปอลที่ 4 ประณามมาคิอาเวลลีว่าเป็นนักเขียนที่ไร้ศีลธรรม เป็นอาชญากร ในประเทศฝรั่งเศสคำว่า มาคิอาเวลลิก (Machiavellique) และ มาคิอาเวลลิส์ม (machiavellisme) เริ่มใช้กันตั้งแต่ยุคสมัยนั้น พวกโปรเตสแตนต์ จำนวนไม่น้อยเห็นว่าการฆาตกรรมหมู่แห่งแซงต์-บาร์เตอเลอมี (Le massacre de la Saint-Barthelemy, 1572) เป็นการกระทำที่ได้มาจากความคิดเรื่องเจ้าผู้ปกครอง³⁷ แต่อย่างไรก็ตามก็มีผู้ที่ยังมอง The Prince ในอีกแง่มุมหนึ่ง โดยพยายามชี้ให้เห็นว่าคนอาจเข้าใจมาคิอาเวลลีกันไม่ถูกต้อง เพราะในหลายส่วนได้แสดงออกถึงความรักในเสรีภาพแห่งสาธารณรัฐ เช่น ได้แนะนำผู้ปกครองให้ลดเว้นความละโมภและการแย่งชิงทรัพย์สิน และลูกเมียของข้าแผ่นดินของเขา³⁸ หรือบางส่วนมีความเห็นว่ามาคิอาเวลลีเขียน The Prince โดยมุ่งหวังหากพวกเมดิชิปฏิบัติตามนโยบายที่เสนอแนะไว้ ก็จะได้ประสบกับความพิบาศไปให้มากที่สุด นักปรัชญาผู้ซึ่งเชื่อในเรื่องว่ารัฐเกิดจากสัญญาประชาคม (social contract) อย่างสปิโนซา (Spinoza) เห็นว่ามาคิอาเวลลีเขียนเจ้าผู้ปกครองขึ้น เพื่อแสดงให้เห็นประชาชนผู้เป็นเสรีทั้งหลาย ได้ระมัดระวังในการมอบสวัสดิภาพของตนให้อยู่ในกำมือของคน ๆ เดียว³⁹ ซึ่งเป็นไปในทำนองเดียวกับความเห็นของรุสโซ (Rousseau) ที่เห็นว่ามาคิอาเวลลีเขียนเจ้าผู้ปกครองด้วยความเสแสร้ง จริง ๆ แล้วมาคิอาเวลลีต้องการสอนให้ประชาชน ได้ระมัดระวังตัว โดยการ

³⁵ John Plamenatz, Man and Society (Great Britain : Northumberland Press, Ltd., 1963), p.27.

³⁶ นิโคโล มาคิอาเวลลี, เจ้าผู้ปกครอง. หน้า 9.

³⁷ พงศ์เพ็ญ ศกุนตลาภย์. ทฤษฎีการเมืองยุคใหม่. หน้า 18.

³⁸ นิโคโล มาคิอาเวลลี, เจ้าผู้ปกครอง. หน้า 247.

³⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 9.

เปิดเผยให้ลัทธิถึงความลับอันน่าสะพึงกลัว ของพฤติกรรมของพวกทรราชย์ มิฉะนั้นแล้ว มาคิอาเวลลีคงจะไม่เลือกเอาซีซาร์ บอร์เจีย มาเป็นวีรบุรุษที่น่ากลัว เพื่อเสแสร้งให้คำสอน แก่กษัตริย์ ได้ทำคุณประโยชน์ให้แก่ประชาชน⁴⁰

เนื้อหาสาระในเจ้าผู้ปกครอง ได้ให้คำแนะนำทั้งในด้านที่ควรปฏิบัติและไม่ควร ปฏิบัติแก่เจ้าผู้ปกครอง ซึ่งแนวคิดของมาคิอาเวลลีได้รับความสนใจเป็นอย่างมาก ดังเห็นได้ จากบรรดาผู้นำคนสำคัญทางการเมืองและสังคมในอดีตหลายยุคหลายสมัย นิยมและอ่านงาน เขียนขึ้นนี้ไม่น้อย เป็นต้นว่า จักรพรรดิชาร์ลที่ 5 และราชินีแคทเธอรีน แห่งเมดิซี (Emperor Charles V and Catherine de Medici) ไอร์เวอ์ครอมเวลล์ (Oliver Cromwell) ได้สำเนา หนังสือเจ้าผู้ปกครองและนำหลักสำคัญมาปฏิบัติในประเทศอังกฤษ กษัตริย์เฮนรี่ที่ 3 และเฮนรี่ ที่ 4 แห่งฝรั่งเศส (Henry III and Henry IV) มีหนังสือเจ้าผู้ปกครองอยู่กับพระองค์เมื่อถูก สังหาร เฟรดเดอริกมหาราช (Frederick The Great) ได้ใช้เจ้าผู้ปกครองสร้างนโยบายแห่ง ปรุซเซีย (Prussian) พระเจ้าหลุยส์ที่ 14 (Louis XIV) ชอบเจ้าผู้ปกครองมากเป็นพิเศษ พระเจ้าเนโปเลียนที่ 3 แห่งฝรั่งเศส (Napoleon III) ก็ได้แนวความคิดในการปกครองมาจากเจ้า ผู้ปกครอง หรือแม้กระทั่งจอมเผด็จการอดอล์ฟ ฮิตเลอร์ (Adolf Hitler) ก็กล่าวกันว่าเขาเก็บ เจ้าผู้ปกครองไว้ข้างเตียง⁴¹ อีกทั้งพระเจ้าวิตตอริโอ-เอมานูเอลที่ 2 (Vittorio-Emanuele II) กษัตริย์อิตาลี สมัยรวมประเทศก็ทรงมีหนังสือเจ้าผู้ปกครองของมาคิอาเวลลี เชื่อว่าผู้นำคน สำคัญทางการเมืองบางส่วนที่กล่าวไปข้างต้น หรือที่มีได้กล่าวถึงได้อ่านงานเจ้าผู้ปกครองกันมา บ้าง ซึ่งจะนำไปปฏิบัติในทางใดหรือไม่ก็ตาม แต่ผลที่เขาเหล่านั้นได้รับก็มีทั้งประสบความสำเร็จ และล้มเหลวหายนะ ดังเช่น ในสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้จบลงด้วยความหายนะอันนอง เลือดและพร้อม ๆ กันนั้นก็ได้อ่านความหายนะของลัทธิฟาสซิสต์ ของเบอนิโต มุสโสลินี (Benito Mussolini) * ของอิตาลี และการพังทลายของการปฏิวัติ การครอบงำโลกของฮิตเลอร์ สิ่งที่เรา ได้พบเห็นก็คือ ภาพพจน์อันน่าเกียจน่ากลัวของมาคิอาเวลลี แต่ในความพ่ายแพ้ของฮิตเลอร์ ก็ มีชัยชนะของโจเซฟ สตาลิน (Joseph Stalin) เข้ามาแทนที่ กล่าวกันว่าสตาลินเองก็มี

⁴⁰ พงศ์เพ็ญ ศกุนตาทัย, ทฤษฎีการเมืองยุคใหม่, หน้า 19.

⁴¹ Robert B. Downs, Books That Changed The World, p.172.

* Benito Mussolini เคยยกย่องชื่นชมมาคิอาเวลลี เชื่อว่าหนังสือเจ้าผู้ปกครองของ มาคิอาเวลลี เป็นคู่มือของผู้ที่จะเป็นรัฐบุรุษ เพราะเป็นเวลา 400 ปี ไม่มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น ในจิตใจของคนหรือการกระทำของรัฐ ต่อมา Mussolini เปลี่ยนใจ, เมื่อประมาณ ค.ศ.1939 รายชื่อผู้เขียนหนังสือทั้งเก่าและใหม่ ที่อยู่ในห้องสมุดภายใต้การปกครองของเผด็จการฟาสซิสต์ (Fascist) ต้องไม่ปรากฏชื่อของมาคิอาเวลลี โปรดดู Robert B. Downs, Books That Changed The World, p.172.

เจ้าผู้ปกครองของมาคิอาเวลลี วางไว้ที่หัวเตียงนอนอยู่ตลอดเวลา⁴² เราอาจวิเคราะห์ได้ว่า สาเหตุของการประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวของผู้ที่อ่านเจ้าผู้ปกครองนั้น อาจเกิดจากความเข้าใจหรือไม่เข้าใจในการตีความ ความคิดทางการเมืองของมาคิอาเวลลีในเจ้าผู้ปกครองก็เป็นได้

ในงานเขียน Thoughts on Machiavelli ของ Leo Strauss ได้กล่าวไว้ในคำนำว่า

... เราจะไม่ทำให้ผู้ใดตกใจ เมื่อเราเปิดเผยธรรมชาติอันชั่วร้ายหรือบางอย่างที่น่าอับอายของตนเอง หากเราประกาศตัวเองเอนเอียงไปตามค่านิยมเก่า และความคิดเห็นเห็นธรรมดาที่มาคิอาเวลลีสอนในเรื่องความชั่วร้าย⁴³ ...

จากการตีความในหนังสือของ Leo Strauss นี้ชี้ให้เห็นว่ามาคิอาเวลลี เป็นผู้สอนในเรื่องความชั่วร้ายและไม่ควรใส่ใจต่อศีลธรรม ดร.ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ เห็นว่า Leo Strauss ได้กำหนดกรอบการมองไว้ก่อนแล้ว การตีความเช่นนี้จึงเป็นความคิดทางการเมืองของมาคิอาเวลลีในทัศนะของผู้ตีความ ซึ่งกำหนดไว้แต่แรกว่ามาคิอาเวลลี เป็นศาสดาแห่งความชั่ว โอกาสที่จะเข้าใจมาคิอาเวลลีอย่างอิสระต้องสูญเสียไปอย่างน่าเสียดาย⁴⁴

แต่ก็มีนักวิชาการจำนวนไม่น้อยเริ่มมองมาคิอาเวลลี ในแง่ที่ให้ความเป็นธรรมกับเขามากขึ้น เช่น มานโซนิ (Manzoni) นักเขียนที่สำคัญที่สุดคนหนึ่งของอิตาลี เห็นว่า ความคิดสำคัญของมาคิอาเวลลี คือ การชี้ให้เห็นความสำคัญของประโยชน์ โดยไม่ต้องวิตกถึงศีลธรรม ส่วนนักวิจารณ์อย่าง เดอ ซังติส (De Sanctis) พิจารณาว่าเจ้าผู้ปกครองเป็นเอกสารสำคัญ แสดงความเปลี่ยนแปลงจากคติแบบยุคกลางมาเป็นคติของสมัยฟื้นฟูศิลปวิทยาการ เบเนตโต โครเช (Benetto Croce) ซึ่งเป็นทั้งนักวิจารณ์วรรณคดี นักปรัชญา และนักการเมือง ยกย่องมาคิอาเวลลีว่าเป็นผู้แยกการเมืองให้เป็นอิสระจากศาสนาและศีลธรรม⁴⁵ ส่วนมาร์โล ปอนต์ตี (Merlean Ponty) มองว่ามาคิอาเวลลี เป็นนักมนุษยนิยม (humanist) วิธีการทำลายโจมตีมาคิอาเวลลี แบบมาคิอาเวลลีเซียน (Machiavellian) ก็คือ การที่ผู้คนทั้งหลาย หันหน้าของตนเองและของเราไปมองอุดมคติของหลักการ เพียงเพื่อที่จะเบือนหน้าหนีจากการกระทำของ

⁴² พงศ์เพ็ญ ศกุนตาทักษิ, ทฤษฎีการเมืองยุคใหม่, หน้า 19-20.

⁴³ Leo Strauss, Thoughts on Machiavelli (Chicago and London : The University of Chicago Press, 1978), p.9.

⁴⁴ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, ปรัชญาการเมืองสมัยใหม่, หน้า 230.

⁴⁵ ทศนีย์ นาคริษระ, วรรณกรรมเอกยุโรป ยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการ, หน้า 157.

ตนเอง⁴⁶ หรือในด้านของการเป็นนักชาตินิยม Carl Schmitt นักรัฐศาสตร์ชาวเยอรมัน ได้กล่าวไว้ว่า

...นี่คือความโชคร้ายที่เกิดขึ้นกับมาคิอาเวลลี ผู้ให้กำเนิดคำว่ามาคิอาเวลลีเยน เขาได้แต่งหนังสือ The Prince อันเป็นหนังสือที่มีชื่อเสียงไปในทางไม่ดีขึ้นมาแต่ในความเป็นจริงแล้ว มาคิอาเวลลีเขียนหนังสือเล่มดังกล่าวขึ้นเพื่อปกป้องประเทศของเขา เนื่องจากประเทศอิตาลีในสมัยศตวรรษที่ 16 ได้ถูกรุกรานจากเยอรมัน, ฝรั่งเศส, สเปน และตุรกี⁴⁷ ...

ฟรานซิส เบคอน (Francis Bacon) ได้สรรเสริญมาคิอาเวลลีว่า เราเป็นหนี้อย่างมากต่อมาคิอาเวลลีและนักเขียนคนอื่น ๆ ในระดับเดียวกัน ซึ่งพูดหรือบรรยายอย่างเปิดเผยและแจ่มแจ้งถึงสิ่งที่คนเรากระทำ ไม่ใช่สิ่งที่คนควรจะทำ อีกทั้งเฮเกิล (Hegel) และ ฟิชต์ (Fichte) ซึ่งประสบกับความรู้สึกขัดแย้งของนักชาตินิยม ผู้ปราศจากชาติเช่นเดียวกับมาคิอาเวลลี ต่างยกย่องงานเขียนของมาคิอาเวลลีอย่างจับใจ⁴⁸ ส่วน David Denby ผู้เขียน Great Books เห็นว่า เจ้าผู้ปกครองเป็นหนังสือที่แสดงถึงนโยบายการใช้อำนาจ เพื่อการได้มาและครอบครองไว้ทั้งศัตรูและเพื่อน การเอาชนะใจคนดีและเพื่อนผู้ซื่อสัตย์ การใช้ความโลภ กองทัพและอื่น ๆ มันเป็นหนังสือที่แสดงถึงความจริงทางโลกอย่างชัดเจนที่สุด⁴⁹

ความเห็นอันหลากหลายที่มีต่องานเขียนเจ้าผู้ปกครองของมาคิอาเวลลี ทำให้ต้องพิจารณาตีความด้วยทบทวนงานเขียน เพราะดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า เจ้าผู้ปกครอง หากเราตีความตามด้วยทบทวนอย่างไม่ระมัดระวัง เจ้าผู้ปกครองอาจถูกเขียนขึ้นโดยเจตนาส่วนตัวอันมีผลประโยชน์

⁴⁶ Maurice Marleau Poaty, A Note on Machiavelli (Northwestern University Press, 1964), p.223 อ้างถึงใน ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ “แก่นแท้คำสอนของมาคิอาเวลลี,” วารสารธรรมศาสตร์ ปีที่ 9 เล่มที่ 4 เมษายน-มิถุนายน (2523) : 112.

⁴⁷ Carl Schmitt, The Concept of the Political (Chicago and London : The University of Chicago Press, 1966), p.66. อ้างถึงใน นิรัตน์ พงษ์สิทธิถาวร, “บทบาททางการเมืองของจอมพล ป.พิบูลสงคราม กับความคิดทางการเมืองของมาคิอาเวลลี,” (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539), หน้า 110.

⁴⁸ เอ็ม.เจ.ฮาร์มอน, ความคิดทางการเมืองจากเพลโตถึงปัจจุบัน, หน้า 223.

⁴⁹ David Denby, Great Books (New York : Simon & Schuster Inc., 1997), p.

แอบแฝงอยู่ ฉะนั้นในการอ่านจึงต้องใช้การพิจารณาเป็นพิเศษ เพราะเราไม่สามารถกล่าวได้อย่างเต็มที่ว่าเจ้าผู้ปกครองเล่มนี้ ได้แสดงปรัชญาทางการเมืองอย่างแท้จริงใน กรณีมาคิอาเวลลีเขียนเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว โดยเฉพาะในส่วนของที่เกี่ยวกับความคิดในแง่ลบที่มีลักษณะที่เรียกว่า รูปแบบหรือวิธีการของมาคิอาเวลลี (Machiavellian) ซึ่งจะได้พิจารณารายละเอียดของความคิดในส่วนนี้ต่อไป

ถึงอย่างไรก็ตามผลงานนี้ทำให้มาคิอาเวลลี ได้รับการยอมรับว่าเขาเป็นนักคิดทางการเมืองคนสำคัญคนหนึ่งของโลก จนถึงกันว่าเป็นบิดาของปรัชญาการเมืองสมัยใหม่ (modern political theory)⁵⁰ เพราะความคิดทางการเมืองในงานเขียนแตกต่างจากนักคิดในบริบทเดียวกัน หรือก่อนหน้านั้น ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องการเป็นปฏิปักษ์ต่อศาสนาคริสต์ และเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างศีลธรรมจรรยากับอำนาจทางการเมือง ซึ่งมาคิอาเวลลีได้นำเอาการเมืองออกจากกรอบศาสนาและพิจารณาทุกอย่างจากแง่ของความจริง มาคิอาเวลลีได้กล่าวว่า

...ระหว่างการมีชีวิตอยู่จริง ๆ ใดๆ ก็กับการที่เราควรมีชีวิตอย่างไรนั้นมีความห่างไกลกันมาก เสียจนว่าเขาผู้ซึ่งไม่กระทำในสิ่งซึ่งกระทำกัน เพื่อสิ่งซึ่งควรกระทำ ก็ได้เรียนรู้รสความพินาศของเขาแทนการรักษาตนให้รอด⁵¹ ...

ซึ่งถือว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญ เพราะมาคิอาเวลลีมีความคิดใหม่ในเรื่องของโลกความเป็นจริงทางการเมือง แนวคิดใหม่นี้จึงมองว่ามนุษย์เป็นเจ้าของจักรวาลมิใช่พระเจ้า เรื่องทำนองเดียวกันนี้นักปราชญ์ในสมัยก่อนหน้าเขาไม่ว่าจะเป็นเพลโต (Plato) หรือ อริสโตเติล (Aristotle) นิยมพูดถึงเรื่องในอุดมคติ (ideal) เช่น ความยุติธรรม คุณธรรม ความดี เสรีภาพ โดยใช้อำนาจทางการเมืองเป็นหนทาง (means) สู่เป้าหมายหรืออุดมคติ แต่มาคิอาเวลลี เห็นว่าหนทางเป็นสิ่งที่เดียวกับอำนาจทางการเมือง (political power)

ส่วนนักวิชาการอย่าง W.T. Jones มีความเห็นว่า มาคิอาเวลลีไม่ใช่ นักปรัชญา โดยมองว่า งานของมาคิอาเวลลี ไม่ได้อยู่ที่ตัวอย่างของประวัติศาสตร์เท่านั้น ทั้งเจ้าผู้ปกครองและ Discourses อัดแน่นไปด้วยเนื้อหายุทธวิธี และนโยบายทางการเมือง ความสำเร็จและความผิดพลาด เช่น ซีซาร์ บอเจียร์, จูเลียสที่ 2 และหลุยส์ที่ 12 ดังนั้นวิธีการของมาคิอาเวลลี คือ

⁵⁰ สมบัติ จันทรวงศ์, ปรัชญาการเมืองสมัยใหม่. (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2521), หน้า 11, 23-52.

⁵¹ นิโคลโล มาคิอาเวลลี, เจ้าผู้ปกครอง. หน้า 221.

การสะสมจากประสบการณ์เป็นส่วนใหญ่ มาคิอาเวลลี ได้สมมติจุดประสงค์ของเรื่องคือการครอบครองอำนาจ เขาไม่ได้เอาตัวเองเข้ามาเกี่ยวข้องกับสิ่งที่ใช้อำนาจ แต่จะเน้นในเรื่องความตั้งใจ เกี่ยวกับการค้นพบขั้นตอนที่จะได้อำนาจมาและรักษามันไว้ ดังนั้นมาคิอาเวลลีจึงไม่ใช่นักปรัชญาที่เคร่งครัดในเรื่องการใช้ถ้อยคำ เขาเป็นผู้ที่มีชื่อเสียงในทางเสื่อมเสียที่ค้นพบสิ่งที่น่าสนใจหลายอย่าง และฝากความประทับใจของเขาไว้ในโลก แต่ขาดการโน้มน้าวหรือความสามารถที่จะจัดการให้ความประทับใจนั้นร้อยเรียงเป็นระบบ แม้ว่ามาคิอาเวลลี ไม่ใช่ นักปรัชญาอย่างเป็นทางการ เพราะเขาไม่สามารถสร้างทฤษฎีที่สมบูรณ์แบบได้ อย่างน้อยในการปฏิบัติของสมมติฐานที่ได้มาอย่างไม่ตั้งใจก็เป็นพื้นฐานที่แน่นอน และเป็นคำจำกัดความที่เข้าใจง่ายมาก⁵² และมีผู้อธิบายที่เห็นด้วย เนื่องจากเห็นว่ามาคิอาเวลลี พิจารณาการเมืองโดยใช้เหตุผล ศึกษาถึงการได้มาของอำนาจและจะรักษาอำนาจนั้นไว้อย่างไร อาจกล่าวได้ว่ามาคิอาเวลลีนั้นให้ความสำคัญต่อความสำเร็จทางการเมือง

อย่างไรก็ตามการตีความความคิดทางการเมืองในเจ้าผู้ปกครอง ได้มีการตีความไว้หลากหลายและมีข้อโต้แย้งดูเหมือนว่าจะไม่มีที่สิ้นสุด ในการศึกษาครั้งนี้จึงไม่ใช้กรอบการตีความของผู้ใดเป็นหลักสำคัญ ในการศึกษาความคิดทางการเมืองของมาคิอาเวลลี นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความเห็นว่า หากต้องการทราบถึงความคิดหรือเจตนารมณ์ของมาคิอาเวลลี ควรศึกษางานเขียนอื่นของมาคิอาเวลลี เช่น Allan Gilbert ได้กล่าวไว้ว่า Not to know Mandragola is not to know the Prince. หรือ ดร.สมบัติ จันทรวงศ์ ได้แนะนำให้ศึกษา The Prince ควบคู่กับ The Discourses⁵³ ถึงแม้จะมีผู้เห็นว่า ไม่ควรใช้เจ้าผู้ปกครองเป็นมาตรฐานตัดสินความเป็นมาคิอาเวลลี แต่ผู้ศึกษาเห็นว่าสามารถเป็นสิ่งที่นำมาศึกษาได้ เนื่องจากมาคิอาเวลลีได้กล่าวไว้ในเจ้าผู้ปกครองว่า

...ในบรรดาอุปกรณ์ของข้าพเจ้าจะมีสิ่งใดที่ข้าพเจ้าถือว่ามีค่ามากที่สุด หรือนับถือเทียบเท่ากับความรู้ว่าด้วยการกระทำของมหาบุรุษ อันเป็นสิ่งที่ข้าพเจ้าได้เรียนรู้จากประสบการณ์อันยาวนาน จากสิ่งในปัจจุบันและจากการอ่านอย่างต่อเนื่องถึงเรื่องต่าง ๆ ในสมัยโบราณ ซึ่งข้าพเจ้าได้ครุ่นคิดและตรวจตรามานาน ด้วยความอุตสาหะอันใหญ่หลวง และบัดนี้ได้ย่อลงเป็นหนังสือเล่มเล็ก ๆ ส่งมายังความ

⁵² W.T. Jones, *Masters of Political Thought*. Vol.Two (High Holborn, London : George G. Harrap Co.,Ltd., 1963), pp.24-25.

⁵³ สมบัติ จันทรวงศ์, “The Prince และ The Discourses : เจตนารมณ์ของมาคิอาเวลลี,” *วารสารธรรมศาสตร์* ปีที่ 15 ฉบับที่ 4 (2529) : 129.

ประเสริฐ ของ ขพนข ท่าน เมื่อไตร่ตรองว่าไม่อาจมีของกำนัลอะไรจากข้าพเจ้าอีกแล้ว ที่จะยิ่งใหญ่ไปกว่าการมอบให้บุคคล ซึ่งมีความสามารถที่จะเข้าใจภายในระยะเวลาอันสั้นมาก เกี่ยวกับสิ่งทั้งปวงที่ว่าข้าพเจ้าจะได้เรียนรู้และเข้าใจ ต้องใช้เวลาหลายปี และด้วยความยากลำบากและภยันตรายนานาประการ⁵⁴ ...

แสดงว่าในงานเขียนเจ้าผู้ปกครองนั้น ได้บรรจุทุกสิ่งและทุกอย่างที่มาคิอาเวลลีรู้และมาคิอาเวลลีได้ถ่ายทอดแก่นความคิดทางการเมือง ของเขาลงในเจ้าผู้ปกครอง เราจึงสามารถนำเจ้าผู้ปกครอง มาศึกษาค้นหาแก่นความคิดทางการเมือง ของมาคิอาเวลลีได้เป็นอย่างดี

3.3.2 เนื้อหาในหนังสือเจ้าผู้ปกครอง

วรรณกรรมเล่มนี้เป็นหนังสือไม่หนามากนัก แบ่งออกเป็น 26 บท* แต่ละบทมีความยาวไม่เท่ากัน ดูเหมือนว่าจะมีรูปแบบและโครงสร้างการเขียนที่ไม่แน่นอน แต่ก็มิมีเหตุผลหลายประการที่ชี้ว่ามาคิอาเวลลีได้วางแผนในการเขียนงานไว้อย่างรอบรอบและแม่นยำ มีการเล่นคำหรือการใช้ภาษาที่สลับซับซ้อน ในบทที่ 1-11 มาคิอาเวลลี ได้เขียนถึงการกำเนิดรัฐ วิธีการรักษาอำนาจของรัฐ มาคิอาเวลลี ได้แบ่งรัฐออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ สองประเภท คือ สาธารณรัฐหรือมหาชนรัฐ (republics) และรัฐโดยมีเจ้าผู้ปกครอง เป็นผู้ปกครอง (principates) รัฐในประเภทหลังนี้แบ่งออกเป็นรัฐสืบตระกูล (hereditary) ซึ่งมาคิอาเวลลีกล่าวว่าป็นรัฐที่ปกครองได้ง่ายที่สุดและรัฐใหม่ (new states) ในรัฐใหม่นี้ถ้าไม่เป็นรัฐใหม่ล้วน (completely new) ก็จะเป็นรัฐใหม่ถูกผนวก (member to hereditary) รัฐใหม่และรัฐใหม่ที่ถูกผนวกหรืออาจเรียกว่ารัฐผสมนั้น มาคิอาเวลลี กล่าวว่าป็นรัฐที่ยากแก่การปกครอง ในรัฐใหม่ถูกผนวกนี้มีวิธีการต่าง ๆ ที่จะได้มา เช่น โดยกำลังของผู้อื่น โดยกำลังของตนเอง โดยโชคชะตา โดยคุณธรรม และนอกจากนี้มาคิอาเวลลี ยังกล่าวถึงรัฐศาสนาจักรด้วย ส่วน

⁵⁴ นิโคโล มาคิอาเวลลี, เจ้าผู้ปกครอง. หน้า 77.

* Leo Strauss ได้แบ่งเนื้อหาของเจ้าผู้ปกครองออกเป็น 4 ส่วน คือ 1) the various kinds of principalities (chs.1-11) 2) the prince and his enemies (chs.12-14) 3) the prince and his subjects or friends (chs.15-23) 4) prudence and chance (chs.24-26) รายละเอียดโปรดดู Leo Strauss, Thoughts on Machiavelli (Chicago and London : The University of Chicago Press, 1978), p.55.

บทที่ 12-14 มาคิอาเวลลี กล่าวถึงสิ่งที่เกี่ยวข้องกับทหาร รูปแบบต่าง ๆ ของกองทัพ ได้แก่ ทหารของรัฐ หรือไม่ก็เป็นทหารรับจ้าง หรือเป็นกำลังเสริมจากที่อื่น หรือเป็นแบบผสม ซึ่งกองทัพรับจ้างและกำลังเสริมจากที่อื่นนั้นไร้ประโยชน์และเป็นอันตราย กองทหารซึ่งเป็นของรัฐนั้นเป็นกองทัพแบบเดียวที่ราชาจะวางใจได้ตลอด เพราะกำลังใจในกองทัพนั้นคือเพื่อนร่วมชาติ นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงสิ่งที่เจ้าผู้ปกครองควรทำกับทหาร เจ้าผู้ปกครองไม่ควรจะมีสิ่งอื่นใด หรือความคิดอื่นใด หรือยึดถืออะไรอื่นเป็นศิลปะของตน นอกจากสงคราม ระเบียบแบบแผน และวินัยของสงคราม ในบทที่ 15-23 พอสรุปได้ว่า มาคิอาเวลลีกล่าวถึงหลักการที่เจ้าผู้ปกครองควรปฏิบัติ และวิธีป้องกันรัฐจากการถูกรัฐอื่นรุกราน ซึ่งหนทางที่ดีที่สุดก็คือต้องมีกองทัพซึ่งเป็นของรัฐนั่นเอง เป็นกองทัพที่เจ้าผู้ปกครองจะวางใจได้ตลอดเวลา เพราะกำลังใจในกองทัพนั้นคือเพื่อนร่วมชาติ มาคิอาเวลลีกล่าวว่าเจ้าผู้ปกครองนั้นจะต้องเป็นผู้มีคุณธรรม (virtu) สำหรับเอาชนะอุปสรรค หรือโชคชะตาได้ โดยไม่ยอมอ่อนข้อแม้ว่าจะไม่สอดคล้องกับมาตรฐานของกฎศีลธรรม แต่เจ้าผู้ปกครองนั้นจะต้องปรับเปลี่ยนได้ ตามความจำเป็นของสถานการณ์ต่าง ๆ เจ้าผู้ปกครองอาจทำให้ประชาชนเกรงกลัวได้ แต่ไม่ควรทำตนให้เป็นที่เกลียดชังของประชาชน และนอกจากความสำคัญของประชาชนแล้ว เจ้าผู้ปกครองต้องฟังความเห็นของมุขมนตรีที่ปรึกษา หลีกเลี้ยงคนที่ชอบประจบสอพลอ การตัดสินใจเด็ดขาดอยู่ที่เจ้าผู้ปกครองคนเดียว ในช่วงสุดท้ายบทที่ 24-25-26 เนื้อหากล่าวถึงความล้มเหลวในการปกครอง ซึ่งสาเหตุใหญ่ของความล้มเหลวในการปกครองคือความขาดกลัว ได้กล่าวถึงเรื่องโชคชะตา และบทสรุปที่ต้องการให้เจ้าผู้ปกครองสร้างกองทัพแห่งชาติที่แข็งแกร่งทำให้อิตาลีมีเอกภาพ เป็นอิสระจากรัฐต่างชาติอื่น อาจสรุปเนื้อหาทั้งหมดในเจ้าผู้ปกครองเป็นภาพรวมได้สองส่วนด้วยกัน คือ⁵⁵

1. ในส่วนที่มาคิอาเวลลี ได้ยกตัวอย่างของบุรุษที่ในสภาพแวดล้อมต่าง ๆ นานา ได้ประสบความสำเร็จในการก้าวเข้าสู่อำนาจ และรักษาอำนาจเอาไว้

2. ส่วนที่มาคิอาเวลลี ได้ให้คำสอนและคำแนะนำต่าง ๆ เกี่ยวกับศิลปะในการปกครอง โดยการศึกษาธรรมชาติของมนุษย์

การศึกษาความคิดทางการเมืองของเจ้าผู้ปกครอง ในการศึกษาคำนี้ จะไม่พิจารณาความคิดทางการเมืองในเรื่องรูปแบบและหน้าที่ของรัฐ การบริหารรัฐ การขึ้นสู่อำนาจ การรักษาอำนาจ การสูญเสียอำนาจ เนื่องจากอยู่นอกขอบเขตของวิทยานิพนธ์ อีกทั้ง

⁵⁵ G. Mosca, Histoire des doctrines politiques depuis l'antiquité, nouvelle édition complete par Gaston-Bouthoul, Doctrines politiques depuis 1914, Payot, Paris, 1955, p.112 อ้างถึงใน พงศ์เพ็ญ ศกุนตาทักษิ, ทฤษฎีการเมืองยุคใหม่. หน้า 6.

หัวข้อความคิดทางการเมืองเหล่านี้ ได้ถูกศึกษาและวิเคราะห์ไว้ที่อื่นแล้ว* แต่จะมุ่งและเน้นการพิจารณาเฉพาะเรื่องศิลปะในการปกครอง โดยการศึกษารวมชาติของมนุษย์ ซึ่งเป็นส่วนที่เกี่ยวข้องและมีความสัมพันธ์กับความคิดทางการเมือง ในรูปแบบที่เรียกว่ารูปแบบหรือวิธีการของ มาคิอาเวลลี (Machiavellian)

3.3.3 รูปแบบการนำเสนอความคิดทางการเมืองของหนังสือเจ้าผู้ปกครอง

ตามที่ได้กล่าวมาแล้วว่าหนังสือเจ้าผู้ปกครองถือได้ว่าเป็น วรรณกรรมการเมืองที่เด่นชัด เพราะเนื้อหาส่วนใหญ่ในหนังสือ เป็นเรื่องเกี่ยวกับมนุษย์ซึ่งเข้าไปเกี่ยวข้องกับอำนาจทางการเมืองและจุดประสงค์เท่าที่พบ มาคิอาเวลลีผู้เขียนหนังสือเจ้าผู้ปกครอง ได้เขียนเจ้าผู้ปกครองขึ้น โดยไม่มีเจตนาที่ต้องการให้งานเขียนของตนเองได้รับการเผยแพร่ ดีพิมพ์ หรือเปิดเผย ตันฉบับ แต่ต้องการปิดเป็นความลับและนำเสนอให้กับบุคคลบางกลุ่ม หรือใครบางคนที่เข้าใจเท่านั้น ดังนั้นมาคิอาเวลลีจึงต้องใช้รูปแบบในการเขียน ตามแบบฉบับของตนเป็นพิเศษ เพื่อถ่ายทอดความคิดในหนังสือเจ้าผู้ปกครองให้ผู้อ่านได้รับ สาร เข้าใจความคิดทางการเมืองตรงกับเจตนาและจุดประสงค์ของมาคิอาเวลลี

การถ่ายทอดความคิดเพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจความคิดของผู้เขียน ในหนังสือเจ้าผู้ปกครองนั้น มาคิอาเวลลีใช้ภาษาซึ่งมีรูปแบบเป็นร้อยแก้วในข้อเขียนเกือบทั้งหมด ภาษาที่มาคิอาเวลลีใช้ในการถ่ายทอด สาร อันได้แก่ความคิดของนักคิดที่ต้องการสื่อถึงผู้อ่านนั้น มาคิอาเวลลีได้นำเสนอในรูปแบบของคำสอนในด้านที่ควรปฏิบัติ และไม่ควรปฏิบัติแก่เจ้าผู้ปกครอง ทั้งในด้านยุทธวิธีในการได้มาและรักษาไว้ซึ่งอำนาจทางการเมือง ด้านนโยบายการเมืองการปกครอง

* รายละเอียดโปรดดู

1. ลุง ตรีชัยพร, “การศึกษาเปรียบเทียบความคิดทางการเมืองในคัมภีร์อรรถศาสตร์ของเกอฏิลเยกับแนวความคิดในหนังสือเรื่องเจ้า ของมาคิอาเวลลี,” (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528)

2. ธงชัย ขำสุวรรณ, “การศึกษาเปรียบเทียบความคิดทางการเมืองของมาคิอาเวลลีกับหลวงวิจิตรวาทการ,” (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539)

3. นิรัตน์ พงษ์สิทธิถาวร, “บทบาททางการเมืองของจอมพล ป.พิบูลสงคราม กับความคิดทางการเมืองของมาคิอาเวลลี,” (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539)

เช่น มาคิอาเวลลี ได้เขียนว่า เจ้าผู้ปกครองที่ปรารถนาจะคงรักษาตนเองไว้ ก็จำเป็นที่เขาจะต้องเรียนรู้ให้สามารถไม่เป็นคนตีได้ และใช้หรือไม่ใช้มัน สุดแล้วแต่ความจำเป็น⁵⁶ การทรยศและความทารุณโหดร้ายซึ่งใช้อย่างเลวหรืออย่างดี จะสามารถทำให้มีชีวิตอยู่ได้ยาวนานอย่างปลอดภัยในปิตุภูมิของตน และป้องกันตนเองจากศัตรูภายนอกได้⁵⁷ นอกจากนี้มาคิอาเวลลี ยังได้สอนเจ้าผู้ปกครองในการเข้ายึดรัฐไว้ว่า ควรจะคิดสรุปรวมการละเมิดทั้งหมดอันจำเป็นที่จะต้องกระทำ และลงมือกระทำนั้นทั้งหมดที่เดียวพร้อมกัน...เพราะการประทุษร้ายทั้งปวงนั้น ควรจะกระทำเสียครั้งเดียวพร้อมกันหมด เพราะยังได้ลิ้มรสน้อย ก็จะทำให้คนโกรธเคืองน้อย⁵⁸ เจ้าผู้ปกครองควรจะพำนักอยู่กับข้าแผ่นดิน ในแบบวิธีการที่ไม่อาจมีอุบัติเหตุใด ๆ ไม่ว่าจะเลวหรือดี จะทำให้เขาต้องเปลี่ยนนโยบายเขาไป เพราะเมื่อมีความจำเป็นที่มาในยามคับขัน ท่านก็จะไม่สามารถใช้สิ่งที่เลวได้ทันกาล ส่วนสิ่งที่ดีที่ท่านกระทำก็จะไม่ช่วยท่าน⁵⁹ โดยเฉพาะในเรื่องของความทารุณโหดร้าย มาคิอาเวลลี กล่าวว่า เจ้าผู้ปกครองไม่ควรที่จะเป็นกังวลกับชื่อเสียงในทางที่ไม่ดีว่าเป็นคนทารุณโหดร้าย ในส่วนที่เกี่ยวกับการทำให้ข้าแผ่นดินของเขามีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและมีความจงรักภักดี เพราะโดยตัวอย่าง (ความทารุณโหดร้าย) เพียงไม่กี่ราย เขาจะสามารถแสดงความสงสาร ได้มากยิ่งขึ้นกว่าผู้ซึ่งปล่อยให้เกิดความไร้ระเบียบขึ้นเพราะความสงสารที่มากเกินไป จากความไร้ระเบียบเหล่านี้ ก็จะเกิดการฆ่าฟันหรือการปล้น เพราะความไร้ระเบียบดังกล่าว ปกติแล้วจะก่อให้เกิดอันตรายแก่ส่วนรวมทั้งหมด ในขณะที่การประหารซึ่งมาจากเจ้าผู้ปกครองนั้น จะทำอันตรายเฉพาะบางคนเท่านั้น และในบรรดาเจ้าผู้ปกครองทั้งหลายนั้น ย่อมเป็นไปไม่ได้ โดยเฉพาะเจ้าผู้ปกครองคนใหม่ที่จะหลีกเลี่ยงการได้ชื่อว่าเป็นคนทารุณโหดร้าย เพราะรัฐใหม่ ๆ นั้น เต็มไปด้วยภัยอันตรายนานา และเวอร์จิล ได้พูดผ่านปากของดิโดว่า “สิ่งที่ยากลำบาก และรัชสมัยที่ใหม่ บีบบังคับให้ข้าพเจ้าใช้มาตรการดังกล่าว และให้ป้องกันดินแดนทั่วไปหมด”⁶⁰ จากข้อความข้างต้นของมาคิอาเวลลี แม้ว่าเขาจะสอนให้เจ้าผู้ปกครอง โดยเฉพาะเจ้าผู้ปกครองคนใหม่ใช้ความทารุณโหดร้าย แต่ย่อมตีความได้ว่าความทารุณโหดร้ายดังกล่าว นั้น จะต้องใช้อย่างถูกวิธีและใช้มันให้น้อยที่สุด กล่าวคือ หากใช้ความทารุณโหดร้ายบ่อยครั้งแล้ว อาจถูกเกลียดชังและได้รับการต่อต้านจากผู้ใต้ปกครอง ดังนั้นการใช้ความทารุณโหดร้ายของมาคิอาเวลลี จึงอยู่ภายใต้เงื่อนไขของความจำเป็น เพราะเกี่ยวข้องกับเรื่องเหตุผลแห่งรัฐด้วย ซึ่งจะได้กล่าวรายละเอียดในเรื่องของความจำเป็น และเหตุผลแห่งรัฐต่อไป

⁵⁶ นิโคโล มาคิอาเวลลี, เจ้าผู้ปกครอง, หน้า 221.

⁵⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 162.

⁵⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 163.

⁵⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 163.

⁶⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 232.

งานเขียนเจ้าผู้ปกครองนั้น นอกจากมาคิอาเวลลีได้เขียนคำสอนแก่เจ้าผู้ปกครองก่อนข้างจะชัดเจนแล้ว มาคิอาเวลลียังได้ยกตัวอย่างบุคคลในสถานการณ์ต่าง ๆ เป็นตัวอย่างเพื่อยืนยันถึงทรรศนะ (view) เช่น ในเหตุการณ์ที่ ลิเวอร์ดโตได้วางแผนเชิญ จิโวานนี โฟเกียโน และบุคคลชั้นนำของเฟร์โมทั้งหมดมาร่วมงานเลี้ยงที่เป็นทางการ เมื่ออาหารและการรื่นเริงอื่น ๆ ซึ่งเป็นปกติสำหรับงานเลี้ยงสิ้นสุดลง ลิเวอร์ดโตก็เริ่มการสนทนาที่มีเนื้อเรื่องจริงจังอย่างมีเล่ห์กระเท่ห์ โดยการพูดถึงความยิ่งใหญ่ของสันตปาปาอเล็กซานเดอร์และบุตรชายคือซีซาร์ และการรณรงค์ที่พวกเขาได้กระทำไป จิโวานนีและคนอื่น ๆ ก็ได้ตอบต่อคำสนทนาเหล่านี้ทันทีทันใดนั้น เขาก็ลุกขึ้นและกล่าวว่า สิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องที่จะต้องพูดกันในที่รโหฐานกว่านี้ ดังนั้นเขาจึงเข้าไปยังอีกห้องหนึ่ง จิโวานนีและพลเมืองคนอื่น ๆ ทั้งนั้น ก็ตามเขาเข้าไป พอพวกเขาั่งลง ทันทีทันใดนั้นเองบรรดาทหารก็ออกมาจากที่ซ่อน และฆ่า จิโวานนีและคนอื่น ๆ จนหมด หลังจากฆาตกรรมนั้นแล้ว ลิเวอร์ดโต ก็ขึ้นมาและมุ่งหน้าเข้าไปในเมืองอย่างรวดเร็ว จับกุมผู้บริหารชั้นสูงสุดในการทำเนียบไว้หมด จนกระทั่งว่าพวกเขาถูกบีบให้เชื่อฟังเขาด้วยความกลัว และจัดตั้งรัฐบาลที่มีเขาเป็นเจ้าผู้ปกครอง เนื่องจากบรรดาผู้ที่คงจะไม่พอใจและสามารถจะทำอันตรายเขาได้ ต่างก็ตายไปจนหมดสิ้นแล้ว เขาจึงทำให้ตนเองมั่นคงขึ้นด้วยระเบียบแบบแผนใหม่ ๆ ทางพลเรือนและทางทหารในแบบวิธีการที่ในปีที่เขายึดรัฐโดยเจ้าผู้ปกครองนั่นเอง ไม่เพียงแต่ว่าเขาจะปลอดภัยอยู่ในนครแห่งเฟร์โมเท่านั้น แต่เพื่อนบ้านทั้งหมดของเขาก็กลัวเขาด้วย⁶¹

มาคิอาเวลลียืนยันถึงตัวอย่างข้างต้นว่า แม้ว่าลิเวอร์ดโตจะได้ทำการทรยศและใช้ความทารุณโหดร้ายมาเนกอนันต์ แต่เขาก็ยังสามารถมีชีวิตอยู่ได้ยาวนานอย่างปลอดภัยในปิฎกภูมิของตน และป้องกันตนเองจากศัตรูภายนอกได้ แถมยังไม่เคยมีพลเมืองวางแผนต่อต้านเลย ทั้งนี้เพราะว่าลิเวอร์ดโตนั้นได้ใช้ความทารุณโหดร้ายอย่างเลวหรืออย่างดี⁶² นั่นเอง มาคิอาเวลลี ได้ยกตัวอย่างของโมเสส ไชริส เรสิอุส และโรมูลุส ว่า ถ้าหากพวกเขาไม่ถืออาวุธก็คงจะไม่สามารถทำให้ประชาชน ยึดถือตามรูปแบบการปกครองของพวกเขาได้นาน อย่างที่ในสมัยของเราเกิดขึ้นกับ ฆราวาสจิโรลาโม ซาโวนาโรลา ผู้ซึ่งประสบกับความพินาศในระเบียบแบบแผนใหม่ของเขา เมื่อฝูงชนเริ่มที่จะไม่เชื่อถือสิ่งเหล่านั้นอีกต่อไปและเขาก็ไม่มีหนทางที่จะยึดมั่นกับผู้เชื่อ หรือทำให้คนที่ไม่เชื่อนั้นเชื่อ เพราะฉะนั้นคนอย่างพวกนี้จึงมีความยากลำบากอย่างมากในการประกอบ (กิจการของตน) และภัยอันตรายทั้งปวงของพวกเขาก็มีอยู่บนเส้นทาง และพวกเขาก็ต้องเอาชนะมันให้ได้ด้วยคุณธรรม แต่เมื่อได้เอาชนะมันแล้ว และเริ่ม

⁶¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 162.

⁶² เรื่องเดียวกัน, หน้า 163.

ที่จะเป็นที่นับถือ และได้กำจัดผู้ที่อิจฉาในคุณสมบัติของพวกเขาไปจนหมดสิ้นแล้ว พวกเขาก็จะยังคงอยู่ในอำนาจ ปลอดภัย ได้รับเกียรติ และเป็นสุข⁶³ มาคิอาเวลลี ได้ยกตัวอย่างแสดงให้เห็นระหว่างผู้ที่มีอำนาจโดยการถืออาวุธ กับบุคคลที่ไร้อาวุธ บุคคลที่มีอาวุธนั้นจะได้รับความปลอดภัย ส่วนผู้ที่ไม่มีอำนาจจะได้รับความยากลำบากและภัยอันตราย ซึ่งคล้ายกับกรณีของฟรันเชสโก สฟอร์ซา ที่มาคิอาเวลลี กล่าวว่า จากคนธรรมดา ๆ ก้าวขึ้นเป็นดุกแห่งมิลานได้โดยกำลังทหาร และบรรดาบุตรชายของเขา จากดุกกลายเป็นคนธรรมดา ๆ เพราะหลีกเลี่ยงความยากลำบากของการทหาร เพราะในบรรดาผลที่ตามมาอื่น ๆ ซึ่งความชั่วร้ายของการถูกปลดอาวุธนำมาสู่ท่าน ก็คือการทำให้ท่านเป็นที่ถูกเหยียดหยาม และนี่คือหนึ่งในบรรดาสิ่งที่น่าอัปอาย ซึ่งเจ้าผู้ปกครองควรจะมีตระวังตนเอง เพราะระหว่างใครสักคนหนึ่งที่ดีอาวุธ กับใครสักคนหนึ่งที่ไม่ดีอาวุธนั้น ไม่มีความสมดุลใด ๆ เลย และเป็นการไม่ชอบด้วยเหตุผล ที่ผู้ซึ่งดีอาวุธจะเชื่อฟังอย่างเต็มใจต่อผู้ที่ไม่ดีอาวุธ⁶⁴ ตัวอย่างและคำสอนในลักษณะดังกล่าวข้างต้นนั้น อาจถูกมองว่าเป็นตัวอย่างและคำสอนที่สอนให้เจ้าผู้ปกครองใช้อำนาจ ความทารุณโหดร้ายกับผู้ใต้ปกครอง ซึ่งคำสอนดังกล่าวนั้นมองได้ว่าเป็นรูปแบบหรือวิธีการเป็น Machiavellian ซึ่งมาคิอาเวลลี ได้กล่าวคำสอนดังกล่าวไว้อีกหลายบทหลายตอนดังที่จะกล่าวต่อไป ในส่วนของแนวคิดทางการเมืองในรูปแบบ หรือวิธีการแบบ Machiavellian

รูปแบบคำสอนหรือตัวอย่างดังกล่าวที่ปรากฏในหนังสือเจ้าผู้ปกครอง เห็นในเบื้องต้นได้อย่างชัดเจนว่า มาคิอาเวลลี ได้นำเสนอความคิดและถ่ายทอดออกมาเป็นตัวหนังสือค่อนข้างจะตรงไปตรงมา โดยได้ยกตัวอย่างบุคคลซึ่งอยู่ในสถานการณ์ต่าง ๆ ประกอบเพื่อยืนยันคำสอน กล่าวคือ เมื่อได้อ่านงานเขียนเจ้าผู้ปกครองแล้ว จะเห็นและเข้าใจเจตนารมณ์ของผู้เขียนได้ง่าย โดยไม่ต้องตีความมากมายนัก เพราะความหมายที่ได้จากการตีความมีความชัดเจนอยู่ในตัวบท (exoteric) โดยเฉพาะในด้านคำสอนที่ให้ความรู้สึก ตรงข้ามกับคุณธรรมและศีลธรรม ตามความหมายในทางศาสนา คำสอนดังกล่าวนี้ได้ให้ความรู้สึกในทางลบต่อผู้อ่าน เพราะดูแล้วมีลักษณะหรือพฤติกรรมที่ไร้ศีลธรรม ไร้คุณธรรม ไร้ยางอาย เจ้าเล่ห์ เพทุบาย ฯลฯ ซึ่งบุคคลทั่วไปสามารถเข้าใจรูปแบบ หรือลักษณะดังกล่าวได้เป็นอย่างดี จึงเห็นได้ชัดว่ารูปแบบคำสอนในหนังสือเจ้าผู้ปกครอง ค่อนข้างจะตรงไปตรงมา มาคิอาเวลลี จึงถูกมองในแวดวงนักคิด นักอ่านและนักวิชาการส่วนหนึ่งว่า เป็นศาสดาแห่งความชั่ว เป็นผู้ที่ได้รับบันดาลใจจากปีศาจ เป็นหุ่นส่วนแก่อาชญากรรมของปีศาจ และเป็นนักเขียนผู้ไร้เกียรติ

⁶³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 132.

⁶⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 215.

ที่นอกกรีด อีกทั้ง Bertrand Russell ยังเห็นว่า เจ้าผู้ปกครองนั้นเป็นคู่มือของพวกก๊วย⁶⁵ และอีกจำนวนไม่น้อยก็ประมาณเจ้าผู้ปกครองในลักษณะเดียวกัน สาเหตุนี้จึงอาจกล่าวได้ว่าการแสดงออกทางความคิดหรือทัศนคติทางการเมือง ของมาคิอาเวลลี โดยเฉพาะในรูปแบบหรือวิธีการแบบ Machiavellian ในเจ้าผู้ปกครองนั้น ได้ถูกนำเสนอเนื้อหา หรือแนวความคิดค่อนข้างตรงประเด็น โดยไม่ใช่เทคนิคในการประพันธ์ที่หลากหลายมากนัก บุคคลทั่วไปเมื่อได้สัมผัสกับตัวบท จึงมีความเห็นสอดคล้องหรือคล้อยตามไปในลักษณะข้างต้น ดังนั้นการแสดงออกในเรื่องรูปแบบหรือวิธีการแบบ Machiavellian ในหนังสือเจ้าผู้ปกครอง จึงสรุปได้ว่ายังไม่แนบเนียนหรือเป็น Machiavellian อย่างแท้จริงหรือสมบูรณ์แบบ เพราะการเป็น Machiavellian อย่างแท้จริงผู้อื่นย่อมเข้าใจหรือสัมผัสได้ยาก แต่อย่างไรก็ตามรูปแบบหรือลักษณะวิธีการเขียนดังกล่าว หรือความคิดทางการเมือง โดยเฉพาะในรูปแบบหรือวิธีการแบบ Machiavellian ที่เราคิดว่าได้มาทั้งหมดในหนังสือเจ้าผู้ปกครองนั้น อาจไม่ตรงกับความตั้งใจของมาคิอาเวลลีก็เป็นไปได้ เพราะในการเขียนเจ้าผู้ปกครองนี้มาคิอาเวลลีกล่าวว่าตน มีความตั้งใจเป็นพิเศษที่จะเขียนสิ่งที่เป็นประโยชน์สำหรับเขาผู้ซึ่งเข้าใจ⁶⁶ ดังนั้นจึงเป็นไปได้ที่รูปแบบที่นำเสนอหรือความคิดทางการเมืองในหนังสือเจ้าผู้ปกครองที่เราคิดว่าใช้นั้น แท้จริงแล้วมาคิอาเวลลีได้ซ่อนมันไว้เบื้องหลังความเท็จมากมาย เพื่อสงวนไว้สำหรับเขาผู้ซึ่งเข้าใจเจตนาอันแท้จริง ของมาคิอาเวลลี ในงานเขียนเจ้าผู้ปกครองก็เป็นสิ่งที่เป็นไปได้

3.4 ความคิดทางการเมืองในหนังสือเจ้าผู้ปกครอง

การศึกษาความคิดทางการเมืองในเจ้าผู้ปกครอง ของมาคิอาเวลลีนั้น ได้มีนักวิชาการให้ความสนใจกันอย่างมากเป็นพิเศษ ซึ่งบางครั้งอาจจะมากเกินไปจนความจำเป็น โดยเฉพาะในเรื่องการตีความในงานเขียนเรื่องเจ้าผู้ปกครอง โดยมีผู้มองว่าจะต้องใช้ความระมัดระวังเป็นพิเศษในการตีความ เพราะหนังสือเจ้าผู้ปกครองใช้วิธีการเขียนที่มีการอ้างเหตุผลเชิงตรรกวิทยาหรือตรรกบท (syllogism) เต็มไปด้วยคำว่า ถ้า, แต่, เดียวนี้, เพราะฉะนั้น ซึ่งการอ้างเหตุผลของมาคิอาเวลลี กระทำอย่างเฉียบคม วิเคราะห์ปัญหาอย่างหลักแหลม เฉลียวฉลาด และโดยเฉพาะการให้ความสำคัญกับบริบท แม้กระทั่งนำข้อความที่มาคิอาเวลลีเขียนไว้ในจดหมายถึงแฟรนเชสโก กุยเชียร์ดีนี (Francesco Guidini) ในโมดีนา (Modena) ว่า

⁶⁵ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. บทสนทนาของ Plato และ The Prince ของ Machiavelli ในฐานะจุดเริ่มต้นของการศึกษาปรัชญาการเมือง, หน้า 30.

⁶⁶ นิโคโล มาคิอาเวลลี, เจ้าผู้ปกครอง, หน้า 221.

“...เป็นเวลานานมากทีเดียวที่ข้าพเจ้า มิได้กล่าวอะไรที่ข้าพเจ้าเชื่อ และมีได้เชื่อ สิ่งใดที่ข้าพเจ้าพูด และหากมีครั้งใดที่บังเอิญได้พูดอะไร ดังที่คิดจริง ๆ ข้าพเจ้ามัก ซ่อนมันไว้เบื้องหลังความเท็จมากมาย จนยากจะเห็นได้”⁶⁷

การให้ความสำคัญแก่อรรถความข้างต้น จึงเป็นการโยงเข้ามาเกี่ยวพันกับการตีความ เจ้าผู้ปกครอง ส่วน Leo Strauss เห็นว่าไม่ใช่เป็นเรื่องบังเอิญ แต่มาคิอาเวลลีเขียนหนังสือ อย่างมีชั้นเชิงและยังให้ความสำคัญต่อจำนวนบทที่มากิอาเวลลีเขียน* ผู้รู้ทั้งหลายให้ความสำคัญเป็นพิเศษกับวิธีการเขียน เช่น ในเจ้าผู้ปกครอง บทที่ 1 มาคิอาเวลลี กล่าวว่า รัฐทั้งปวง เขตการปกครองทั้งปวง ที่ได้มีและยังมีอำนาจเด็ดขาด เหนือมนุษย์ที่ได้เคยเป็นมา และกำลัง เป็นอยู่ ถ้าไม่เป็นมหาชนรัฐ ก็ต้องเป็นรัฐโดยเจ้าผู้ปกครอง⁶⁸ มีผู้ตีความว่าดูเหมือนว่ามาคิอาเวลลีจะแบ่งรัฐออกเป็น 2 ประเภท แต่ในเจ้าผู้ปกครอง บทที่ 11 มาคิอาเวลลี เขียนว่า ตอนนี้สิ่งที่เหลือจะต้องพิจารณาก็คือ บรรดารัฐโดยเจ้าผู้ปกครองทางศาสนา⁶⁹ ซึ่งถือว่าเป็นรัฐ ศาสนจักร และบางส่วนก็มองว่าในเจ้าผู้ปกครองบทที่ 26 ซึ่งเป็นบทสุดท้ายที่มากิอาเวลลีได้ วิจารณ์ให้เมดิซี ดำเนินการรวมอิตาลีและขับไล่ศัตรูต่างชาติออกไปให้หมด คือ บทที่แปลก ปลอมเข้ามาและแตกต่างจากบทอื่น ๆ ในเจ้าผู้ปกครอง วิธีการมองและให้ความสำคัญในรายละเอียดมากเกินไปเช่นนี้ จะเป็นการให้ความสำคัญมากเกินไปแก่ความเฉลียวฉลาดของ

⁶⁷ Peter Bondsnella and Mark Musa (eds and trans), The Portable Machiavelli (New York : Penguin Book, 1979), p.75. อ้างถึงใน ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, ปรัชญาการเมืองสมัยใหม่, หน้า 217.

* Leo Strauss เขียนว่า To repeat, we do not believe it to be accidental that the number of chapters of the Discourses is the same as the number of books of Livy, and hence we believe that one should wonder whether the number of chapters of the Prince, which is twenty-six, is not of some significance. We have seen that the twenty-sixth chapter of the Discourses is of eminent importance for the understanding of the Prince. โปรดดู Leo Strauss, Thoughts on Machiavelli, pp.52-53.

⁶⁸ นิโคโล มาคิอาเวลลี. เจ้าผู้ปกครอง, หน้า 83.

⁶⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 181.

มาคิอาเวลลีหรือเปลา ผู้รู้จำนวนอีกไม่น้อยเช่นกัน มีความเห็นว่าเป็นไปเช่นนั้น⁷⁰ ซึ่งก็กลายเป็นความคิดและความฉลาดของผู้ตีความเองที่ดีความเป็นเช่นนั้น

สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้อาจเป็นเรื่องที่ผู้ศึกษาตีความให้ความสำคัญและใช้ความระมัดระวังในการตีความตัวบทเจ้าผู้ปกครองมากเกินไปหรือไม่ ถ้าหากเป็นเช่นนั้นแล้ว การตีความความคิดทางการเมืองของมาคิอาเวลลีก็จะต้องได้ข้อผิดพลาด และหากจะหาความคิดทางการเมืองในเจ้าผู้ปกครอง คงจะต้องกลับมาศึกษาตัวบทของเจ้าผู้ปกครองเป็นหลัก โดยลดความสำคัญของบริบทต่าง ๆ ให้มาก แต่ก็ไม่ถึงกับละเลยต่อบริบทที่สำคัญ ๆ ในการศึกษาเพื่อจะทราบความมุ่งหมายหรือความคิดทางการเมืองเรื่องใด ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับปรัชญา มักจะเริ่มจากแนวคิดการมองธรรมชาติของมนุษย์ (human nature)^{*} เสียก่อน เช่นเดียวกับการศึกษาความคิดทางการเมืองในเจ้าผู้ปกครองจะเริ่มพิจารณาจากแง่นี้เช่นเดียวกัน นักปรัชญาก่อนหน้ามาคิอาเวลลี เช่น เพลโต (Plato) มองว่า มนุษย์เป็นสัตว์สังคม เพราะมนุษย์ไม่อาจอยู่ตามลำพังคนเดียว ความจำเป็นทางเศรษฐกิจ บีบบังคับให้มนุษย์รวมกลุ่มกันเป็นสังคมเป็นรัฐ⁷¹ งานเขียนเรื่องรัฐศาสตร์ (Politics) ของ อริสโตเติล (Aristotle) ได้เสนอแนวคิดทางการเมืองไว้ว่า มนุษย์เป็นสัตว์การเมือง ที่มีธรรมชาติอยู่ร่วมกันในสังคมขนาดใหญ่ที่เรียกว่าเมืองหรือรัฐ มนุษย์ไม่สามารถแยกกันอยู่เป็นหน่วยย่อยตามลำพัง⁷² เช่นเดียวกับเจ้าผู้ปกครอง ได้เสนอแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติของมนุษย์และแนวคิดหลักที่สำคัญทางการเมืองดังนี้

⁷⁰ Robert J. McShea, Leo Strauss on Machiavelli. Western Political Quarterly. Vol.16 (1963) อ้างถึงในสมบัติ จันทรวงศ์, “The Prince และ The Discourses เจตนารมณ์ของมาคิอาเวลลี,” วารสารธรรมศาสตร์. ปีที่ 15 ฉบับที่ 4 (2529)

^{*} นอกจากธรรมชาติของมนุษย์แล้ว มาคิอาเวลลี ยังได้พูดถึงธรรมชาติของสิ่งต่าง ๆ เช่น ธรรมชาติของภูเขา หุบเขา แม่น้ำ หนองบึง โปรดดู นิโคโล มาคิอาเวลลี, เจ้าผู้ปกครอง. หน้า 216.

⁷¹ พระราชวรมุนี, ปรัชญากรีก (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ศยาม, 2540), หน้า 184.

⁷² เรื่องเดียวกัน, หน้า 263.

3.4.1 แนวคิดเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์

มาคิอาเวลลีนั้น ไม่ได้กล่าวถึงธรรมชาติของมนุษย์อย่างตรงไปตรงมาและชัดเจนว่า ธรรมชาติของมนุษย์มีลักษณะอย่างไร แต่เราพอที่จะตีความจากตัวบทในวรรณกรรมเจ้าผู้ปกครอง เกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ในทัศนะของมาคิอาเวลลีได้ แต่ก่อนที่จะเข้าใจธรรมชาติของมนุษย์ ในวรรณกรรมเจ้าผู้ปกครองนั้น มาคิอาเวลลี ได้เตือนว่า

...เพราะแบบเดียวกันกับที่ผู้ซึ่งเขียนภาพชนบท กำหนดตัวพวกเขาให้อยู่ในที่ราบเพื่อไต่ร่องธรรมชาติของภูเขา และสถานที่อันอยู่สูง และเพื่อจะไต่ร่องสถานที่ซึ่งอยู่ต่ำ พวกเขาต้องกำหนดให้ตัวเองอยู่สูงบนภูเขา ในทำนองเดียวกันเพื่อที่จะรู้จักธรรมชาติของประชาชนได้เป็นอย่างดี ผู้นั้นก็ต้องเป็นเจ้าผู้ปกครอง และเพื่อที่จะได้รู้จักธรรมชาติของเหล่าเจ้าผู้ปกครองได้เป็นอย่างดี ผู้นั้นก็จะต้องเป็นประชาชน⁷³ ...

ซึ่งหมายความว่า การที่จะเข้าใจธรรมชาติของมนุษย์ได้นั้น เราควรจะต้องพิจารณาและศึกษาเจ้าผู้ปกครองทั้งในมุมมองของเจ้าผู้ปกครองและประชาชนในขณะเดียวกัน ที่มองและศึกษาธรรมชาติของมนุษย์ เพราะเจ้าผู้ปกครองนั้นเมื่ออยู่ในที่สูงย่อมเห็นและเข้าใจธรรมชาติของประชาชนได้ดีกว่าประชาชนเห็นธรรมชาติของพวกเขาเอง และในทางตรงกันข้ามผู้ที่ประชาชนก็จะมองเห็นธรรมชาติของเจ้าผู้ปกครองได้ดีกว่าเจ้าผู้ปกครอง หรือบรรดาเหล่าเจ้าผู้ปกครองด้วยกันเอง ทั้งนี้เนื่องจากผลประโยชน์ของเจ้าผู้ปกครองและประชาชน ย่อมขัดแย้งกันอยู่เสมอ ดังนั้นการมองเห็นธรรมชาติของมนุษย์ทั้งในมุมมองของเจ้าผู้ปกครองและประชาชนย่อมทำให้เข้าใจความคิดทางการเมืองในเจ้าผู้ปกครองได้มากขึ้น ในหนังสือเจ้าผู้ปกครองมาคิอาเวลลี ได้กล่าวถึงความคิดเห็นเกี่ยวกับธรรมชาติโดยทั่ว ๆ ไปของมนุษย์มีลักษณะดังนี้

...มนุษย์ทั้งปวง เมื่อใดก็ตามที่เราพูดถึงพวกเขา และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง บรรดาเจ้าผู้ปกครอง เนื่องจากพวกเขาถูกวางตัวอยู่ในที่สูงย่อมเป็นที่รู้จักกันถึงคุณ

⁷³ นิโคโล มาคิอาเวลลี, เจ้าผู้ปกครอง, หน้า 78. ในประโยคนี้ ดร.ไชยันต์ ไชยพร ได้อ่านและตีความความคิดของมาคิอาเวลลี โดยใช้ทฤษฎีแบบ (theory of forms or idea) ของ Plato ในเรื่องทวิลักษณ์ทางความคิดของเจ้าผู้ปกครองที่แท้ในโลกของแบบ กับเจ้าผู้ปกครองที่ไมแท้ โปรดดู ไชยันต์ ไชยพร, “ศาสตร์ของผู้ปกครองก้าวกระโดดที่ไม่ไกลจากเพลโตถึงมาคิอาเวลลี,” วารสารสังคมศาสตร์ ปีที่ 30 ฉบับที่ 3 : 6-10.

สมบัติเหล่านี้บางประการ ที่ทำให้พวกเขาได้รับการตำหนิหรือยกย่อง และดังนั้นจึง เป็นว่า บางคนถูกมองว่าตระหนี่ บางคนถูกมองว่าเป็นผู้ให้ คนอื่นก็ถูกมองว่าโลภ บางคนก็ถูกมองว่าโหดร้าย คนอื่นก็ถูกมองว่าเต็มใจด้วยความสงสาร พวกหนึ่ง ไม่มีความซื่อสัตย์ อีกพวกหนึ่งซื่อสัตย์ พวกหนึ่งมีท่าทางนิสัยเหมือนผู้หญิงและ ซี้ซลลาด บางพวกดุร้ายและกล้าหาญ บางคนมีเมตตากรุณา บางคนหยิ่งทรนง บางคนเต็มใจด้วยตัณหา บางคนบริสุทธิ์ บางคนเปิดเผย คนอื่นฉลาดแกมโกง บางคน ยาก คนอื่นง่าย บางคนเอาจริงเอาจัง คนอื่นไม่จริงจัง บางคนเคร่งศาสนา คนอื่น ชอบสงสัย และอื่น ๆ ในทำนองเดียวกันนี้⁷⁴ ...

มาคิอาเวลลี ยังเขียนไว้ว่า เราสามารถจะพูดสิ่งนี้โดยทั่วไปเกี่ยวกับมนุษย์ได้ว่า พวกเขาอกตัญญู เปลี่ยนใจง่าย เป็นพวกมือถือสาก ปากถือศีล และพวกอำพราง พวกหลีกเลียง อันตราย ผู้รักผลได้⁷⁵ มนุษย์จะชั่วร้ายกับท่านเสมอ⁷⁶ และถ้ามนุษย์ทั้งปวงเป็นคนดี คำสอนนี้ก็ คงจะไม่ดี แต่เพราะว่ามนุษย์ชั่วร้ายและจะไม่ซื่อสัตย์ต่อท่าน ท่านก็ไม่ต้องซื่อสัตย์ต่อเขา เช่นกัน⁷⁷ มาคิอาเวลลี ยังมองว่าโดยธรรมชาติของมนุษย์แล้วมีลักษณะครึ่งคนครึ่งสัตว์ ดังที่ กล่าวไว้ว่า เราต้องมีผู้ซึ่งเป็นครึ่งสัตว์ป่าและครึ่งมนุษย์เป็นครู และว่าเป็นเรื่องจำเป็นสำหรับเจ้า ผู้ปกครองที่จะรู้ว่าจะใช้ธรรมชาติ ชนิดหนึ่งกับอีกชนิดหนึ่งอย่างไร และว่าธรรมชาติชนิดเดียว โดยปราศจากอีกชนิดหนึ่งนั้นไม่คงทนถาวร⁷⁸ นอกจากสิ่งที่กล่าวมาแล้ว มาคิอาเวลลียังเห็นว่า ธรรมชาติของมนุษย์มีความแปรปรวนและง่ายที่จะหว่านล้อมพวกเขาในเรื่องหนึ่ง แต่ยากที่จะทำ ให้พวกเขามั่นคงกับคำหว่านล้อมนั้น เพราะฉะนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องกำหนดระเบียบของเรื่อง ต่าง ๆ ในแบบวิธีการที่เมื่อประชาชนไม่เชื่อถืออีกต่อไปแล้ว ก็สามารถที่จะทำให้พวกเขาเชื่อได้ ด้วยกำลัง⁷⁹ เห็นได้ว่าธรรมชาติของมนุษย์ที่มาคิอาเวลลี กล่าวไว้ในเจ้าผู้ปกครองนั้น โดย ธรรมชาติมนุษย์มีหลายจำพวกซึ่งมีคุณลักษณะพิเศษต่าง ๆ กันไป ความแตกต่างกันนี้ทำให้ มนุษย์มีลักษณะทั้งด้านดีและด้านชั่ว หรืออาจเป็นลักษณะที่ผสมกันของความดีและความชั่ว มี แปรปรวนไม่แน่นอนยากที่จะควบคุมยกเว้นด้วยกฎเกณฑ์บางอย่าง มนุษย์สามารถทำร้ายหรือ ใช้วิธีการใด ๆ ต่อใครก็ได้เพียงเพื่อประโยชน์ส่วนตัว ซึ่งวิธีการต่าง ๆ หรือความชั่วร้ายนี้อาจ

⁷⁴ นิโคโล มาคิอาเวลลี, เจ้าผู้ปกครอง, หน้า 222.

⁷⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 232.

⁷⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 291.

⁷⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 242.

⁷⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 241-242.

⁷⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 131-132.

เปรียบเทียบได้กับสัตว์หรือฆาตกรนี้ได้ติดตัวมนุษย์มาแต่เกิด ความต้องการขั้นพื้นฐานคือ ความอยาก ความโลภ ความทะเยอทะยานที่ไม่มีที่สิ้นสุด มนุษย์จึงไม่มีคุณธรรมหรือศีลธรรมใด มนุษย์ต้องการปกป้องตนเองและมีเสรีภาพ เมื่อถูกผู้อื่นบุกรุกและทำอันตราย มนุษย์จะรวมกำลังทำการต่อสู้และต่อต้าน* ด้วยธรรมชาติลักษณะดังกล่าวของมนุษย์ จึงทำให้ตกเป็น เครื่องมือของเจ้าผู้ปกครองอยู่เสมอ ดร.สมบัติ จันทรวงศ์ มีความเห็นว่า มาคิอาเวลลี มีความคิดเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ที่ว่า โดยธรรมชาติแล้ว มนุษย์ไม่ใช่สัตว์สังคม หากแต่ มนุษย์มีความเห็นแก่ตัวมากเสียจนในตอนต้น ๆ ไม่มีใครที่อยากอยู่รวมกันกับผู้อื่น เพราะ ฉะนั้นในตอนต้น ๆ นี้มนุษย์จึงต้องถูกสอนให้รู้จักกลัว ต่อเมื่อความกลัวของพวกเขาเหล่านี้มี มากกว่าความเห็นแก่ตัว เมื่อนั้นสังคมการเมืองจึงเกิดขึ้นได้⁸⁰ และเมื่อสังคมการเมืองหรืออีกนัย หนึ่งอาจเรียกว่ารัฐเกิดขึ้น โดยธรรมชาติภายในรัฐก็ต้องมีกฎเกณฑ์ให้มนุษย์ทำความดี กฎเกณฑ์ดังกล่าวก็คือ คุณธรรมหรือความดีในสังคมนั้นเอง ธรรมชาติของมนุษย์เหล่านี้มาคิอาเวลลีได้กล่าวไว้ในเจ้าผู้ปกครองว่าสามารถเรียนรู้ได้ และเจ้าผู้ปกครองต้องรู้ว่าควรจะใช้ความรู้ นั้นอย่างไร โดยรวมแล้วในทัศนะการมองธรรมชาติของมนุษย์ของมาคิอาเวลลี เมื่อพิจารณา เปรียบเทียบกับการมองธรรมชาติของมนุษย์ของเพลโต และอริสโตเติล ไม่มีความขัดแย้งกัน อย่างไร เพราะมองคล้ายกันว่ามนุษย์นั้นเป็นสัตว์การเมือง แต่ในความคิดทางการเมืองที่แสดง ออกในเจ้าผู้ปกครองนั้นมาคิอาเวลลี ให้ความสนใจเป็นพิเศษ โดยเขาจะมุ่งพิจารณาในส่วนของ มนุษย์ที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมือง (political man) และชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของมนุษย์ กับปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่จะต้องต่อสู้กันเพื่ออำนาจ

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า การศึกษาความคิดทางการเมืองโดยเฉพาะเรื่องเจ้าผู้ปกครอง ซึ่งพิจารณาจากตัวบทของวรรณกรรม จะต้องใช้ความระมัดระวัง โดยเฉพาะการพิจารณาใน เรื่องรูปแบบหรือวิธีการของมาคิอาเวลลี จะต้องใช้ความรอบคอบเป็นพิเศษ แต่การที่จะค้นหา หรือเข้าใจความคิดทางการเมือง ในรูปแบบ Machiavellian ที่มาคิอาเวลลีเขียนในเจ้าผู้ปกครอง นั้น นอกจากควรพิจารณาในเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ดังที่ได้กล่าวไปข้างต้นแล้ว ยังควรที่จะต้อง ทราบและทำความเข้าใจในแนวคิดหลักที่สำคัญ ของมาคิอาเวลลีในงานเขียนเจ้าผู้ปกครองก่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับ ความสัมพันธ์ระหว่างโชคชะตา คุณธรรมในเจ้า ผู้ปกครอง ดังที่มาคิอาเวลลีได้กล่าวถึงการได้มาของรัฐว่า หากไม่โดยกำลังของผู้อื่น ก็โดยกำลัง

* ตีความจากบทที่ 26 ซึ่งมาคิอาเวลลี ให้คำแนะนำให้ยี่เยอูดิตาลีและกอบกู้เสรีภาพ ของอิตาลีจากพวกป่าเถื่อน โปรดดู นิโคโล มาคิอาเวลลี, เจ้าผู้ปกครอง, หน้า 303-307.

⁸⁰ สมบัติ จันทรวงศ์, ปรัชญาการเมืองสมัยใหม่, หน้า 41.

ตนเอง หากไม่ได้ด้วยโชคชะตา ก็โดยคุณธรรม⁸¹ และโดยเฉพาะเหตุการณ์ที่คนธรรมดา ๆ คนหนึ่งกลายเป็นเจ้าผู้ปกครองนี้ ย่อมหมายถึงว่า ต้องไม่มีคุณธรรมก็โชคชะตา⁸² ผู้ที่ได้เป็นเจ้าผู้ปกครองอย่างทันทีทันใดนั้น ทรงไว้แล้วซึ่งคุณธรรมที่เทียบได้กับสิ่งที่โชคชะตาได้วางลงบนดักของพวกเขา⁸³ ซึ่งเจ้าผู้ปกครองก็ต้องรู้ว่าควรจะใช้คุณธรรมดำรงรักษาอำนาจที่ได้มาอย่างไร นอกจากนี้มาคิอาเวลลี ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างสองสิ่งนี้ทั่วไปในเจ้าผู้ปกครอง แต่ได้กล่าวถึงมากในบทที่ 6,7,8,13,17,19,21 และมากเป็นพิเศษในบทที่ 25 มาคิอาเวลลี ได้กล่าวถึงเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างคุณธรรมกับโชคชะตาเป็นพิเศษดังนี้

3.4.2 แนวคิดเกี่ยวกับโชคชะตา (fortune)

เมื่อกล่าวถึงเรื่องโชคชะตา หลายคนอาจไม่แน่ใจว่าตนเองเชื่อเรื่องนี้หรือไม่ เพราะในปัจจุบันมนุษย์ได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับโชคชะตาคืออยู่หลายรูปแบบ หากพิจารณามองเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ อาจมีคำถามว่าใครเป็นผู้กำหนดวิถีของประวัติศาสตร์ ซึ่งคำตอบที่ได้ไม่อาจแน่ใจได้ว่ามนุษย์เป็นผู้กำหนดทั้งหมด เพราะในหลายครั้งมนุษย์ไม่สามารถควบคุมเหตุการณ์ได้ทั้งหมด แต่ถ้าตอบว่าโชคชะตาหรือพระเจ้าเป็นผู้ควบคุมและกำหนดทั้งหมด ก็ไม่อาจใช้คำตอบที่ถูกต้อง เนื่องจากถ้าหากเป็นเช่นนั้นย่อมหมายความว่ามนุษย์ไม่มีคุณธรรม (virtue) ความเฉลียวฉลาด ความสามารถที่จะทำตามเจตจำนง (will) ของมนุษย์ ถ้าเป็นดังนี้มนุษย์ย่อมพ่ายแพ้ต่อทุกสิ่งทุกอย่าง ในหนังสือเจ้าผู้ปกครอง มาคิอาเวลลี ได้กล่าวและให้ความสำคัญเกี่ยวกับเรื่องโชคชะตาอย่างมาก

คำว่า โชคชะตา ถือเป็นเรื่องที่มีความหมายและความสำคัญ ในการศึกษาความคิดทางการเมืองของมาคิอาเวลลี เนื่องจากความคิดเกี่ยวกับโชคชะตานี้ถือได้ว่าเป็นต้นกำเนิดหรือพื้นฐานความคิดของเขา ความคิดดังกล่าวอยู่เหนือเหตุผล เราไม่สามารถอธิบายด้วยเหตุผลหรือหลักการใด ๆ ทางวิทยาศาสตร์ในปัจจุบัน โชคชะตาในความหมายของมาคิอาเวลลี จึงก่อให้เกิดความสงสัยหรือข้อสังเกตอื่น ๆ ตามมาอีกมาก เช่น โชคชะตามีอยู่จริงหรือไม่ และมีอิทธิพลต่อการกระทำของมนุษย์อย่างไร สามารถบงการชีวิต รวมถึงอิสระเสรีภาพในการดำเนินชีวิต

⁸¹ นิโคโล มาคิอาเวลลี, เจ้าผู้ปกครอง. หน้า 83.

⁸² เรื่องเดียวกัน, หน้า 129.

⁸³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 142.

ของมนุษย์หรือไม่ มีอะไรอื่นอีกที่สามารถมีอิทธิพลหักล้างหรือส่งเสริมการกระทำของโซคระตา โซคระตาของในความหมายของมาคิอาเวลลี เกี่ยวข้องกับพระเจ้าหรือสวรรค์ หรือฟ้าหรือไม่ อีกทั้งคำถามต่าง ๆ อีกมากมาย และเหตุใดโซคระตาจึงเข้ามาเกี่ยวข้องกับการกระทำของมนุษย์ในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะสิ่งที่มาคิอาเวลลีให้ความสนใจเป็นพิเศษคือ มนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับการเมือง ในเจ้าผู้ปกครอง มาคิอาเวลลี กล่าวถึงโซคระตาเป็นครั้งแรกในคำอุทิศที่เขียนถึง โลเรนโซ เมดิชี ซึ่งมาคิอาเวลลี เขียนว่า

...ฉะนั้น ชพณฯ ท่านผู้ประเสริฐ โปรดได้รับของกำนัลเล็กน้อยชิ้นนี้ด้วยน้ำใจอย่างที่ข้าพเจ้าได้ส่งมันมาเถิด ซึ่งถ้าหากว่าเอาใจใส่ไตร่ตรองและอ่านอย่างขยันหมั่นเพียร เขาก็จะรับรู้ถึงความปรารถนาอันร้อนแรงของข้าพเจ้าให้เขาได้ตระหนักถึงความยิ่งใหญ่ นั่น ซึ่งโซคระตาและคุณสมบัติอื่น ๆ ของเขาได้บ่งบอกไว้ และในบางครั้งถ้า ชพณฯ ท่านผู้ประเสริฐ จากจุดสุดยอดของความสูงของเขา จะชวยตาของเขามายังสถานที่อันต่ำต้อยเหล่านี้ เขาก็จะรู้ว่า ข้าพเจ้าต้องอดทนต่อความร้ายกาจอันใหญ่หลวงและไม่ขาดสายของโซคระตา อย่างไม่สมควรอย่างไรบ้าง⁸⁴ ...

โซคระตาในความคิดของมาคิอาเวลลีข้างต้นนั้น เห็นได้ว่าเป็นสิ่งที่มีอิทธิพลต่อมนุษย์ และส่งผลถึงการกระทำและการดำเนินชีวิตของมนุษย์อย่างต่อเนื่อง ซึ่งอาจบันดาลให้ประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวในเหตุการณ์ต่าง ๆ เมื่อเปรียบเทียบแนวคิดดังกล่าวกับแนวคิดของเพลโตและอริสโตเติลแล้ว แนวคิดของมาคิอาเวลลี ก็ไม่ได้ขัดแย้งกับแนวคิดของนักปรัชญาทั้งสอง กล่าวคือเพลโตได้ผู้เป็นเจ้าของทฤษฎีมโนคติ เชื่อว่าพระเจ้าคือผู้นำเอามโนคติมาสู่โลก ปรากฏการณ์ต่าง ๆ ในโลกเป็นไปอย่างมีระเบียบเพราะได้วิญญาณโลก เป็นผู้อำนวยการควบคุม และกฎธรรมชาตินั้นเกิดมาจากวิญญาณโลก⁸⁵ ส่วน อริสโตเติล เชื่อว่า พระเจ้าเป็นผู้ทำให้สรรพสิ่งต่าง ๆ ในจักรวาลเคลื่อนไหวโดยที่ตนเองไม่ได้เคลื่อนไหว (unmoved mover) และได้กำหนดผลลัพธ์ไว้ ระบบความคิดดั้งเดิมดังกล่าวดูเหมือนเป็นการอธิบายการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ ผ่านตัวกลางที่เรียกว่าพระเจ้า ความเชื่อในลักษณะนี้ทั้งในกรีกโบราณและส่วนอื่น ๆ ของโลก มีความเชื่อว่า อะไรก็ตามเกิดขึ้นเพราะถูกกำหนดเอาไว้แล้วล่วงหน้า มนุษย์เราสามารถรู้ชะตาของบุคคลหรือของชาติด้วยวิธีการต่าง ๆ⁸⁶ โซคระตาจึงไม่เพียงแต่มีอิทธิพล

⁸⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 78.

⁸⁵ พระราชวรมุนี, ปรัชญากรีก, หน้า 164.

⁸⁶ โยสไตน์ กอร์ดอร์, โลกของโซฟี, สายพิณ ศุภุทธมงคล, แปล (กรุงเทพฯ : โครงการจัดพิมพ์คอบไฟ, 2540), หน้า 53.

เหนือชีวิตมนุษย์ ในเรื่องความสำเร็จ ความเจ็บป่วย สุข ทุกข์ แต่จะมีอิทธิพลต่อรัฐหรือแม้กระทั่งโลกมนุษย์ ก็ถูกกำหนดโดยโชคชะตา ดังเห็นได้จากการเกิดสงคราม ซึ่งผลของสงครามอาจเปลี่ยนแปลงหรือพลิกผันได้เช่นกัน หากมีโชคชะตาเข้ามาแทรกแซงหรือเกี่ยวข้อง

ความคิดของมาคิอาเวลลีในเรื่องโชคชะตานั้น ก็คงไม่ได้ขัดแย้งหรือหักล้าง ความคิดเห็นของนักคิดหรือมนุษย์ในยุคก่อนหน้ามาคิอาเวลลีอย่างไร ที่เชื่อในเรื่องพระเจ้าและโชคชะตา ซึ่งเชื่อกันว่าสรรพสิ่งในโลกถูกควบคุมโดยโชคชะตาหรือพระผู้เป็นเจ้า และสิ่งนี้เป็นสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติสามารถลิขิตให้เกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ โดยที่มนุษย์เราไม่สามารถควบคุมมันได้ โชคชะตาที่มีอิทธิพลและส่งผลกระทบต่อมนุษย์นั้น จะกระทำต่อมนุษย์ในลักษณะผ่านตัวกลางที่จะนำอิทธิพลนั้นมาสู่มนุษย์ ซึ่งมาคิอาเวลลีเรียกว่า เทพีแห่งโชคชะตา (fortuna) มาคิอาเวลลี ได้กล่าวถึงเทพีแห่งโชคชะตา เป็นครั้งแรกในเจ้าผู้ปกครองในบทที่ 20 ความว่า

...ไม่ต้องสงสัยเลยว่า เจ้าผู้ปกครองยิ่งใหญ่ขึ้นเมื่อพวกเขาเอาชนะความยากลำบากและคู่แข่งที่ถูกสร้างขึ้นสำหรับพวกเขา ดังนั้น เทพีแห่งโชคชะตา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อนางปรารถนาจะทำให้เจ้าผู้ปกครองคนใหม่ ผู้ซึ่งมีความจำเป็น ต้องได้มาซึ่งชื่อเสียงมากกว่าเจ้าผู้ปกครองโดยการสืบตระกูล ยิ่งใหญ่ขึ้น จึงสร้างศัตรูให้แก่เขา และนำการดำเนินการต่าง ๆ มาต่อต้านเขา⁸⁷ ...

ในความคิดของมาคิอาเวลลี โชคชะตานั้นเป็นภาพรวมของสิ่งที่มีอิทธิพลต่อการกระทำของมนุษย์ และโชคชะตาจะบันดาลให้เกิดสิ่งต่าง ๆ แก่มนุษย์โดยผ่านทางเทพีแห่งโชคชะตา ซึ่งเปรียบเป็นหญิงหรืออิสตรี ดังนั้นเทพีแห่งโชคชะตาจึงเป็นสิ่งที่มีความชั่วร้ายแต่ไม่สามารถสัมผัสได้ด้วยเหตุผลในปัจจุบัน เทพีแห่งโชคชะตามีเจตนาและกระทำการใด ๆ ต่อมมนุษย์ตามบัญชาของโชคชะตา ซึ่งเปรียบเสมือนการบัญชาหรือลิขิตของสวรรค์หรือพระเจ้า อันเป็นสิ่งที่มนุษย์ต่อต้านได้ยาก มาคิอาเวลลี ก็มีความเห็นไปในทำนองดังกล่าว ซึ่งเขากล่าวว่า

...สรรพสิ่งในโลกนี้ถูกควบคุมโดยเทพีแห่งโชคชะตา และพระผู้เป็นเจ้า ในแบบวิธีการที่มนุษย์และความสุขุมรอบคอบของมนุษย์ ไม่สามารถจะแก้ไขมันได้จริง ๆ ว่า มนุษย์ไม่มีทางแก้ไขได้เลย และด้วยเหตุนี้ พวกเขาจึงวินิจฉัยว่าไม่มีประโยชน์ที่จะไปเหน็ดเหนื่อยกับสิ่งต่าง ๆ แต่ควรปล่อยให้มันถูกควบคุมโดย ความบังเอิญ ความเห็นนี้เป็นที่เชื่อถือกันมากยิ่งขึ้นในยุคสมัยของเรา อันเนื่องมาจาก

⁸⁷ นิโคโล มาคิอาเวลลี, เจ้าผู้ปกครอง. หน้า 271.

การเปลี่ยนแปลงอันยิ่งใหญ่ในสิ่งต่าง ๆ ที่ได้เห็นมา และอาจจะเห็นได้ทุก ๆ วัน อันเป็นสิ่งที่อยู่นอกเหนือ การคาดคะเนใด ๆ ของมนุษย์ เมื่อข้าพเจ้าคิดถึงเรื่องนี้ บางครั้งและในบางส่วนก็โน้มเอียงไปในความเห็นของพวกเขา⁸⁸ ...

แม้ว่ามาคิอาเวลลี จะมีความเห็นคล้อยตามว่าโชคชะตาเป็นสิ่งที่ควบคุมยากก็ตาม แต่อาจเป็นจริงที่เทพีแห่งโชคชะตาเป็นผู้กำหนดครึ่งหนึ่งของการกระทำเรา แต่ก็อาจเป็นจริงด้วยเช่นกันว่านางปล่อยให้ครึ่งหนึ่งหรือปานนั้น อยู่ในความควบคุมของเรา⁸⁹ แสดงให้เห็นว่ามนุษย์เราสามารถที่จะเอาชนะโชคชะตาได้บ้าง โดยใช้วิธีการต่าง ๆ ของมนุษย์ หรืออาจเรียกว่า คุณธรรม (virtu) เพื่อลดความรุนแรงของมัน แนวคิดนี้เป็นแนวคิดใหม่เพิ่มเติมจากความคิดเดิม คือ ในส่วนที่โชคชะตาอยู่ในความควบคุมของเรา และมนุษย์อาจเอาชนะโชคชะตาได้บ้าง แต่สิ่งที่น่าสนใจเป็นพิเศษก็คือ แบบหรือวิธีการปฏิบัติในการต่อสู้กับโชคชะตาควรเป็นอย่างไร โชคชะตานั้นมาคิอาเวลลีเปรียบเหมือนกับหนึ่งในบรรดาแม่น้ำที่เชื่อมกราก ซึ่งเมื่อมันเชื่อมกรากขึ้นมา ก็จะท่วมท้นที่ราบทำลายต้นไม้ และสิ่งก่อสร้าง พัดพาดินจากที่หนึ่งไปถมยังอีกที่หนึ่ง ทุก ๆ คนจะหนีการโถมถาไปข้างหน้าของมัน ทุก ๆ คนยอมแพ้ต่อแรงเชื่อมกรากของมัน โดยไม่สามารถจะต้านทานมันในทางใดได้เลย⁹⁰

มาคิอาเวลลี เสนอว่า มนุษย์สามารถเตรียมการล่วงหน้าในเรื่องการป้องกัน และสร้างเขื่อนกั้นน้ำในแบบวิธีการที่เมื่อน้ำขึ้นภายหลัง น้ำก็จะไหลออกไปทางคลอง หรือไม่เช่นนั้นแรงเชื่อมกรากของมันก็จะไม่เป็นไปตามอำเภอใจ หรือเป็นอันตรายมากนัก⁹¹ นอกจากอิทธิพลของโชคชะตาที่เปรียบเป็นแม่น้ำที่เชื่อมกราก หากเกิดขึ้นแล้วจะมีพลาญภาพและกำลังรุนแรง ทำให้ไม่สามารถต่อสู้ได้ หรือจะทำให้การต่อสู้ยากลำบากแล้ว มาคิอาเวลลี ยังเปรียบเทียบโชคชะตาเป็นสตรีอีก ซึ่งถ้าบุคคลใดปรารถนาจะควบคุมนาง ก็จำเป็นที่จะต้องตีและทุบให้นางล้มลง และเขาก็จะพบว่านางปล่อยให้ตนเองถูกเอาชนะโดยบุรุษเหล่านี้⁹² การเปรียบเทียบโชคชะตาในประการหลังนี้ แสดงว่ากำลังหรืออำนาจของโชคชะตานั้น เราสามารถควบคุมมันได้ เราอาจสรุปได้ว่า มาคิอาเวลลี เปรียบเทียบโชคชะตาไว้กับสรรพสิ่งสองสิ่ง สิ่งแรกคือแม่น้ำที่

⁸⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 297.

⁸⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 297.

⁹⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 297-298.

⁹¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 298.

⁹² เรื่องเดียวกัน, หน้า 300.

เชี่ยวชาญ สิ่งที่สองคือ สตรี ซึ่งทั้งสองสิ่งมีสิ่งที่เหมือนกันคือ การเปลี่ยนแปลง และความไม่แน่นอน ดร.ไชยันต์ ไชยพร ได้ชี้ให้เห็นข้อแตกต่างนี้ คือ ในการเผชิญกับโชคชะตาที่เปรียบดังสตรีนั้น มาคิอาเวลลี สอนให้เราเรียนรู้แรงจذبพลัง หรือหุ่นหันพลังแล่น แต่ในการเผชิญกับโชคชะตาที่เปรียบประดุจสายน้ำเชี่ยวนั้น ต้องเตรียมการล่วงหน้าในเรื่องการป้องกัน จากลักษณะวิธีการที่ มาคิอาเวลลี สอนในการรับมือกับโชคชะตานี้ ดูเหมือนว่าจะมีความขัดแย้งระหว่างวิธีการที่จะใช้กับโชคชะตาที่เปรียบกับสตรี และโชคชะตาที่เปรียบกับสายน้ำเชี่ยว อย่างไรก็ตาม มาคิอาเวลลี สอนให้รักมากกว่ารับ ในขณะที่อย่างหลังนั้นเป็นการรับมากกว่ารัก⁹³ การเปรียบเทียบโชคชะตากับผู้หญิงหรือสตรีนั้นอาจมองได้ว่า โชคชะตาเป็นสิ่งที่ทำลายและนำเอาชนะ เพื่อให้โชคชะตานั้นยอมหรือจำนนต่อเรา จึงอาจสรุปได้ว่า ส่วนใหญ่ของการกระทำของมนุษย์เราถูกกำหนดโดยโชคชะตา แต่โชคชะตาก็มิใช่เป็นสิ่งที่จะไม่สามารถควบคุมได้ ซึ่งถ้าหากเราอ่อนน้อมหรือยอมต่อโชคชะตา เราก็จะไม่ได้อะไรเลยแม้แต่น้อย หากแต่บางครั้งการใช้ความรุนแรงโดยจذبพลังหรือการต่อต้านที่ถูกวิธี ก็อาจประสบความสำเร็จอย่างงดงามได้ แต่สิ่งที่สำคัญเหนืออื่นใดคือ เราจะใช้แบบหรือวิธีการใดในการควบคุมหรือลดความรุนแรงของโชคชะตา

ดังนั้นเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ได้เกิดขึ้นโดยบังเอิญจึงไม่ใช่เรื่องของโอกาสเสมอไป ถึงแม้จะเกิดขึ้นโดยไม่ได้คาดหวัง แต่เป็นเรื่องของโชคชะตาล้วน ๆ ซึ่งสิ่งนี้ได้กำหนดและวางกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการได้มาซึ่งอิสรภาพของมนุษย์มาเป็นเวลานาน เราจึงควรรู้ว่าโชคชะตาในความหมายของ มาคิอาเวลลี นั้นมีอิทธิพลขนาดไหนต่อใคร จากการตีความของ Anthony J. Parel⁹⁴ ที่ได้พิจารณาถึงบริบทในการเขียนในงานเจ้าผู้ปกครอง สิ่งที่มาคิอาเวลลี ใช้อุปมาอุปมัยที่แตกต่างกันของสิ่งสองสิ่งในการอธิบายโชคชะตานั้น จะเห็นได้ว่า หลังจากที่เขาพูดถึงโชคชะตาอันเปรียบดังสายน้ำนั้น สิ่งที่เขากล่าวต่อในทันทีก็คือ สถานการณ์ความอ่อนแอของอิตาลี และสถานการณ์ของการสุ่มเตรียมพร้อมป้องกันของเยอรมัน สเปนและฝรั่งเศส แต่ในขณะที่บริบทก่อนที่เขาจะใช้สตรีในการอุปมาอุปมัยกับโชคชะตานั้น มาคิอาเวลลี ได้กล่าวถึงการกระทำอันหุ่นหันพลังแล่น และความสำเร็จในกิจการทุกอย่าง ของสันตปาปาจูเลียสที่ 2 จากบริบทดังกล่าวทั้งสองและความเชื่อที่ว่าสรรพสิ่งทั้งหลายมี *virtu* เฉพาะของมันแล้ว เราจึงพอสรุปได้ว่า ในการเปรียบเทียบหรืออุปมาอุปมัย โชคชะตากับสายน้ำที่เชี่ยวชาญนั้น

⁹³ ไชยันต์ ไชยพร, “ศาสตร์ของผู้ปกครองก้าวกระโดดที่ไม่ไกลจากเพลโตถึงมาคิอาเวลลี,” วารสารรัฐศาสตร์ ปีที่ 30 ฉบับที่ 3 : 35.

⁹⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 35-36.

มาคิอาเวลลี กำลังกล่าวถึง โศกชะตาของบ้านเมือง ส่วนในการอุปมาอุปมัยโศกชะตากับสตรีนั้น มาคิอาเวลลี ต้องการพูดถึงโศกชะตาของปัจเจกบุคคล⁹⁵ ดังนั้นโศกชะตาจึงสามารถส่งผลหรือ กำหนดการกระทำต่อมนุษย์ในฐานะปัจเจกบุคคล และในฐานะบ้านเมืองหรือรัฐอันเป็นที่รวมของปัจเจกชนได้ การกระทำที่สอดคล้องหรือขัดแย้งกับโศกชะตา จึงก่อให้เกิดผลต่อปัจเจกบุคคล และรัฐทั้งสิ้น

3.4.2.1 แนวคิดเรื่องโศกชะตามีอิทธิพลต่อปัจเจกบุคคล

โศกชะตาของปัจเจกบุคคลนั้น มาคิอาเวลลี ได้กล่าวถึงการที่โศกชะตามีบทบาทต่อผู้อื่น และโศกชะตานั้นได้มีอิทธิพลและเล่นงานตัวมาคิอาเวลลีเองมาโดยตลอด⁹⁶ ทำให้ มาคิอาเวลลีต้องเผชิญต่อความร้ายกาจของโศกชะตาอย่างไม่สมควร ซึ่งทำให้มาคิอาเวลลีไม่ประสบความสำเร็จทางการเมือง และมาคิอาเวลลียังได้กล่าวถึง ไฮเออโร แห่งซีราคิวส์ ว่า คน ๆ นี้จากธรรมดา ๆ กลายเป็นเจ้าผู้ปกครองแห่งซีราคิวส์ และเขาก็ไม่ได้รับอะไรจากโศกชะตานอกจากโอกาส เพราะชาวซีราคิวส์นั้น เนื่องจากถูกกดขี่ จึงเลือกให้เขาเป็นนายทัพ และจากนั้นเขาก็สร้างสมความดีจนได้เป็นเจ้าผู้ปกครอง และเขาก็อปรด้วยคุณธรรม ทั้งโศกชะตา ส่วนตัวด้วยอย่างมากเสียจนกระทั่ง คนซึ่งเขียนเกี่ยวกับเขากล่าวว่า คน ๆ นั้นไม่ได้ขาดอะไรเลยที่จะปกครอง นอกจากอาณาจักร⁹⁷ มาคิอาเวลลีได้ชี้ให้เห็นถึงโศกชะตาของรัฐ ซึ่งไม่ได้ช่วยส่งเสริมไฮเออโร ในการปกครอง นอกจากโศกชะตาส่วนตัวของไฮเออโรเอง หรือกรณีของซีซาร์ บอร์เจีย (Ceasare Borgia) ซึ่งมาคิอาเวลลี ได้กล่าวว่าซีซาร์ บอร์เจีย ได้รัฐมาโดยอาศัยโศกชะตาของบิดาของเขา และโดยสิ่งเดียวกันนี้เขาก็สูญเสียมันไป ถึงแม้เขาจะใช้วิธีการทุกอย่าง และได้กระทำการทั้งปวง ซึ่งควรจะได้กระทำโดยผู้ที่สุขุมรอบคอบและทรงคุณธรรม เพื่อฝังรกรากของเขาในรัฐเหล่านั้น ซึ่งกำลังและโศกชะตาของผู้อื่นได้มอบให้แก่เขา⁹⁸ และเขาไม่สามารถรักษารัฐไว้ได้เพราะชีวิตอันแสนสั้นของอเล็กซานเดอร์ (Alexander) และความเจ็บป่วยของตัวเองเท่านั้นที่ขัดขวางแผนการของเขาได้⁹⁹ ซึ่งมาคิอาเวลลีกำลังชี้ให้เห็นถึง

⁹⁵ Anthony J. Parel. “The Question of Machiavelli’s Modernity” อ้างถึงใน ไชยันต์ ไชยพร, วารสารสังคมศาสตร์ ปีที่ 30 ฉบับที่ 3 : 36.

⁹⁶ นิโคโล มาคิอาเวลลี, เจ้าผู้ปกครอง, หน้า 78.

⁹⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 132.

⁹⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 142.

⁹⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 148.

โชคชะตาส่วนตัวของซีซาร์ บอร์เจีย ได้ขัดขวางไม่ให้ดำเนินการตามแผน นอกจากนั้นได้กล่าวถึงความสำเร็จของสันตปาปาจูเลียส (Julius) ที่ได้ดำเนินการอย่างหุนหันพลันแล่นในกิจการทุกอย่างของเขา และเขาก็ได้พบว่ายุคสมัยและสภาพแวดล้อมสอดคล้อง กับแบบวิธีการดำเนินงานของเขา เป็นอย่างมากเสียจนกระทั่งว่าเขาลงเอยอย่างมีความสุขเสมอ¹⁰⁰ กิจกรรมต่าง ๆ จึงประสบความสำเร็จไม่ว่าจะเป็นการกำจัดชาวเวนิส และขับไล่ชาวฝรั่งเศสออกไปจากอิตาลี หากแต่ยังได้ดำริที่จะยึดเอาโบโลญา มาเป็นของตนด้วย¹⁰¹ มาคิอาเวลลีได้กล่าวถึงโชคชะตามีผลต่อปัจเจกบุคคลที่ยิ่งใหญ่ในประวัติศาสตร์ เช่น อเล็กซานเดอร์, จูเลียส และผู้อื่น ซึ่งชี้ให้เห็นว่าบุคคลเหล่านี้พบกับความเจริญรุ่งเรืองในขณะที่มีชีวิต และไม่เคยมียศที่บุคคลเหล่านั้นจะพบกับความล้มเหลว หรือได้รับอันตรายจากศัตรูของเขา ทั้งนี้เพราะว่าโชคชะตาส่วนตัวของบุคคลเหล่านั้นนั่นเอง

อาจสรุปได้ว่าโชคชะตามีผลต่อปัจเจกบุคคลของมาคิอาเวลลีนี้ ถือว่าเป็นเครื่องมือของสวรรค์ที่เข้ามาเกี่ยวข้องให้ความจำเป็น โอกาสหรือโชคและความคุ้มครองเกี่ยวกับปัจเจกบุคคลในเรื่องต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นอำนาจ เกียรติยศ ชื่อเสียง การเสียชื่อเสียง ความยากจน การมีสุขภาพไม่ดี ฯลฯ โชคชะตาที่เข้ามามีอิทธิพลต่อมนุษย์ทำให้มนุษย์ทำตามอารมณ์ และโชคชะตาเองก็มักที่จะต้องการเอาชนะผู้ที่ต้องการเอาชนะโชคชะตา แต่อย่างไรก็ตามโชคชะตาก็อาจเปลี่ยนแปลงได้เหมือนกัน และจะส่งผลหรือกำหนดการกระทำต่อมนุษย์ในฐานะปัจเจกบุคคล ต่อรัฐในฐานะเป็นที่รวมของปัจเจกบุคคล ที่ได้กระทำสอดคล้องหรือขัดแย้งกับโชคชะตา โชคชะตาจึงเป็นตัวกำหนดและมีผลต่อปัจเจกบุคคลด้วย

3.4.2.2 แนวคิดเรื่องโชคชะตามีอิทธิพลต่อรัฐหรือบ้านเมือง

มาคิอาเวลลี ได้กล่าวไว้ในส่วนเริ่มต้นของบทที่ 25 ในเจ้าผู้ปกครองว่า สรรพสิ่งในโลกนี้ถูกควบคุมโดยเทพีแห่งโชคชะตาและพระผู้เป็นเจ้า¹⁰² จึงอาจเปรียบเทียบได้ว่าโชคชะตาย่อมมีผลหรืออิทธิพลต่อรัฐหรือประเทศชาติ เช่นเดียวกับที่กระแสน้ำอันเชี่ยวกรากมีผลกับต้นไม้ ตึกรามบ้านช่องและประชากร ซึ่งหนทางแก้ไขคือการสร้างเขื่อนหรือทำนบ เพื่อควบคุมความแปรปรวนของแม่น้ำ หากไม่ควบคุมก็จะเป็นสาเหตุของความเสียหาย โชคชะตาจึงเป็น

¹⁰⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 299.

¹⁰¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 183.

¹⁰² เรื่องเดียวกัน, หน้า 297.

สาเหตุของความเสียหายต่อรัฐด้วย เมื่อประเทศชาติไม่สามารถถูกป้องกันไว้ได้ โดยเฉพาะอำนาจของโชคชะตาที่เข้มแข็ง ในประเทศที่มีคุณธรรม (virtu) อ่อนแอ เชื้อนและทำนบของแม่น้ำเปรียบเทียบกับอำนาจทางการทหารและการทูต สถาบันเหล่านี้เป็นสิ่งที่มนุษย์จะต้องกระทำเพื่อทานกับกระแสโชคชะตาของประเทศชาติไว้ให้ได้¹⁰³

โชคชะตาของรัฐหรือประเทศชาติ จึงแตกต่างจากโชคชะตาของปัจเจกบุคคล จึงอาจมีคำถามตามมาว่า หากโชคชะตามีผลอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ว่าจะแง่ลบหรือบวกต่อประเทศชาติแล้ว มันจะเกิดผลดีผลเสียต่อปัจเจกบุคคลในลักษณะที่สอดคล้องไปด้วยหรือไม่ มาคิอาเวลลีกล่าวว่า เราอาจจะได้เห็นเจ้าผู้ปกครองมีความสุขในวันนี้และพินาศในวันรุ่งขึ้น โดยไม่ได้เห็นว่าเขาเปลี่ยนแปลงธรรมชาติหรือคุณสมบัติใด ๆ ของเขาเลย¹⁰⁴ นั่นคือเจ้าผู้ปกครองนั้นขึ้นอยู่กับเทพีแห่งโชคชะตาอย่างเต็มที่ การจะไปให้ถึงความรุ่งโรจน์ และความมั่งคั่งของมนุษย์นั้นแตกต่างกันไป บ้างก็ใช้ความรอบคอบระมัดระวัง บ้างก็ด้วยความหุนหันพลันแล่น บ้างก็ด้วยความรุนแรง บ้างก็ด้วยฝีมือ บ้างก็ด้วยความอดทน บ้างก็ด้วยสิ่งที่ตรงกันข้ามกับความอดทน และแต่ละคนก็สามารถจะไปถึงที่นั่นได้ด้วยแบบวิธีที่หลากหลายเหล่านี้ เราอาจจะได้เห็นอีกว่า คนที่มีความระมัดระวังสองคน คนหนึ่งบรรลุถึงเป้าหมายของเขา ในขณะที่อีกคนหนึ่งไม่ ในทำนองเดียวกัน คนสองคนประสบผลสำเร็จอย่างเท่าเทียมกันด้วยแผนการที่แตกต่างกัน คนหนึ่งระมัดระวังและอีกคนหนึ่งอย่างหุนหันพลันแล่น ซึ่งทั้งหมดนี้มีได้เกิดขึ้นจากอะไรเลย นอกจากการดำเนินงานของพวกเขาสอดคล้อง หรือไม่สอดคล้องกับคุณลักษณะของยุคสมัย¹⁰⁵ คนที่ระมัดระวัง เมื่อถึงเวลาที่ต้องหุนหันพลันแล่น จึงไม่รู้ว่าจะทำเช่นไร จากสาเหตุนี้เขาจึงพินาศ เพราะถ้าเขาเปลี่ยนธรรมชาติของเขาไปตามยุคสมัยและสภาพแวดล้อม เทพีแห่งโชคชะตาก็จะไม่เปลี่ยน¹⁰⁶ ซึ่งแสดงให้เห็นว่านอกจากเจ้าผู้ปกครอง สามารถปรับเปลี่ยนวิถีปฏิบัติหรือพฤติกรรมของเขาให้สอดคล้องหรือเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมแล้ว ยังต้องขึ้นอยู่กับโชคชะตาซึ่งอยู่เหนือเหตุผลของบุคคลอยู่ดี และโชคชะตาดังกล่าวอาจเรียกได้ว่าเป็นโชคชะตาของรัฐซึ่งโชคชะตาของปัจเจกบุคคลไม่สามารถเอาชนะได้ มาคิอาเวลลี ได้กล่าวถึง ความสำเร็จของเฟอร์ดินานด์แห่งอารากอน ซึ่งเกือบจะสามารถเรียกได้ว่าเป็นเจ้าผู้ปกครองใหม่ เพราะจากกษัตริย์ที่อ่อนแอ ได้กลายเป็นกษัตริย์อันดับหนึ่งของชาวคริสต์ ด้วยชื่อเสียงและความ

¹⁰³ Anthony J. Parel, *The Machiavellian Cosmos* (New Haven and London : Yale University Press, 1992), p.67-68.

¹⁰⁴ นิโคโล มาคิอาเวลลี, *เจ้าผู้ปกครอง*, หน้า 298.

¹⁰⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 299.

¹⁰⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 299.

รุ่งโรจน์¹⁰⁷ และได้ยกตัวอย่างความพินาศของอาณาจักรโรมัน ว่าเมื่อขาดกองกำลังของตนเอง ก็จะไม่มียุทธ โดยเจ้าผู้ปกครองใดที่จะปลอดภัยอยู่ได้ ในทางตรงกันข้ามมันกลับจะผูกพันอยู่กับ โศกชะตาทั้งหมด เนื่องจากไม่มีคุณธรรมนั้นซึ่งร่วมกับแรงเชื่อมั่นจะเป็นเครื่องป้องกันมันได้ใน ยามคับขัน¹⁰⁸ กรณีของซีซาร์ บอร์เจีย ซึ่งโศกชะตาบ้านเมืองทำให้ต้องประสบความล้มเหลวสูญเสียรัฐไป เพราะขาดโศกชะตาส่วนตัวของสันตปาปาอเล็กซานเดอร์¹⁰⁹ โศกชะตาของรัฐหรือ บ้านเมือง จึงหมายถึงความสำเร็จ ความเจริญรุ่งเรือง ความมั่งคั่ง หรือความล้มเหลวของรัฐหรือ แผ่นดิน มาคิอาเวลลี กล่าวไว้ว่า การสูญเสียรัฐไป จงอย่าได้กล่าวหา เทพีแห่งโศกชะตา แต่ควร กล่าวหาความเกียจคร้านของตนเอง¹¹⁰ และสาเหตุของความเคราะห์ร้ายของรัฐนี้ อาจมีสาเหตุของความเคราะห์ร้ายของปัจเจกบุคคล กล่าวคือ การแก้ไขโศกชะตาบ้านเมืองที่เหมาะสม อาจไม่ใช่วิธีที่เหมาะสมกับการแก้ไขปัญหาโศกชะตาของปัจเจกบุคคล ดังนั้นการสร้างเขื่อน หรือ ทำนบที่ดีจึงไม่อาจหลีกเลี่ยงความวิบัติของโศกชะตาที่มีต่อปัจเจกบุคคลได้ เจ้าผู้ปกครองจึง ต้องไม่หวังพึ่งพิงต่อโศกชะตาฝ่ายเดียว ยกเว้นเมื่อโอกาสมาถึงซึ่งอาจส่งผลส่งเสริมต่อโศกชะตา โอกาส (occasione) ที่โศกชะตาหรือฟ้าหยิบยื่นให้ เจ้าผู้ปกครองต้องรู้จักใช้คุณธรรม (virtus) ในโอกาสที่เหมาะสม เพื่อให้เกิดผลสำเร็จตามเจตจำนงของเจ้าผู้ปกครอง

3.4.3 แนวความคิดเกี่ยวกับคุณธรรม (virtus)

ในวรรณกรรมเจ้าผู้ปกครองนั้น สิ่งที่น่าสนใจเป็นพิเศษนอกจากโศกชะตา ก็คือ virtus มาคิอาเวลลี ได้ใช้คำ ๆ นี้ในลักษณะกำกวมและไม่สามารถอธิบายหรือให้คำนิยามที่เฉพาะเจาะจงลงไปได้ว่ามันคืออะไร แต่เราพอที่จะทราบและเข้าใจว่า การที่จะควบคุม เอาชนะหรือเหนือกว่าโศกชะตาได้นั้น นอกจากเราจะต้องรู้เกี่ยวกับประเภทหรือชนิดของโศกชะตาแล้ว เราจะต้องมีคุณธรรมด้วย ซึ่งพอสรุปได้ว่า คุณธรรมสามารถใช้เพื่อต่อสู้กับโศกชะตาได้ และดูเหมือนว่ามาคิอาเวลลี จะให้ความสำคัญกับคุณธรรมมากกว่าโศกชะตา ดังที่เขาให้ทัศนะว่า ผู้ที่พึ่งพิงโศกชะตาน้อยกว่า จะคงรักษาตนเองไว้ได้ดีกว่า เรื่องต่าง ๆ จะสะดวกขึ้น¹¹¹ ดร.สมบัติ จันทรวงศ์ ได้เรียก virtus ว่า คุณธรรม แต่คุณธรรมนี้มีได้เข้าไปเกี่ยวข้องหรือมีความสัมพันธ์

¹⁰⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 277.

¹⁰⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 206.

¹⁰⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 142.

¹¹⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 294.

¹¹¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 130.

กับคุณธรรม (virtue) อันเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับทางศาสนา ซึ่งใช้กำหนดแบบแผนความประพฤติ ทศนคติ แนวทางจิตใจของมนุษย์ ซึ่งสอนให้คนก้มหน้าทำแต่ความดีและอยู่ในกรอบศีลธรรมประเพณี (christian tradition) ที่จะต้องมีความกล้าหาญ ความซื่อสัตย์ การเชื่อเคารพกฎหมาย ดังเช่น เพลโต ที่เห็นว่าการที่จะบรรลุจุดหมายสูงสุดของชีวิต จะต้องมียุทธธรรม 4 ประการ คือ ปัญญา (wisdom) ความกล้าหาญ (courage) การรู้จักประมาณ (temperance) และความยุติธรรม (justice)¹¹² หรือ ที่อริสโตเติล ได้ให้ความหมายของคำว่า คุณธรรม ไว้ว่า ลักษณะนิสัยในการเลือกทางสายกลาง¹¹³ นั่นคือเลือกกระหว่างความเกิน (excess) และความขาด (deficiency) แต่ความหมายของคำว่า คุณธรรม (virtu) ของมาคิอาเวลลีนั้น Bernard Crick อธิบายว่าคำ ๆ นี้มาจากภาษาโรมัน vir หมายถึงคน ส่วน virtus หมายถึง สิ่งที่ควรคู่กับคน¹¹⁴ ในการหาคำอธิบายเพื่อทราบความหมายของคำว่าคุณธรรม เมื่อพิจารณาจากการใช้ถ้อยคำในประโยคต่าง ๆ ในเจ้าผู้ปกครอง เห็นได้ว่าคำว่า คุณธรรม มักจะถูกใช้คู่กับคำอื่น ๆ ดังเช่น มาคิอาเวลลี เขียนว่า พวกเขาไม่ได้รับรู้วิธีการ และไม่สามารที่จะคงรักษาตำแหน่งนั้นไว้ได้ พวกเขาไม่ได้รับรู้วิธีการ ก็เพราะถ้าเขาไม่ใช่ผู้ที่มีสติปัญญาและคุณธรรมอันใหญ่หลวงแล้ว ก็คงเป็นการไม่ชอบด้วยเหตุว่า เขาควรจะรู้ว่าจะบังคับบัญชาอย่างไร¹¹⁵ และได้กล่าวถึงความสุขุมรอบคอบของซีซาร์ บอร์เจีย ว่า ถึงแม้เขาจะใช้วิธีการทุกอย่าง และได้กระทำการทั้งปวงซึ่งควรจะได้กระทำโดยผู้ที่สุขุมรอบคอบและทรงคุณธรรม เพื่อฝังรกรากของเขาในรัฐเหล่านั้น¹¹⁶ มาคิอาเวลลี กล่าวถึง อเล็กซานเดอร์ ว่ามี ความดุร้ายและคุณธรรมอันยิ่งใหญ่¹¹⁷ และมาคิอาเวลลี ได้พูดถึงคุณธรรมในลักษณะที่หลากหลาย จากตัวอย่างข้างต้น เราสามารถพูดได้ว่า คุณธรรมนั้นมีใช้ปัญญา ความสุขุมรอบคอบ ความดุร้าย แต่จะมีความหมายสอดคล้องไปในลักษณะเดียวกันกับความหมายข้างต้น คุณธรรมในความหมายของมาคิอาเวลลี จึงมีความหมายกว้างและมีลักษณะไม่ชัดเจน เนื่องจากมาคิอาเวลลี เห็นว่าจุดหมายปลายทางทั้งหมดคือเรื่องของอำนาจเท่านั้น ที่จะนำผู้ปกครองให้ประสบความสำเร็จ คุณธรรมในความหมายนี้จึงเปลี่ยนไป การกระ

¹¹² Plato, *Philebus*, p.61. อ้างถึงใน พระราชวรมณี, *ปรัชญากรีก*, หน้า 179-180.

¹¹³ Aristotle, *Nicomachean Ethics*, 1107a. อ้างถึงใน พระราชวรมณี, *ปรัชญากรีก*, หน้า 253.

¹¹⁴ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, “แก่นแท้คำสอนของมาคิอาเวลลี,” *วารสารธรรมศาสตร์* ปีที่ 9 เล่มที่ 4 (เมษายน-มิถุนายน 2523) : 123.

¹¹⁵ นิโคลโล มาคิอาเวลลี, *เจ้าผู้ปกครอง*, หน้า 141.

¹¹⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 142.

¹¹⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 147.

ทำในลักษณะหรือรูปแบบที่เรียกว่า Machiavellian สามารถทำได้ เพื่อให้บรรลุความสำเร็จในเรื่องของอำนาจ

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่ามาคิอาเวลลี เขียนไว้ว่า การจะเป็นเจ้าผู้ปกครองได้มาไม่โดยคุณธรรม ก็โชคชะตา โดยได้ยกตัวอย่างกรณีของฟรันเชสโก สฟอร์ซา และ ซีซาร์ บอร์เจีย ซึ่งเป็นเจ้าผู้ปกครองในแบบและวิธีการดังกล่าวว่า

...ฟรันเชสโกนั้น โดยวิธีการที่เหมาะสม และด้วยคุณธรรมอันยิ่งใหญ่ของเขาเอง จากคนธรรมดาได้กลายเป็นดุกแห่งมิลาน และสิ่งซึ่งเขาได้มาด้วยความยากลำบากนับพันประการนั้น เขาสามารถคงรักษามันไว้ได้ด้วยความเหน็ดเหนื่อยเพียงเล็กน้อย แต่ตรงกันข้ามกับซีซาร์ บอร์เจีย ซึ่งคนทั่ว ๆ ไปเรียกว่าดุกวาเลนตินนั้น ได้รัฐมาโดยอาศัยโชคชะตาของบิดาของเขา และโดยสิ่งเดียวกันนี้เองเขาก็สูญเสียมันไป ถึงแม้เขาจะใช้วิธีการทุกอย่าง และได้กระทำการทั้งปวงซึ่งควรจะได้กระทำโดยผู้ที่สุขุมรอบคอบและทรงคุณธรรม เพื่อฝังรกรากของเขาในรัฐเหล่านั้น¹¹⁸ ...

คุณธรรมที่มาคิอาเวลลี กล่าวถึงข้างต้นเป็นเรื่องของคุณธรรมของคน และนอกจากนั้นยังเกิดปัญหาในการตีความคำว่าคุณธรรม ดังที่มาคิอาเวลลี ยังได้ยกตัวอย่าง อกาธอคลีส ชาวซิซิลี ว่า ไม่เพียงแต่จะมาจากบุคคลธรรมดาเท่านั้น แต่จากโชคชะตาที่ต่ำต้อยและสิ้นหวัง เขาได้กลายเป็นกษัตริย์แห่งซีราคิวส์ บุรุษผู้ซึ่งเป็นบุตรของช่างปั้นหม้อ ใช้ชีวิตอย่างซัวซ่าเสมอ อย่างไรก็ตาม เขาได้ควบคุมความซัวซ่าของเขาไปกับคุณธรรมของจิตใจและร่างกาย¹¹⁹ มาคิอาเวลลี เห็นว่า การกระทำของอกาธอคลีส ไม่ได้เป็นผลมาจากโชคชะตา แต่ได้เป็นเจ้าผู้ปกครองโดยการไต่เต้าตำแหน่งในกองทัพด้วยความยากแค้นและอันตรายเป็นพัน ๆ ครั้ง แล้วยิ่งกว่านั้นเขาคงรักษารัฐโดยเจ้าผู้ปกครองนี้ ไว้ด้วยการตัดสินใจมากมายอันเด็ดเดี่ยวและเสียงอันตราย กระนั้นก็ดีเรายังไม่อาจเรียกมันได้ว่าเป็น คุณธรรม การฆ่าเพื่อนพลเมือง การหักหลังมิตร การไม่รักษาข้อตกลง ปราศจากความสงสาร อันเป็นแบบวิธีที่ทำให้เขาสามารถได้มากแต่อำนาจเด็ดขาด แต่ไม่ได้ความรุ่งโรจน์ เพราะถ้าเราไต่ตรองถึงคุณธรรมของอกาธอคลีส ในการเข้าสู่และในการหลบหนีจากอันตราย และความยิ่งใหญ่ของจิตใจของเขาในการยืนหยัด และเอาชนะสิ่งที่เป็นอุปสรรคทั้งหลาย เราก็ไม่เห็นเหตุผลว่า ทำไมเขาจึงควรจะต้องถูกวินิจฉายว่า ต่อยกว่านายทัพที่ดีเลิศคนใด¹²⁰ และมาคิอาเวลลีได้กล่าวในประโยคถัดไปว่า ความทารุณโหด

¹¹⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 142.

¹¹⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 159.

¹²⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 160.

ร้ายเยี่ยงสัตว์ และความป่าเถื่อน และความชั่วช้าอันเนกอนันต์ของเขา ไม่อาจยอมให้เขาเป็นหนึ่งในบรรดาผู้ที่ได้รับการสรรเสริญอย่างดีเยี่ยมได้ ดังนั้น เราไม่อาจถือได้ว่าเป็นผลมาจากโชคชะตาหรือคุณธรรม สำหรับสิ่งซึ่งได้บรรลุโดยไม่ได้อาศัยอย่างใดอย่างหนึ่ง¹²¹ คำว่าคุณธรรม ที่มาคิอาเวลลี กล่าวข้างต้นนี้ เป็นสิ่งที่น่าสนใจกล่าวคือ มาคิอาเวลลี ใช้คำว่าคุณธรรม คล้ายกันในประโยคที่ต่างกัน แม้ว่าจะเป็นคำ ๆ เดียวกัน แต่ความหมายในการตีความต่างกัน และขัดแย้งกันหรืออาจตรงกันข้ามในตัวเอง สิ่งที่ถูกในกรณีหนึ่งแต่อาจผิดในอีกกรณีหนึ่ง คุณธรรมสามารถสร้างสิ่งที่ดีได้เท่ากับสร้างสิ่งที่ไม่ดีหรือสิ่งที่ไม่ดีเท่ากับสร้างสิ่งที่ดี ดังนั้นจึงต้องพิจารณาว่าคุณธรรมคำนี้ ความหมายที่แท้จริงมาจากิอาเวลลี มีเจตนาให้เข้าใจอย่างไร ซึ่งคุณธรรมนี้อาจมีลักษณะอยู่ระหว่างด้านสองด้านคือ ด้านดีและด้านชั่ว

เหนือจากคุณธรรมของบุคคล ซึ่งรวมถึงคุณธรรมของจิตใจและร่างกายแล้ว มาคิอาเวลลี ยังได้ใช้คุณธรรมกับสิ่งอื่น ๆ อีกด้วย เขากล่าวว่า

...ผู้ที่สุขุมรอบคอบจึงควรจะไปตามทางที่มหาบุรุษได้ดำเนินการไปแล้วเสมอ และเลียนแบบบรรดาผู้ที่ประเสริฐที่สุด เพื่อว่าถ้าคุณธรรมของท่านไม่สามารถไปถึงที่นั่นได้ อย่างน้อยที่สุดมันก็มีกลิ่นไอของคุณธรรมอยู่บ้าง และควรทำเหมือนอย่างที่นักธนูผู้สุขุมรอบคอบกระทำ นักธนูผู้ซึ่งเมื่อเป้าที่พวกเขาประสงค์จะยิงปรากฏอยู่ไกลออกไปมาก และโดยที่รู้ดีถึงคุณธรรมของคันธนู ของตนว่าสามารถจะทำอะไรได้ พวกเขาก็จะเล็งให้สูงกว่าเป้าที่ตั้งใจไว้มาก¹²² ...

นอกจากมาคิอาเวลลี ได้กล่าวถึงคุณธรรมของคันธนูแล้ว ยังได้กล่าวถึงคุณธรรมของสงคราม คุณธรรมของระเบียบแบบแผน คุณธรรมของวินัยสงคราม และการมองข้ามคุณธรรมของสิ่งเหล่านี้ก็จะสูญเสียชีวิตไป¹²³ จึงจำเป็นที่จะต้องเตรียมกำลังเหล่านี้ไว้ให้ตนเอง เพื่อที่เราจะได้สามารถป้องกันตนเองจากอำนาจภายนอกด้วยคุณธรรมของอิตาลี¹²⁴ ดังนั้นในระบบความคิดของมาคิอาเวลลี เกี่ยวกับจักรวาลทัศน์ (cosmology) ทุกสิ่งทุกอย่างจะมี *virtu* ของมันทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็น *virtu* ของร่างกาย *virtu* ของจิตใจ *virtu* ของปัจเจกบุคคล *virtu* ของกลุ่มแม่ทัพ

¹²¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 161.

¹²² เรื่องเดียวกัน, หน้า 129.

¹²³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 215.

¹²⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 306.

ของกองทัพ ของประชาชน ของพลเมือง และของสาธารณรัฐ¹²⁵ เห็นได้ว่า คุณธรรม ในความหมายของมาคิอาเวลลี มีหลายระดับ และหลายสิ่งหลายอย่างมีคุณธรรมในตัวเอง และการที่บุคคลจะใช้คุณธรรมในสถานการณ์หรือเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เป็นเรื่องที่คุณนั้นจะต้องรู้จักความยืดหยุ่นปรับตัวของคุณธรรมนั้น ๆ ให้เข้ากับสภาพแวดล้อมหรือสถานการณ์ที่ผันแปรไปด้วย และสิ่งนี้ผู้ที่เป็นเจ้าผู้ปกครองจะต้องมีศักยภาพหรือความรู้เพียงพอที่จะใช้หรือไม่ใช้มัน คุณธรรมจึงน่าจะสามารรถถ่ายทอดแก่ผู้อื่นได้ แต่จะเป็นสิ่งที่ยาก เพราะมนุษย์แต่ละคนมีคุณธรรมความสามารถแตกต่างกัน ดร.ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ กล่าวถึงความหมายของ คุณธรรม อย่างสั้น ๆ ว่าเป็น ความสามารถของมนุษย์ที่จะเข้าใจธรรมชาติอันแปรเปลี่ยนของภาวะแวดล้อม และปรับตนให้สอดคล้องกับสิ่งเหล่านี้ หากกระทำสำเร็จโชคชะตาก็จะพ่ายแพ้แก่มนุษย์ ผู้ปกครองจำต้องปรับตนให้เข้ากับสภาพแวดล้อม การปรับตนเองเกิดขึ้นจากความจำเป็น¹²⁶ ส่วน ดร.ไชยันต์ ไชยพร ได้สรุปความหมายของคุณธรรมไว้ว่า สุดท้ายแล้วความหมายของคุณธรรม (*virtu*) ของมาคิอาเวลลี ก็คือ สภาพจิตใจอารมณ์ที่พร้อมที่จะกระทำอะไรก็ตามที่จำเป็นที่จะนำไปสู่ความดีแห่งปิตุภูมิ และการมีคุณธรรม และการสัมฤทธิ์ผลของคุณธรรม ขึ้นอยู่กับโชคชะตาฟ้าดิน (*fortuna or cosmic forces*)¹²⁷ และอาจดูเหมือนว่าคุณธรรมนี้ ได้กำหนดรูปแบบหรือสร้างโชคชะตา ให้เกิดเป็นจริงขึ้นมา

เห็นได้ว่าปรากฏการณ์ต่าง ๆ ทั้งที่มีรูปธรรมหรือไม่ก็ตาม ต่างก็มีคุณธรรมเฉพาะสิ่งของตนเองเท่านั้น เราจึงหวนกลับไปนึกถึงและเปรียบเทียบกับทฤษฎีแห่งมโนคติหรือแบบ (*form*) ของเพลโต ซึ่งกล่าวว่า มีสิ่งสากลซึ่งเป็นแบบฉบับของเฉพาะสิ่ง ซึ่งมีอยู่และเป็นอิสระจากความคิด ดังนั้นคุณธรรมในความหมายของมาคิอาเวลลี จึงอาจเป็นไปในลักษณะเดียวกัน กล่าวคือ ทุก ๆ สิ่งมีคุณธรรมซึ่งเป็นสิ่งสากล มีความเป็นอยู่ในตัวเองก่อนหน้าที่เราจะคิดถึง และคุณธรรมเฉพาะสิ่งนี้จะอยู่กับสิ่งนั้น ๆ ตลอดไป เมื่อเราทราบว่าคุณธรรมอาจมีลักษณะดังกล่าวแล้ว ทำให้ต้องนำไปเปรียบเทียบกับเรื่องโชคชะตาดังที่กล่าวไปข้างต้นว่า สามารถแบ่งออกได้เป็นโชคชะตาของปัจเจกบุคคล และโชคชะตาของรัฐหรือบ้านเมือง ดังนั้นเมื่อเปรียบเทียบกับคุณธรรมแล้ว ก็จะต้องประกอบไปด้วยคุณธรรมของปัจเจกบุคคล และคุณธรรมของบ้านเมืองด้วยเช่นเดียวกัน ในสายตาของมาคิอาเวลลี คุณธรรมของบ้านเมือง ได้แก่ กองกำลังทหาร มาตรการรักษา และการเตรียมพร้อมป้องกันความมั่นคงอันปรากฏในสัญลักษณ์ของ

¹²⁵ ไชยันต์ ไชยพร, วารสารสังคมศาสตร์ ปีที่ 30 ฉบับที่ 3 : 35.

¹²⁶ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, ปรัชญาการเมืองสมัยใหม่ (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2541), หน้า 223-224.

¹²⁷ ไชยันต์ ไชยพร, วารสารสังคมศาสตร์ ปีที่ 30 ฉบับที่ 3 : 40.

เขื่อน คูคลอง และสิ่งที่เป็นคุณธรรมของบ้านเมืองนี้ จะช่วยให้บ้านเมืองสามารถรับมือกับสถานการณ์ อันบังเกิดจากโชคชะตาหรือดวงเมืองได้¹²⁸ ส่วนคุณธรรมของปัจเจกบุคคลใน ความหมายของมาคิอาเวลลี อาจหมายถึงสภาพจิตใจ ความสามารถในการจัดการ พลัง ความ กล้าความแน่วแน่ ความพร้อมด้านต่าง ๆ ในการกระทำที่จะทำให้บ้านเมืองดีขึ้นได้เป็นผลสำเร็จ เห็นได้ว่าคุณธรรมของมาคิอาเวลลี ไม่ได้ขึ้นอยู่กับศีลธรรมเพียงอย่างเดียว แต่คุณธรรมในความ หมายนี้มีลักษณะอยู่เหนือกว่าศีลธรรม ซึ่งเกี่ยวพันกับความมีเหตุผลของมนุษย์ ดังนั้นการกระทำต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความตระหนี่ ความโหดร้ายและความเมตตา ความซื่อสัตย์ ความไม่ ซื่อสัตย์ ความบริสุทธิ์ ความโลภ การใช้ความดี ความชั่วร้าย ฯลฯ จึงเข้ามาเกี่ยวข้องกันและเป็น ตัวแทนคุณธรรมทั้งสิ้น

คุณธรรมในความหมายของมาคิอาเวลลี จึงมีความยืดหยุ่น ปรับตัวและเปลี่ยนแปลง ไปตามสภาพของความไม่แน่นอนของโชคชะตา ซึ่งพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงได้เสมอ เจ้าผู้ปกครองจึงต้องรู้จักใช้คุณธรรมต่อสู้กับโชคชะตา กล่าวคือ คุณธรรมและโชคชะตาอาจส่งเสริมสอดคล้องหรือขัดแย้งหักล้างกันเอง เนื่องจากโชคชะตานั้นไม่แน่นอน แปรผันไปได้ทุกด้านไม่ว่า ด้านดีหรือด้านชั่ว เป็นเหตุส่งผลมีอิทธิพลต่อปัจเจกบุคคลและรัฐ เจ้าผู้ปกครองจึงต้องรู้จักใช้ คุณธรรมเพื่อต่อต้านหรือคล้อยตามและอาศัยโชคชะตา เพื่อให้เกิดผลตามเจตจำนงของเจ้าผู้ปกครองมากที่สุด หมายความว่า การจะเอาชนะโชคชะตาต้องรู้จักประเภทและขนาดของโชคชะตา อีกทั้งจะต้องรู้จักใช้ประเภทหรือขนาดของคุณธรรมให้เหมาะสมกับโชคชะตาเช่นกัน

3.4.4 แนวคิดทางการเมืองในรูปแบบหรือวิธีการแบบ Machiavellian

จากการพิจารณาเรื่องของโชคชะตา และคุณธรรมที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น เห็นได้ว่า สองสิ่งนี้เป็นสิ่งที่สำคัญมีค่าในเรื่องเจ้าผู้ปกครอง คำทั้งสองถูกเชื่อมโยงอยู่ด้วยกันหลายบท หลายตอน เราจึงสามารถตีความได้โดยอาศัยหลายสิ่งหลายอย่างมาเชื่อมโยงกันเพื่อตีความ หาความหมาย จากการพิจารณาและศึกษาตัวบทในวรรณกรรมเจ้าผู้ปกครอง เห็นได้ค่อนข้าง ชัดว่า มาคิอาเวลลีมีความคิดและเป้าหมายอันแรงกล้าที่จะกอบกู้เสรีภาพของอิตาลี และสร้าง เอกภาพให้เป็นรัฐชาติเพื่อเป็นศูนย์กลางที่มั่นคงและถาวรขึ้นมา¹²⁹ แต่วัตถุประสงค์อื่นของมาคิอาเวลลีที่แสดงออกในงานเขียนเจ้าผู้ปกครอง มีส่วนอื่นอีกหรือไม่จะได้พิจารณาศึกษาต่อไป

¹²⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 36.

¹²⁹ นิโคโล มาคิอาเวลลี, เจ้าผู้ปกครอง. หน้า 303-307.

เจ้าผู้ปกครองนั้น เป็นที่ยอมรับและนำมาศึกษากันโดยทั่วไป สิ่งที่เขาเขียนในเจ้าผู้ปกครองนั้น เป็นสิ่งที่อาจกล่าวได้ว่าเป็นสิ่งใหม่ ที่อาจไม่เคยมีใครทำมาก่อน มาคิอาเวลลีได้พูดถึงอีกด้านหนึ่งของโฉมหน้าการเมือง ชนิดที่เรียกว่า ความคิดบางส่วนไม่อาจยอมรับได้ หรือที่รู้จักกันในนามของรูปแบบ หรือวิธีการของมาคิอาเวลลี (Machiavellian) ซึ่งในหนังสือ Books That Changed The World ได้เขียนไว้ว่า

...มาคิอาเวลลีเยน (Machiavellian) ได้บ่งบอกความจริงของโลกมาโดยตลอดในส่วนของความโหดร้าย ความไม่น่าเชื่อถือ ทฤษฎีหักหลัง การเป็นคนชั่วร้าย และเลวทราม ทั้งนี้ปรัชญาของมาคิอาเวลลีนี้ จะหมายถึงนโยบายทางการเมืองที่เป็นสัญลักษณ์รู้จักกันแพร่หลายในเรื่องของ ความเชี่ยวชาญในการวางแผน ความเจ้าเล่ห์ หน้าไหว้หลังหลอก ปลิ้นปล้อน ไร้ศีลธรรม ไม่มีหลักการที่แน่นอน¹³⁰ ...

คำว่า Machiavellian ข้างต้นนี้มีความหมายสอดคล้องกับความหมายใน The World Book Dictionary และ Webster's New Universal Dictionary of The English Language ซึ่งได้กล่าวไว้ในบทที่ 1 แล้ว แนวคิดหรือวิธีการแบบ Machiavellian นั้น มาคิอาเวลลี ได้กล่าวสอนไว้ในเจ้าผู้ปกครองหลายบทหลายตอน โดยเฉพาะในช่วงบทที่ 15-19 มาคิอาเวลลี ได้แนะนำให้ผู้ปกครองแสวงหาอำนาจและรักษาอำนาจ โดยใช้ลักษณะหรือวิธีการที่เรียกว่า Machiavellian ถ้าจำเป็น มาคิอาเวลลี กล่าวว่า คนที่ปรารถนาจะแสดงความดีในทุก ๆ เรื่อง ต้องพินาศในหมู่คนจำนวนมากที่ไม่ดี ดังนั้นหากเจ้าผู้ปกครองปรารถนาจะคงรักษาตนเองไว้ ก็จำเป็นที่เขาจะต้องเรียนรู้ให้สามารถไม่เป็นคนดีได้ และใช้หรือไม่ใช้มัน สุดแล้วแต่ความจำเป็น¹³¹ (Whereby it is necessary for a prince who wishes to maintain his position to learn how not to be good, and to use it or not according to necessity.)* การรักษารัฐไว้นั้น สามารถทำได้โดย

¹³⁰ “ Machiavellian has been synonomous in the world's mind with something diabolical, treacherous, villainous, cruel, and vicious. The term's progenitor, Niccolo Machiavelli, is a popular symbol for the scheming, crafty, hypocritical, immoral, completely unprincipled, and unscrupulous politician whose whole philosophy is that the end justifies the means.” ใน Robert B. Downs, Books That Changed The World, p.163.

¹³¹ นิโคโล มาคิอาเวลลี, เจ้าผู้ปกครอง, หน้า 221.

* ประโยคข้างต้นนักวิชาการหลายท่าน ได้ให้ความสำคัญและมีการอ้างสำนวนแปลอื่น ๆ อีกเช่น Therefore it is necessary for a prince, who wishes to maintain himself, to learn how not to be good, and to use this knowledge and not use it, according to the necessity of the case. ใน Great Political Thinkers, p.288. ส่วนในหนังสือ Books That

อาศัยการทรยศและความทารุณโหดร้าย โดยเฉพาะการใช้ความทารุณโหดร้ายอย่างเลวหรืออย่างดี คือ ที่กระทำอย่างฉับพลัน เหมาะกับความจำเป็นที่จะต้องทำให้ตนเองมั่นคง และซึ่งหลังจากนั้นแล้วก็ไม่ได้ดำเนินการต่อไป แต่เปลี่ยนไปเป็นประโยชน์อันยิ่งใหญ่ที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้แก่ผู้อยู่ได้ปกครอง¹³² การใช้ความทารุณโหดร้ายนั้น มาคิอาเวลลี ทราบดีว่าเป็นสิ่งที่ไม่มีความต้องการ เพราะว่าผู้ปกครองทุกคนควรปรารถนาจะได้ชื่อว่าเป็นผู้เต็มไปด้วยความสงสาร และไม่ถูกถือว่าเป็นคนทารุณโหดร้าย อย่างไรก็ตามเขาควรเอาใจใส่ว่าเขาไม่ได้ใช้ความสงสารนี้อย่างเลว เช่น ซีซาร์ บอร์เจีย ซึ่งถูกถือว่าเป็นคนทารุณโหดร้าย อย่างไรก็ตามก็ตีความทารุณโหดร้ายของเขานั้นก็บูรณะโรมันบูรณารวมกันเข้าเป็นหนึ่งเดียว และนำมันกลับไปสู่สันติสุขและข้อตกลง¹³³

ประโยชน์ที่มีชื่อเสียงซึ่งมักถูกกล่าวถึงอยู่เสมอ และเป็นที่ยกเถียงกันมาก ว่าการเป็นที่รักนั้นดีกว่าเป็นที่หวาดกลัวหรือว่ากลับกัน มาคิอาเวลลีกล่าวว่า เราย่อมปรารถนาจะเป็นทั้งอันหนึ่งและอีกอันหนึ่ง แต่เนื่องจากยากที่จะผสมคุณสมบัติเหล่านี้เข้าด้วยกัน ถ้าอันใดอันหนึ่งในสองอันนี้จะต้องขาดไป การเป็นที่หวาดกลัวจึงเป็นการปลอดภัยมากกว่าการเป็นที่รัก เพราะเราสามารถจะพูดสิ่งนี้โดยทั่วไปเกี่ยวกับมนุษย์ได้ว่า พวกเขาอกตัญญู เปลี่ยนใจง่าย เป็นพวกมือถือสาก ปากถือศีล และพวกอำพราง พวกหลีกเลี่ยงอันตราย ผู้รักผลได้ และในขณะที่ท่านทำดีต่อพวกเขา พวกเขาก็จะเป็นของท่านเต็มตัว อุทิศโลหิต สิ่งของต่าง ๆ ชีวิตและบุตรชายแก่ท่าน เมื่อความจำเป็นนั้นอยู่ห่างไกลออกไป แต่เมื่อความจำเป็นเข้ามาใกล้ท่าน เมื่อนั้นพวกเขาก็จะเป็นกบฏและเจ้าผู้ปกครองที่วางรากฐานตนเอง บนถ้อยคำของพวกนั้นอย่างเต็มตัว หากพบว่าตนเองขาดการเตรียมการอย่างอื่น ๆ เมื่อใด ก็จะถูกทำลาย เพราะมิตรสหายที่เราได้มาด้วยการซื้อหา และมีใช้ด้วยความยิ่งใหญ่ และความสูงส่งของจิตใจนั้น เราสมควรจะได้พวกเขา แต่เราไม่ได้มีพวกเขาเลย เมื่อเวลามาถึงก็ไม่อาจใช้พวกเขาได้ และมนุษย์มีความระมัดระวัง ในการทำให้คนที่ทำให้ตนเป็นที่รักต้องชุ่นเคืองน้อยกว่า คนที่ทำให้ตนเป็นที่หวาดกลัว เพราะความรักนั้นคงรักษาไว้ได้ด้วยสายโซ่แห่งภาระผูกพันซึ่งเนื่องจากความชั่วร้ายของมนุษย์จึงถูกตัดขาดได้ทุกโอกาส เพื่อผลประโยชน์ของตนแต่ความกลัวนั้น คงรักษาไว้ได้

changed The World, p.168. เขียนไว้ว่า It is essential for a prince who desires to maintain his position, to have learned how to be other than good, and to use or not to be his goodness as necessity requires. ดร.ไชยันต์ ไชยพร ศึกษาและตีความงานแปลประโยคดังกล่าวเป็นภาษาไทยของ ดร.สมบัติ จันทรวงศ์, ดร.ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ และวิกิจ สุขสำราญ ไว้อย่างละเอียด โปรดดู ไชยันต์ ไชยพร, วารสารสังคมศาสตร์ ปีที่ 30 ฉบับที่ 3 : 40-47.

¹³² นิโคโล มาคิอาเวลลี, เจ้าผู้ปกครอง, หน้า 162-163.

¹³³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 231.

โดยความหวาดกลัวการลงโทษ ซึ่งไม่เคยไปจากท่านเลย¹³⁴ นอกจากนั้นในเรื่องของความโอบอ้อมอารีและความตระหนี่ถี่เหนียวแล้ว มาคิอาเวลลี แนะนำเจ้าผู้ปกครองว่า จะเป็นการฉลาดกว่ากันมากที่จะมีชื่อว่าตระหนี่ถี่เหนียว ซึ่งก่อให้เกิดการเสื่อมเสียชื่อเสียงโดยไม่ถูกเกลียดชัง แทนที่จะถูกบีบบังคับโดยความต้องการได้ชื่อว่าเป็นคนโอบอ้อมอารี อันทำให้ได้ชื่อว่าละโมภ ซึ่งก่อให้เกิดการเสื่อมเสียชื่อเสียงและเป็นที่ยเกลียดชัง¹³⁵ มาคิอาเวลลี ได้ชี้ให้เห็นว่าเป็นการดีที่จะมีชื่อเสียงว่าเป็นผู้โอบอ้อมอารี แต่จะเป็นอันตรายหากมันถูกใช้อย่างมีคุณธรรมและใช้ในแบบวิธีการที่เราควรจะใช้มันแล้วเราก็จะไม่เป็นที่รู้จักว่าโอบอ้อมอารี และไม่อาจเลี่ยงการเสื่อมเสียชื่อเสียงในสิ่งที่ตรงกันข้ามได้ เพราะถ้าใครก็ตามปรารถนาจะคงรักษาชื่อว่าเป็นผู้โอบอ้อมอารีในหมู่มนุษย์ ก็จำเป็นที่เขาจะต้องไม่ละเลยคุณสมบัติใด ๆ เลยว่าด้วยความฟุ่มเฟือย จนถึงขนาดที่เจ้าผู้ปกครองที่โง่เขลาไปอย่างนั้น จะใช้ทรัพยากรทั้งหมดของเขาไปในกิจการดังกล่าว¹³⁶

มาคิอาเวลลี ไม่ได้บอกว่าการรักเป็นสิ่งที่ไม่ดี แต่ถ้าไม่ได้ความรักมา ก็สามารถหลีกเลี่ยงความเกลียดชังได้ เพราะการเป็นที่หวาดกลัวและไม่เป็นที่เกลียดชังนั้นสามารถไปด้วยกันได้เป็นอย่างดี ถ้าจำเป็นที่จะต้องดำเนินการต่อโลหิตของใครสักคนหนึ่ง เขาควรจะทำการดังกล่าวเฉพาะเมื่อมีข้ออ้างที่เหมาะสมและสาเหตุที่ชัดเจนเท่านั้น¹³⁷ และหากต้องทำร้ายมนุษย์ ก็ควรเป็นในแบบวิธีการที่ไม่ต้องกลัวการแก้แค้น¹³⁸ กล่าวคือ จะต้องกระทำอย่างเด็ดขาด และหนักหน่วงหรือกำจัดไปเสีย เพื่อว่าเขาเหล่านั้นไม่สามารถกลับมาแก้แค้นหรือตอบโต้เราได้อีก มาคิอาเวลลีได้เน้นย้ำแก่เจ้าผู้ปกครองอีกว่า เหนือสิ่งอื่นใด เจ้าผู้ปกครองควรจะหักห้ามตนเองจากทรัพย์สินของผู้อื่น เพราะมนุษย์เราล้มความตายของบิดาได้เร็วกว่าการสูญเสียมรดกที่บิดาทิ้งไว้ให้¹³⁹ เมื่อพิจารณาอย่างรอบคอบเราสามารถหาข้อสรุปได้ว่า ความรักนั้นอยู่ตรงกันข้ามกับความเกลียดชัง ซึ่งโดยเจตนาของคำแนะนำของมาคิอาเวลลีในเจ้าผู้ปกครองแล้ว ต้องการให้เจ้าผู้ปกครองอยู่รอดปลอดภัย และรักษาอำนาจให้มั่นคง โดยหลีกเลี่ยงการถูกเกลียดชัง หรือเหยียดหยามจากผู้ใดก็ตาม

¹³⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 232.

¹³⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 227.

¹³⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 225.

¹³⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 233.

¹³⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 98.

¹³⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 233.

นอกจากนี้แล้วความคิดทางการเมืองในเจ้าผู้ปกครอง ที่มีลักษณะหรือรูปแบบที่เรียกว่า Machiavellian นั้นส่วนที่ได้รับความสนใจ ถูกประณามและตำหนิติเตียนมากได้แก่เรื่องในแบบหรือวิธีการใดที่เจ้าผู้ปกครองควรจะรักษาข้อตกลง ซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นหัวใจของคำเรียกดังกล่าว มาคิอาเวลลี เห็นด้วยกับการรักษาข้อตกลงและการดำรงชีวิตอยู่ด้วยความซื่อสัตย์และไม่ใช้โดยการฉลาดแกมโกง ว่าเป็นสิ่งที่น่าสรรเสริญและยกย่อง แต่การหลอกลวง การเสแสร้ง ความเจ้าเล่ห์ปลิ้นปล้อน การกลับกลอก และวิธีการต่าง ๆ ในลักษณะเดียวกัน เป็นสิ่งที่สามารถให้อภัยได้ถ้าหากว่ามันเป็นสิ่งที่จำเป็นเพื่อที่จะได้มาและรักษาไว้ซึ่งอำนาจ หรือผลประโยชน์อื่นที่เกี่ยวข้อง มาคิอาเวลลี ได้สอนเจ้าผู้ปกครองให้รู้ถึงการต่อสู้ว่ามีอยู่สองชนิดคือ การต่อสู้ด้วยกฎหมาย และการต่อสู้ด้วยกำลัง ชนิดแรกเหมาะสมกับมนุษย์ ชนิดที่สองเหมาะกับสัตว์ป่า แต่เพราะบ่อยครั้งชนิดแรกได้พิสูจน์แล้วว่า ไม่เพียงพอเราจึงต้องพึ่งชนิดที่สอง ดังนั้นจึงเป็นการจำเป็นสำหรับเจ้าผู้ปกครอง ที่จะต้องรู้เป็นอย่างดีว่าจะใช้สัตว์ป่าและมนุษย์อย่างไร ส่วนนี้ได้มีการสอนอย่างปกปิดแก่เจ้าผู้ปกครอง โดยบรรดานักเขียนโบราณผู้ซึ่งเขียนว่า อะคิลิสและเจ้าผู้ปกครองโบราณอื่น ๆ อีกมาก ถูกมอบให้อยู่ในความเอาใจใส่ของซีรอน สัตว์ที่มีหัวเป็นคน มีตัวเป็นม้า เพื่อว่าซีรอนจะได้ดูแลพวกนั้นภายใต้วินัยของเขา¹⁴⁰

การพูดเช่นนี้ จริง ๆ แล้วก็คือ การปรารถนาที่จะพูดว่า เราต้องมีผู้ซึ่งเป็นเครื่องสัตว์ป่าและเครื่องมนุษย์เป็นครู และว่าเป็นเรื่องจำเป็นสำหรับเจ้าผู้ปกครองที่จะรู้ว่า จะใช้ธรรมชาติชนิดหนึ่งกับอีกชนิดหนึ่งอย่างไร และว่าธรรมชาติชนิดเดียวกันโดยปราศจากอีกชนิดหนึ่งนั้นไม่คงทนถาวร เนื่องจากเจ้าผู้ปกครองโดยความจำเป็นแล้ว จะต้องรู้เป็นอย่างดีว่าจะใช้สัตว์ป่าอย่างไร ในส่วนของสัตว์ป่าเขาจึงควรที่จะเลือกสุนัขจิ้งจอกและสิงโต เพราะสิงโตไม่สามารถป้องกันตนเองจากกับดัก และสุนัขจิ้งจอกไม่สามารถป้องกันตนเองจากหมาป่าได้ ดังนั้นเราจึงต้องเป็นสุนัขจิ้งจอกเพื่อจะได้รู้จักกับดัก และเป็นสิงโตเพื่อจะทำให้หมาป่ากลัว ผู้ซึ่งอาศัยการเป็นสิงโตอย่างเดียว ไม่เข้าใจสิ่งนี้ เพราะฉะนั้นเจ้าที่สุขุมรอบคอบจึงไม่สามารถหรือเขาไม่ควรจะรักษาข้อตกลง เมื่อการปฏิบัติดังกล่าวกลับเป็นภัยต่อเขา¹⁴¹ มาคิอาเวลลี กล่าวว่า มีความจำเป็นที่เจ้าผู้ปกครองจะต้องทำที่ว่ามีคุณสมบัติต่าง ๆ อย่างเช่น การมีที่ทว่าเป็นผู้ที่เต็มไปด้วยความสงสาร ซื่อสัตย์ เมตตากรุณา เปิดเผย และเคร่งครัดศาสนา เพราะสิ่งเหล่านี้มีประโยชน์และเมื่อเกิดความจำเป็นก็สามารถรู้ว่าจะเปลี่ยนไปในทางตรงกันข้ามได้ และเจ้าผู้ปกครองจะต้องระมัดระวังเป็นอย่างมาก ไม่ให้มีอะไรซึ่งไม่เต็มไปด้วยคุณสมบัติดังกล่าวข้างต้นหลุดออกมาจากปากของเขา และเมื่อมีผู้เห็นและได้ยิน เขาจะต้องมีที่ทว่าเป็นผู้ที่เต็มไปด้วยความสงสาร

¹⁴⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 241.

¹⁴¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 241-242.

การรักษาข้อตกลง ความสัตย์ซื่อ ความเมตตากรุณา และเคร่งศาสนา ไม่มีอะไรอื่นที่จำเป็นยิ่งไปกว่าการมีคุณสมบัติข้อสุดท้าย เนื่องจากโดยทั่วไปมนุษย์เราวินิจฉัยกันด้วยตามากกว่าด้วยมือ เพราะการเห็นเป็นของทุก ๆ คน แต่มีไม่กี่คนเท่านั้นที่สามารถจะสัมผัสได้¹⁴² สิ่งเหล่านี้เราตีความได้ว่า มาคิอาเวลลีนั้นไม่ได้ต้องการให้เจ้าผู้ปกครองทำในสิ่งที่ไม่ดี ถ้าเจ้าผู้ปกครองสามารถทำหรือดำเนินการกิจการต่าง ๆ ได้โดยใช้ความดี แต่อย่างไรก็ตามเจ้าผู้ปกครองหรือเขาผู้ซึ่งเข้าใจ ก็ควรจะรู้ว่าจะสามารถเข้าไปสู่สิ่งที่เลวร้ายได้อย่างไร เมื่อเกิดความจำเป็นขึ้นมา และสิ่งที่สำคัญจำเป็นสำหรับเจ้าผู้ปกครองมากที่สุดก็คือ การแสดงออกในเรื่องของการเคร่งครัดในเรื่องศาสนา ทั้งนี้เพื่อจุดประสงค์หรือเป้าหมายสูงสุดในเรื่องของอำนาจนั่นเอง

อุดมการณ์สูงสุดอย่างหนึ่งของมาคิอาเวลลี ในเจ้าผู้ปกครองคือ การรักษาอำนาจและการทำให้รัฐมีเสถียรภาพมั่นคงมากที่สุด โดยใช้วิธีการหรือรูปแบบอันหลากหลายแปรเปลี่ยนไปตามสภาพของบริบทและกาลเวลา ที่ไม่ยึดมั่นอยู่กับหลักการใดหลักการหนึ่งอย่างแน่ชัด รูปแบบอันหลากหลายที่ได้แนะนำ หรือสอนให้เจ้าผู้ปกครองหรือผู้ซึ่งเข้าใจประพฤติกฎและปฏิบัตินี้ส่วนหนึ่งได้ถูกเรียกว่า Machiavellian ซึ่งมักถูกมองในแง่ลบ แต่หนทางหรือวิธีที่จะประสบความสำเร็จนั้น มาคิอาเวลลี ได้แนะนำเจ้าผู้ปกครองจะต้องรู้จักความชั่วหรือความเลว และรู้จักที่จะใช้หรือไม่ใช้ความชั่วนั้นตามความจำเป็น การมีคุณธรรมในรูปแบบทั่วไปไม่ใช่วิธีการนำไปสู่เป้าหมายที่ต้องการของเจ้าผู้ปกครอง เจ้าผู้ปกครองจะต้องเลือกและหาหนทางหรือวิธีการต่าง ๆ ระหว่างคุณธรรม และความชั่วร้าย หรือระหว่างความดี กับความเลว อย่างเหมาะสมสอดคล้อง แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่า เจ้าผู้ปกครองนั้นจะต้องตกอยู่ภายใต้ความชั่วร้ายหรือความเลวและใช้สิ่งนั้นตลอดไป หลักการด้านคุณธรรมความดีต่าง ๆ ที่ใช้กันอยู่ทั่วไปนั้นในอดีตหรือแม้กระทั่งในปัจจุบัน เช่น การอยู่ในศีลธรรม เรื่องการมีน้ำใจ มีความเมตตากรุณา ฯลฯ เป็นเรื่อง que เจ้าผู้ปกครองจะขาดไม่ได้ ซึ่งมาคิอาเวลลีไม่ได้โต้แย้งหรือหักล้างว่าหลักการดังกล่าวเป็นสิ่งที่ไม่จริง ไม่ถูกต้อง แต่มาคิอาเวลลีศรัทธาในเรื่องของวิธีการมากกว่า ทั้งนี้เพื่อให้ได้หรือนำมาซึ่งอำนาจ จึงดูเหมือนว่ามาคิอาเวลลีแยกหลักการดังกล่าวแล้ววางไว้ คนละส่วนกับคุณธรรมความดีในความหมายที่เราเข้าใจกัน ดังที่มาคิอาเวลลีให้เหตุผลไว้ว่า บางสิ่งบางอย่าง ซึ่งดูเหมือนว่าเป็นคุณธรรมนั้นหากปฏิบัติตาม ก็จะเป็นความพินาศของเขา และสิ่งอื่นซึ่งดูเหมือนว่าเป็นความชั่วนั้น หากปฏิบัติตาม เขาก็จะสัมฤทธิ์ผลในด้านความมั่นคงและความเป็นอยู่ที่ดี¹⁴³ แต่ไม่ได้หมายความว่า มาคิอาเวลลี ต้องการแนะนำให้ทำความชั่ว โดยเฉพาะถ้าความชั่วหรือความเลวนั้นก่อให้เกิดความเสียหายต่ออำนาจ แต่จะยอมใช้ความชั่วหรือวิธีการที่ขัดต่อหลักคุณธรรม

¹⁴² เรื่องเดียวกัน, หน้า 243.

¹⁴³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 222.

ความดีหรือศีลธรรม ภายใต้เงื่อนไขหรือข้อแม้แห่งความจำเป็น แนวคิดนี้จึงถือได้ว่ามีความสำคัญหรือเป็นหัวใจของหลักการหรือวิธีการแบบ Machiavellian ซึ่งความหมายของคำคำนี้ในปัจจุบันดูเหมือนว่าจะตรงกับความเป็นจริงในสังคมการเมือง หรืออาจจะตรงมากเกินไปด้วยซ้ำ สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นจริงที่ซ่อนอยู่ภายใต้จิตใจของมนุษย์ทั่วไป และทุกคนก็มักที่จะปฏิเสธสิ่งเหล่านี้

ลักษณะหรือวิธีการแบบ Machiavellian นี้ เป็นส่วนหนึ่งของเจ้าผู้ปกครองแบบใหม่ ที่จะต้องเข้าใจ และประพฤติปฏิบัติให้เหมาะสมสอดคล้องกับโลกที่เป็นอยู่จริง ซึ่งการกระทำทั้งหมดของเจ้าผู้ปกครองต้องทำไปตามสิ่งที่เรียกว่า เหตุผลแห่งรัฐ (reason of state) เพื่อผลประโยชน์ในเรื่องความปลอดภัยของรัฐ ไม่ว่าสิ่งนั้นจะยุติธรรม มีมนุษยธรรม มีเกียรติหรือน่าละอายหรือไม่ สิ่งที่จะนำมาพิจารณามีอย่างเดียวกันเท่านั้นคืออะไรก็ตามที่สนับสนุนชีวิตและอิสระภาพของรัฐได้¹⁴⁴ เจ้าผู้ปกครองจะต้องทำในสิ่งที่ ดร.ไชยันต์ ไชยพร เรียกว่า การสังหารความเป็นตัวตนให้ได้ กล่าวคือ ได้สังหารความเป็นปัจเจกบุคคลของตนไปแล้ว เหลือแต่บุคคลในฐานะบทบาทของเจ้าผู้ปกครองเท่านั้น ซึ่งเป็นการตัดเหตุผลและอารมณ์ความรู้สึกในเรื่องประโยชน์ส่วนตัวออกไป และสิ่งเดียวกันนี้ Norman Jacobson เรียกว่า การฆาตกรรมมโนธรรมของตัวตน (moral suicide)¹⁴⁵ เพราะหลังจากการฆาตกรรมตัวตนแล้ว เขาผู้นั้นจะมีแต่สถานะบทบาทของความเป็นเจ้าผู้ปกครองเท่านั้นที่จะต้องรักษา และให้ความสำคัญเหนือบทบาทอื่นใดที่เขาเคยมีอยู่ ไม่ว่าจะเป็นความเป็นเพื่อน พ่อ พี่ น้อง สามี บุตร ฯลฯ และเขาผู้นั้นจะเป็นตัวของเขาเองไม่ได้ แต่ต้องเล่นในบทบาทต่าง ๆ ได้ทุกรูปแบบ¹⁴⁶ ทั้งนี้เนื่องจากมาคิอาเวลลีจะมองและพิจารณาเฉพาะอำนาจว่ามีจุดมุ่งหมายในตัวเอง ทั้งการได้มา การครอบครองและขยายอำนาจ ดังนั้นมาคิอาเวลลี จึงแยกอำนาจดังกล่าวออกจากระบบของศีลธรรม มโนธรรม ศาสนาและสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ แต่ได้วางพื้นฐานว่าสิ่งที่ดีที่ที่สุดคือเหตุผลแห่งรัฐ เหตุผลแห่งรัฐนี้ทำให้เจ้าผู้ปกครองอยู่เหนือกฎเกณฑ์ใด ๆ ไม่ว่าจะเป็นศาสนา กฎหมายบ้านเมือง ประเพณี ศีลธรรมอันเป็นสิ่งที่คนทั่วไปเข้าใจว่าเป็นสิ่งที่อำนวยผลประโยชน์ต่อส่วนรวม นอกจากนี้เหตุผลแห่งรัฐก็ยังอยู่เหนือกฎเกณฑ์ หรือเรื่องอันอำนวยผลประโยชน์ส่วนตัว ของเจ้าผู้ปกครองด้วย เจ้าผู้ปกครองที่แท้จะต้องตัดเหตุผลอารมณ์ ความรู้สึกส่วนตัวของเขาออกไป ด้วยในการกระทำ

¹⁴⁴ Leo Rauch, Political Animal (U.S.A. : The University of Massachusetts Press, 1981), p.13.

¹⁴⁵ Norman Jacobson, Pride & Solace : The Functions and Limits of Political Theory (New York and London : 1978), p.48 อ้างถึงใน ไชยันต์ ไชยพร, วารสารสังคมศาสตร์ ปีที่ 30 ฉบับที่ 3 : 21.

¹⁴⁶ ไชยันต์ ไชยพร, วารสารสังคมศาสตร์ ปีที่ 30 ฉบับที่ 3 : 21.

ใด ๆ ของเขาโดยเฉพาะเขาจะต้องให้ความสำคัญต่อกิจการของรัฐเหนือสิ่งอื่นใด¹⁴⁷ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระทำไปเพื่อผลประโยชน์ของความดีส่วนรวม มิใช่เหตุผลของคนทั่วไป หรือแม้แต่เหตุผลส่วนตัวของเจ้าผู้ปกครองเอง ในการกระทำของเจ้าผู้ปกครองเพื่อเหตุผลแห่งรัฐ โดยใช้ลักษณะรูปแบบหรือวิธีการที่เรียกว่า Machiavellian นั้น หลักการประการสำคัญจะต้องขึ้นอยู่กับเรื่องของความจำเป็น (necessita) ซึ่งความจำเป็นนี้จะเข้ามากำหนด หรือมีเงื่อนไขในการกระทำของเจ้าผู้ปกครอง ความจำเป็นอันนี้ได้บังคับให้เจ้าผู้ปกครองต้องใช้ หรือไม่ใช่ลักษณะหรือรูปแบบที่เรียกว่า Machiavellian มาคิอาเวลลี ได้กำหนดเงื่อนไขความจำเป็นในการกระทำของเจ้าผู้ปกครอง เพื่อที่จะรักษารัฐไว้หลายบทหลายตอน ดังที่ได้กล่าวไว้ เนื่องจากเจ้าผู้ปกครอง โดยความจำเป็นแล้ว จะต้องรู้เป็นอย่างดีว่าจะใช้สัตว์ป่าอย่างไร¹⁴⁸ การใช้บุคลิกของสุนัขจิ้งจอกและของสิงโต อันเป็นธรรมชาติ ซึ่งได้พูดข้างต้นแล้วว่า จำเป็นสำหรับเจ้าผู้ปกครองที่จะต้องเลียนแบบ¹⁴⁹ เจ้าผู้ปกครองที่ปรารถนาจะคงรักษาตนเองไว้ ก็ จำเป็นที่เขาจะต้องเรียนรู้ให้สามารถไม่เป็นคนดีได้ และใช้หรือไม่ใช้มัน สุดแล้วแต่ความจำเป็น¹⁵⁰ และบ่อยครั้งพวกเขา มักจะถูกความจำเป็นบีบให้กระทำการตรงกันข้ามกับข้อตกลง ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเมตตา ศาสนา เพื่อที่จะคงรักษารัฐไว้ และเพราะฉะนั้นจึงจำเป็นที่เขาจะต้องมีจิตใจที่พร้อมให้เขาสามารถหันเหตามทีกระแสมแห่งโชคชะตาและความผันแปรของสิ่งต่าง ๆ สิ่งให้เขาทำ¹⁵¹ ความจำเป็นจึงเป็นหนึ่งในเงื่อนไขสำคัญ ในการกำหนดวิธีหรือรูปแบบการกระทำของเจ้าผู้ปกครอง ดังนั้นลักษณะหรือวิธีการแบบ Machiavellian นั้น มาคิอาเวลลีไม่ได้นิยมหรือชอบและแนะนำให้เจ้าผู้ปกครองประพฤติหรือปฏิบัติ เพื่อรักษาอำนาจแต่เพียงอย่างเดียว เพราะมาคิอาเวลลีเอง ก็ไม่ชอบลักษณะหรือวิธีการดังกล่าว เช่น ความทารุณโหดร้ายเยี่ยงสัตว์ป่า ความป่าเถื่อน ความชั่วช้า¹⁵² การฆ่าเพื่อนพลเมือง การหักหลังมิตร การไม่รักษาข้อตกลง ปราศจากความสงสาร ศาสนา¹⁵³ เหมือนกัน แต่เจ้าผู้ปกครองที่ใช้รูปแบบหรือวิธีการแบบ Machiavellian นั้นจะต้องเกิดจากสภาพความจำเป็นบีบบังคับ โดยเฉพาะความจำเป็นทางการเมือง ซึ่งเจ้าผู้ปกครองไม่สามารถมีทางที่จะหลีกเลี่ยงได้ เจ้าผู้ปกครองจึงต้องรู้จักปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์

¹⁴⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 17.

¹⁴⁸ นิโคโล มาคิอาเวลลี, เจ้าผู้ปกครอง. หน้า 242.

¹⁴⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 253.

¹⁵⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 221.

¹⁵¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 243.

¹⁵² เรื่องเดียวกัน, หน้า 161, 256.

¹⁵³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 160.

หรือสภาพแวดล้อม โดยการใช้คุณธรรมในรูปแบบหรือวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้สอดคล้องหรือต่อสู้กับอิทธิพลของโชคชะตา ที่มีแนวโน้มผันแปรหรือเปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา ทั้งนี้เพื่อจุดหมายปลายทางสุดท้ายคือเหตุผลแห่งรัฐนั่นเอง

3.5 สรุปความคิดทางการเมืองในหนังสือเจ้าผู้ปกครอง

มาคิอาเวลลี เขียนเจ้าผู้ปกครองขึ้นในขณะที่เป็นช่วงเวลาของการเปลี่ยนแปลง ของระบบสังคมการเมืองในโลกตะวันตกครั้งใหญ่ และช่วงการเปลี่ยนแปลงนี้เกิดขึ้นเป็นระยะเวลา ยาวนานตลอดชีวิตของมาคิอาเวลลี ในช่วงเวลาก่อนที่มาคิอาเวลลีจะถูกให้ออกจากราชการ เขาได้รับราชการในตำแหน่งสำคัญ โดยเฉพาะหน้าที่ทางการทูต จึงได้มีโอกาสได้พบและเห็น บุคคลสำคัญและเหตุการณ์สำคัญทางการเมืองต่าง ๆ ทั้งในและนอกประเทศ และมาคิอาเวลลี ได้นำเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ได้จากประสบการณ์มาอธิบาย และยืนยันประกอบแนวความคิดของเขา พร้อมทั้งได้ชี้ให้เห็นถึงธรรมชาติของมนุษย์ว่า อยู่ในส่วนที่ตรงกันข้ามกับคำว่าความดีที่คนทั่วไป เข้าใจกันทั่วไปอย่างสิ้นเชิง หรืออาจเรียกว่าเป็นส่วนที่ดำมืดให้ความรู้สึกในส่วนที่ร้าย มาคิอาเวลลี ได้พยายามชี้ให้เห็นช่องว่างระหว่างการที่คนเราควรมีชีวิตอยู่อย่างไร กับการเรามี ชีวิตอยู่อย่างไร และชี้ให้มนุษย์เรียนรู้ถึงโลกแห่งความเป็นจริง มากกว่าที่จะคิดถึงเรื่องในอุดมคติ เพราะความคิดที่เพ้อฝันจะนำไปสู่ความล้มเหลวและหนทางหายนะของตนเอง สิ่งที่มีความ สำคัญและถือเป็นหัวใจในเจ้าผู้ปกครอง คือ เรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างโชคชะตา (fortune) และคุณธรรม (virtue) ซึ่งโชคชะตาจะมีความผันแปรเปลี่ยนแปลงไปโดยตลอด และจะเข้ามา เกี่ยวข้องมีผลหรืออิทธิพลกับปัจเจกชน และรัฐหรือบ้านเมืองมาเป็นเวลานาน โชคชะตาเป็นสิ่งที่ ควบคุมได้ยาก และดูเหมือนว่าโชคชะตาจะเป็นความประสงค์ร้ายของพระเจ้า ที่มีต่อมนุษย์เสมอ แต่ในบางครั้งโชคชะตาก็สามารถสร้างความยิ่งใหญ่ ให้แก่เจ้าผู้ปกครองได้ด้วยเหมือนกัน กล่าวคือ แม้ว่าโชคชะตาจะอยู่เหนือมนุษย์ * แต่มาคิอาเวลลี ไม่ได้สอนให้มนุษย์ยอมแพ้แก่

* ในปัจจุบันหลายคนไม่แน่ใจว่าตนเองเชื่อเรื่องโชคชะตาหรือไม่ แต่อย่างไรก็ตาม ยังมีคนจำนวนมากเชื่อในเรื่องพรหมลิขิต เชื่อถือโชคกลางในรูปแบบต่าง ๆ เช่น แมวดำวิ่งตัด หน้าหมายถึงโชคร้าย วันศุกร์ที่ 13 หรือห้องเลขที่ 13 ฯลฯ ถือว่าเป็นสิ่งที่ไม่ดี ซึ่งสิ่งเหล่านี้บาง ครั้งไม่สามารถอธิบายได้ และอาจมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับเรื่องทางโหราศาสตร์ด้วย ถ้าหาก เชื่อในเรื่องโหราศาสตร์แล้ว ก็น่าจะเชื่อเรื่องโชคชะตาด้วย เพราะนักโหราศาสตร์มักอ้างถึง ตำแหน่งของดวงดาวที่มีอิทธิพลต่อชีวิตคนบนโลก นอกจากนี้ยังเชื่อว่าโชคชะตาเป็นผู้กำหนด วิธีแห่งประวัติศาสตร์ของโลก โปรดดู โยสไดน์ กอร์ดอร์, โลกของโซฟี, หน้า 49-57.

โชคชะตา แต่เจ้าผู้ปกครองสามารถควบคุม หรือเอาชนะโชคชะตาได้บ้างโดยใช้คุณธรรม มาคิอาเวลลี ไม่ได้ให้ความหมายที่ชัดเจนถึงคำว่าคุณธรรมของเขา แต่พอที่จะเข้าใจได้ว่าเป็น สิ่งที่มีความหมายมากหรือสูงกว่าความรู้ ความสามารถ ความมีพลังความกล้าและความแน่วแน่ หรือความสุขุมรอบคอบ ดังที่มาคิอาเวลลีกล่าวโดยสรุปว่า โชคชะตากำหนดการกระทำของเรา เพียงครั้งหนึ่ง แต่อีกครั้งขึ้นอยู่กับคุณธรรม เจ้าผู้ปกครองที่ปล่อยให้โชคชะตา กำหนด อาจสูญเสียทุกอย่างเมื่อโชคชะตาเป็นผู้เปลี่ยน ความสามารถ ความสุขุมรอบคอบอาจถูกในกรณีหนึ่ง และอาจผิดในอีกกรณีหนึ่งได้ กล่าวคือ มันสามารถสร้างสิ่งที่ดีได้เท่ากับสิ่งที่เลว หรือสามารถ สร้างสิ่งที่เลวได้เท่ากับสิ่งที่ดีได้เช่นกัน ดังนั้นมาคิอาเวลลีจึงได้สอนเจ้าผู้ปกครองให้รู้จักใช้ คุณธรรมเพื่อต่อสู้หรือดำเนินการให้สอดคล้องกับโชคชะตา กล่าวคือ ขณะที่เทพีแห่งโชคชะตา ผันแปรไปและมนุษย์ยึดมั่นอยู่กับแบบวิธีการของพวกเขา พวกเขา ก็จะมีความสุขเมื่อแบบวิธีการ ของพวกเขาและเทพีแห่งโชคชะตาสอดคล้องกัน และเมื่อสิ่งเหล่านี้ไม่สอดคล้องกัน พวกเขา ก็จะไม่มีความสุข มาคิอาเวลลี เห็นด้วยเป็นอย่างมากที่ว่าเป็นการดีกว่าที่จะหุนหันพลันแล่นยิ่ง กว่าระมัดระวัง เพราะเทพีแห่งโชคชะตาเป็นสตรี และถ้าบุคคลใดปรารถนาจะควบคุมนาง ก็จำเป็น ที่จะต้องดีและหุบให้นางล้มลง และจะพบว่านางปล่อยให้ตนเองถูกเอาชนะโดยบุรุษเหล่านี้ ยิ่งกว่าโดยผู้ที่ดำเนินการอย่างเย็นชา¹⁵⁴ เจ้าผู้ปกครองที่ดีนอกจากประสบความสำเร็จต่อ โชคชะตาได้แล้ว ก็ไม่ควรละทิ้งความดีงามถ้าเป็นไปได้ แต่ถ้าจำเป็นต้องใช้ความชั่วร้าย แล้ว เจ้าผู้ปกครองต้องขาดกรรมตัวตนได้ กล่าวคือ เขาผู้นั้นจะเป็นตัวของเขาเองไม่ได้ แต่จะ ต้องเล่นหรือสามารถแสดงบทบาทต่าง ๆ ได้ทุกรูปแบบ เช่น มีใจกว้าง ความโอบอ้อมอารี มี มนุษยธรรม ความบริสุทธิ์ ความเมตตา ฯลฯ นั้นหมายถึง มาคิอาเวลลีได้พยายามอธิบาย ธรรมชาติของความเป็นจริงอันบริสุทธิ์ ว่าการปกครองด้วยการมีคุณธรรมตามความเข้าใจทาง ศาสนาตลอดไป อาจเปลี่ยนผลที่ตามมาให้เป็นความสูญเสียได้ ซึ่งนั่นคือ ธรรมชาติของอำนาจ ดังนั้นเจ้าผู้ปกครองจึงจำเป็นต้องสร้างภาพแต่ต้องหลบซ่อนความโหดร้ายเอาไว้ มาคิอาเวลลี ได้แสดงให้เห็นถึงการใช้อำนาจควบคุมคน ซึ่งเขียนได้ตรงกับใจคน จึงไม่น่าแปลกใจว่าเหตุใดจึง มีผู้คนจำนวนไม่น้อยไม่เห็นด้วยกับความคิดของมาคิอาเวลลี

วิธีการหนึ่งที่มาคิอาเวลลีได้สอนเจ้าผู้ปกครองให้ดำเนินการคือ รูปแบบหรือวิธีการ แบบ Machiavellian จึงดูเหมือนเป็นวิธีที่ชั่วร้าย รุนแรง มนุษย์ทั่วไปไม่ต้องการ จึงกลายเป็น ว่า เจ้าผู้ปกครองนั้นจะอยู่ระหว่างมนุษย์กับซาตานหรือศาสดาแห่งความชั่ว ซึ่งเจ้าผู้ปกครองจะ ต้องรู้วิธีที่จะใช้หรือไม่ใช้คุณธรรม รวมถึงธรรมชาติของคนและสิ่งอื่น ๆ ที่เปลี่ยนแปลงสลับกัน ไปเพื่อให้เจ้าผู้ปกครอง สามารถที่จะปรับตัวให้สอดคล้องหรือกลมกลืนกับความเปลี่ยนแปลงที่

¹⁵⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 300.

เกิดขึ้นโดยตลอดเพื่อเอาชนะโชคชะตา หรือประสบความสำเร็จนั่นเอง เมื่อพิจารณาเห็นได้ว่า จุดประสงค์ในประเด็นนี้ของมาคิอาเวลลี แท้จริงสิ่งที่เขาต้องการบอกก็คือ แนวคิดที่เกี่ยวกับการปกครองนั่นเอง กล่าวคือ ความคิดทางการเมืองของเขาระบอบการปกครองไม่ใช้การปกครองโดยพระประสงค์ของพระเจ้า และไม่ใช้มนุษย์ที่ได้รับอำนาจพิเศษอยู่เหนือโชคชะตา สามารถมาปกครองมนุษย์ในรัฐ โดยสั่งการได้ตามอารมณ์และไร้เหตุผล แต่ผู้ที่เป็นเจ้าผู้ปกครองที่แท้จริงต้องใช้ความยืดหยุ่นในตัวคุณธรรม เพื่อสามารถเข้าใจในภาวะแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงโดยตลอด* และควบคุมสถานการณ์ทุกอย่างไว้ให้ได้เพื่อให้บรรลุถึงสิ่งที่มีค่าสูงสุดแห่งรัฐ คือ หลักเหตุผลแห่งรัฐ (reason of state) เจ้าผู้ปกครองจึงต้องใช้ความรุนแรง ปฏิบัติการตามสิ่งที่เรียกว่าทำตามอำเภอใจ และวิธีการต่าง ๆ ในบางกรณี แม้สิ่งนั้นจะเป็นการกระทำที่ไม่ถูกต้องและน่าละอาย ลักษณะหรือวิธีการดังกล่าวจึงถูกเรียกว่า รูปแบบหรือวิธีการแบบ Machiavellian แต่วิธีการดังกล่าวนี้มักถูกมองในทางลบว่าเป็นวิธีการที่เจ้าเล่ห์ ชั่วร้าย โหดร้าย และรุนแรง หากพิจารณาจริง ๆ แล้ว มาคิอาเวลลีเองก็มิได้นิยมหรือชื่นชมและชอบใช้วิธีการดังกล่าว แต่มาคิอาเวลลีจะสอนให้ผู้ปกครองหรือผู้ซึ่งเข้าใจปฏิบัติหรือกระทำวิธีการข้างต้น เฉพาะเมื่อตกอยู่ภายใต้เงื่อนไข หรือสถานการณ์ของความจำเป็น (necessita) เท่านั้นเพื่อใช้เป็นเครื่องมืออันมีประสิทธิภาพในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นของเจ้าผู้ปกครอง และนำไปสู่การบรรลุเป้าหมาย วิธีการเหล่านี้ มาคิอาเวลลี จึงไม่ได้อ้างถึงมโนธรรมและคุณธรรมทางศาสนา มาเป็นเครื่องมือ ที่จะนำมาซึ่งเหตุผลแห่งรัฐ แต่จะสนใจเฉพาะอำนาจทางการเมือง ที่มีหน้าที่นำไปให้ถึงจุดมุ่งหมายสุดท้ายของรัฐเท่านั้น ความคิดทางการเมืองของมาคิอาเวลลี จึงเป็นลัทธิ นิยมความจริงในเรื่องของอำนาจเพื่อสุดท้ายปลายทางสุดท้ายแห่งรัฐเท่านั้น ซึ่งเขาไม่เคยพูดถึงเรื่องความชอบธรรมทางการเมือง (political legitimacy) แต่ผู้ศึกษาเห็นว่า ในปัจจุบันนี้ ความชอบธรรมทางการเมืองถือเป็นกุญแจดอกสำคัญ ที่จะนำไปสู่อำนาจทางการเมืองหรือ

* ดูเหมือนว่า วิธีการมองปัญหาของมาคิอาเวลลี จะมองว่าสรรพสิ่งทุกอย่างในโลกแม้กระทั่งโชคชะตาและคุณธรรม ไม่มีกฎเกณฑ์ รูปแบบหรือความแน่นอนตายตัว อีกทั้งบางครั้ง เหตุการณ์ต่าง ๆ ไม่สามารถอธิบายหรือให้เหตุผลได้ สถานการณ์หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับปัจเจกบุคคลและรัฐจึงมีความอ่อนไหวสูง เปราะบาง เมื่อมีเหตุหรือได้รับการกระทบเพียงเล็กน้อย จึงมีความจำเป็นที่จะต้องปรับตัวให้มีแนวคิดใหม่ และแนวคิดนั้นบังเอิญสอดคล้องกับ ทฤษฎีไร้ระเบียบ (chaos theory) โปรดดู James Gleick, *Chaos making a new science*. (London : Macdonald & Co.,Ltd.,1988) ซึ่งแนวคิดดังกล่าวถูกมองว่าเป็นแนวคิดหลังสมัยใหม่ (post-modern) โปรดดู ชัยวัฒน์ ธิระพันธ์, *ทฤษฎีไร้ระเบียบ (chaos theory) กับทางแพร่งของสังคมสยาม*. หน้า 87-93.

เหตุผลแห่งรัฐที่แท้จริง อย่างไรก็ตามเมื่อเวลา (time) เดินหน้าต่อไป กฎแฉดอกลำคัญที่ว่า ถูกต้องและมีความชอบธรรมนี้ อาจไม่ใช่และใช้ไม่ได้ แต่อาจแปรผันไปเป็นรูปแบบหรือวิธีการอื่นได้เช่นกัน